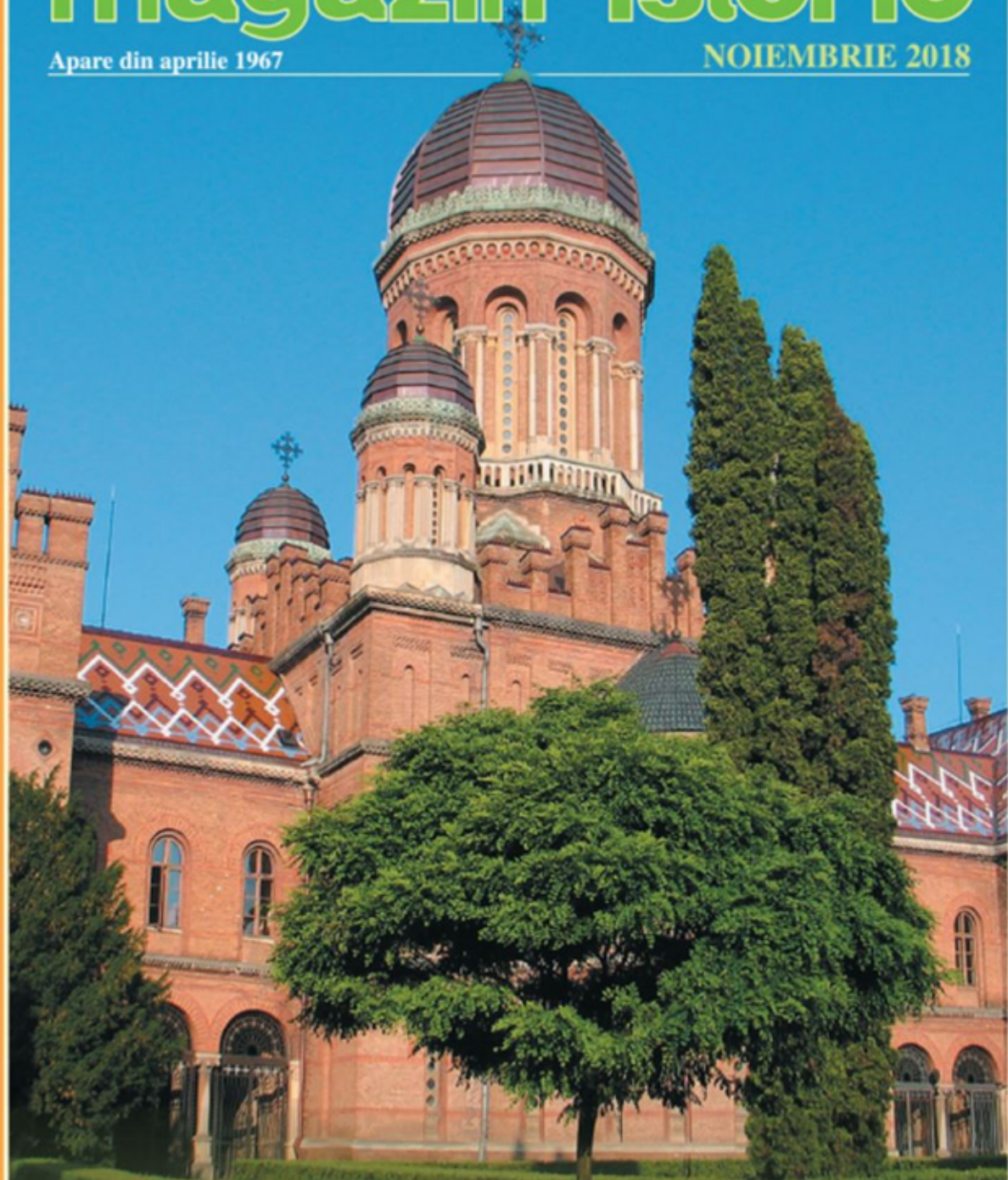

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2018

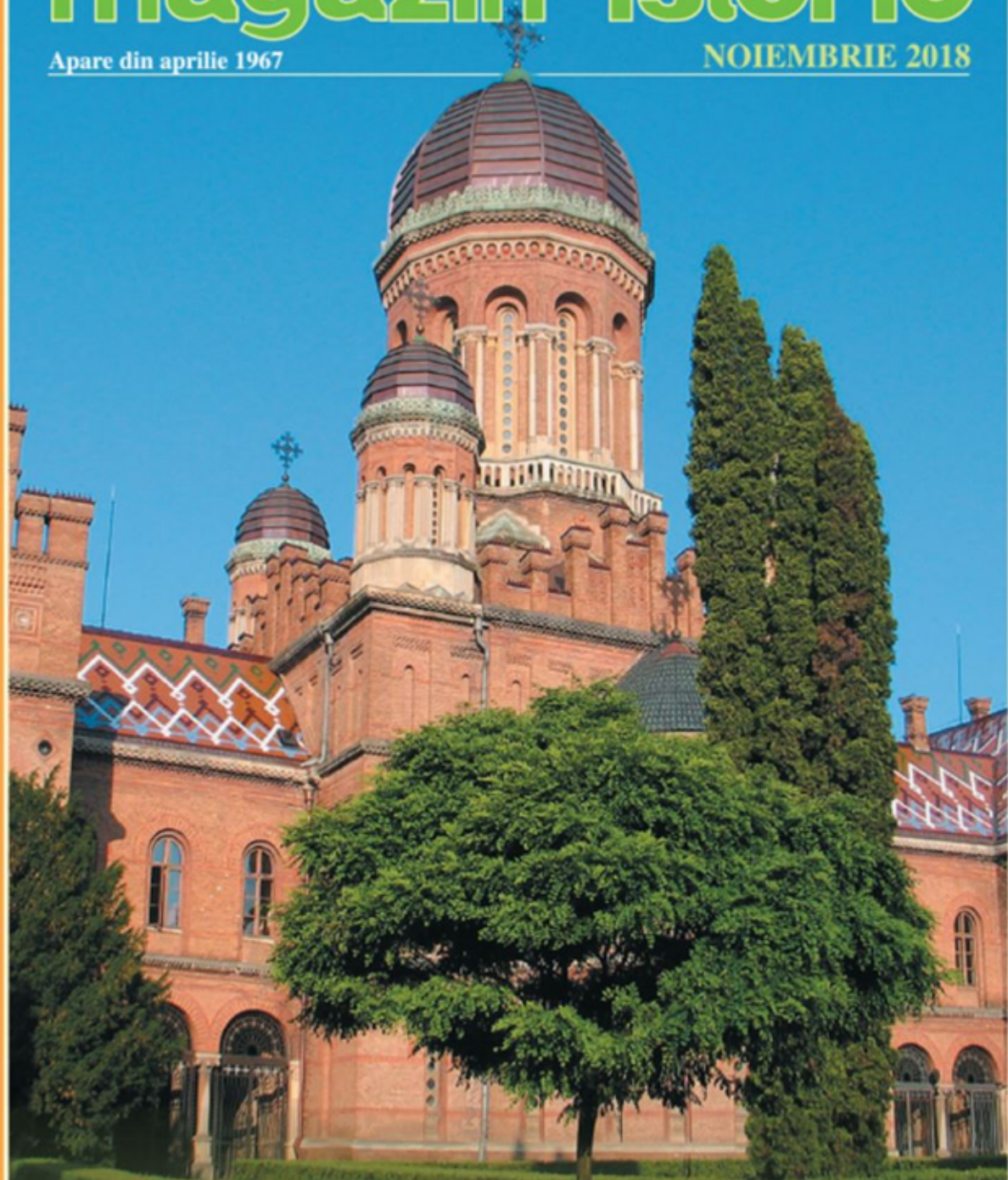
28 NOIEMBRIE 1918
BUCOVINA REVINE ACASĂ

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2018

28 NOIEMBRIE 1918
BUCOVINA REVINE ACASĂ

SUMAR

noiembrie

2018

4 Bucovina,
din nou veselă grădină
I. NISTOR

5 A doua floare
din buchet
*Lupta bucovinenilor
pentru Unire*
C. UNGUREANU

11 Din Înalt Ordin,
pășim pe pământul
Marelui Voievod Ștefan
Generalul Iacob Zadic
P. OTU

INTELECTUALII ȘI MAREA UNIRE

16 Patriarhul
Miron Cristea
C. SIRCUȚA

20 Pe vremuri
oamenii își trimiteau
scrisori
*Cum a organizat
căpitanul Peneș
garda națională din Șiria,
în 1918*

G. FILITTI

23 Alianța
care pâraie
*Întâlnire Carol al II-lea –
Jozef Beck la Galați,
1938*

N. MAREȘ

27 Bafto delo
în America Latină
I.-E.-E. DENIZE

ISTORIA PRIN DETALII

31 Grivei și Miți
în... Gallica
ȘT. LEMNY

DIȚIONAR ISTORIC

33 Vulnerabilități,
incertitudini, geometrii
variabile
Europa Centrală

A. POP

AȘA VĂ PLACE ISTORIA?

38 Destinul surorii
unui geniu
Nannerl Mozart

F. DOLGHIN

EXCLUSIVITATE

43 Iuliu Maniu,
singura soluție
D. DELETANT

47 Cum a pierdut
neamțul războiul
în 1918
A.V. MATEI

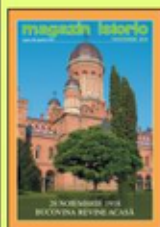
magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 11 (620)
noiembrie 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

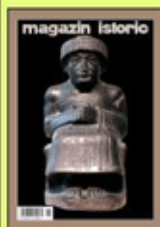
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 În sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți s-a întrunit, la 28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei. Au fost prezenți 74 de membri (din totalul de 100) ai Consiliului Național Român, șase delegați ai polonezilor, șapte ai germanilor, precum și 13 locuitori din cinci sate ucrainene. Congresul a votat unirea Bucovinei cu România. Hotărârea democratică adoptată atunci a fost spulberată 22 de ani mai târziu, când partea de nord a Bucovinei a fost ocupată de Armata Roșie, în urma unui ultimatum, în condițiile în care teritoriul respectiv nu făcuse niciodată parte din stăpânirea țarilor

2 Maria Anna, afectuos numită în casă Nannerl (aici reprezentată la vârsta de 11 ani), sora mai mare cu cinci ani a genialului Wolfgang Amadeus Mozart, era, poate, la fel de talentată ca mezinul familiei. Și ea pianistă și compozitoare, remarcabil înzestrată muzical, s-a tras un pas mai în spate, din marea dragoste pe care o nutrea față de fratele ei, pentru a-i lăsa acestuia locul ce i se cuvenea

4 Trei secole după domnia lui Eannatum, regele orașului-stat sumerian Lagash, care a ridicat o stelă impozantă (1,8 m înălțime și 1,3 m lățime) de piatră plată, denumită *Stela vulturilor*, tocmai datorită numeroaselor păsări ce pot fi observate ținând în gheare capete umane, în Lagash a venit guvernator Gudea (2144 – 2124 î.H.), sub a cărui conducere orașul a cunoscut o perioadă de prosperitate. Gudea a rămas cunoscut posterității prin statuile ce îl înfățișează, aproximativ 30 la număr, cât și prin anularea datoriilor cetățenilor și permisiunea acordată femeilor de a stăpâni pământ

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcăineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

CORESI
Tipărit la CNP, CORESI SA

CERINȚA URMAȘILOR ARCAȘILOR MOLDOVENI

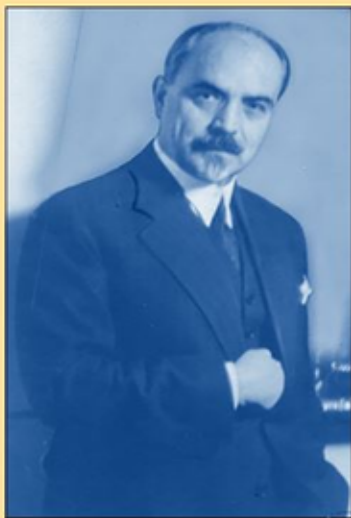
ION NISTOR

Era în toiul războiului ruso-turc din anul 1768 – 1774, când Austria, îndată după dezmembrarea Poloniei, ceru Porții o fâșie din pământul Moldovei, pentru a-și deschide un drum către Galiția de curând anexată și către Transilvania subjugată de unguri de mai înainte. Consimțământul Porții Otomane fu cumpărat cu bani peșini și cu prețioase daruri. Când veni însă la delimitare, Austria nu se mulțumi cu o fâșie îngustă de pământ, precum ceruse la început, ci cuprinsese în „cordunul” ei întreg ținutul Cernăuți și cea mai mare parte din ținutul Sucevii, cu vechea cetate domnească din orașul Suceava și cu însuși mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna, cu un cuvânt, partea din Moldova de Sus, cea mai bogată în monumente istorice și amintiri scumpe întreg neamului românesc.

În zadar protestară boierii și clerul, în frunte cu însăși voevodul Grigore Ghica, împotriva încălecării hotarelor țării, demonstrând Porții Otomane că Austria, în loc de o fâșie îngustă pentru deschiderea unui drum, a cuprins două ținuturi întregi din clasicul pământ al voevodatului Moldovei. Dar din nenorocire, protestările moldovenilor răsunau în pustiu, fiindcă diplomația austriacă vărsa la Istanbul aur din belșug, pentru a face pe turci să nu țină seama de ele [...]

Actul de cesiune s-a semnat la Balamutca pe Nistru, fără adeziunea înaintașilor noștri, de către Poarta suzerană, care, în virtutea vechilor sale capitulațiuni cu voievozii Moldovei, n-avea dreptul de a înstrăina nicio palmă din teritoriul voevodatului vasal [...]

Astăzi, când din puterile contractante de la 1775 Austria s-a prăbușit sub sarcina păcatelor și crimelor sale seculare, noi, urmașii băștinașilor acestei țări, ajunși stăpâni deplini asupra hotărârilor noastre, declarăm actul de cesiune de la 1775 nul și neavenit și hotărâm realipirea țării Bucovinei la Moldova, din trupul căreia fusese ruptă [...]

Toți câți simțeau românește în Bucovina erau prizoniți și urgisiți. Pentru afirmarea vieții naționale românești nu era loc în hotarele Bucovinei. Oamenii cei mai de seamă ai țării erau siliți să-și părăsească vetrele, pentru a putea trăi și simți ca români. Pe moșiile fondului bisericesc s-au adus coloniști străini, în vreme ce băștinașii români erau siliți să emigreze din Bucovina. În timpul războiului mondial, regimul austriac a recurs la cele mai detestabile mijloace pentru a ne distruge. De altfel, în vara anului 1917 Austria renunțase ea însăși la drepturile ei asupra Bucovinei,

obligându-se printr-un tratat secret austro-ucrainean, denunțat lumii de *Kölnische Zeitung*, s-o unească cu Galiția Orientală într-o provincie autonomă a Republicii Populare Ucrainene. La 8 februarie 1918 cancelarul Czernin, semnând tratatul de pace de la Brest-Litovsk, primi, în schimbul cesiunii Bucovinei, un milion de puduri de grâu pentru hrana populației înfometate a Vienei.

Dar noi, ca și înaintașii noștri din 1775, protestăm sus și tare în fața lumii contra acestui târg rușinos pe socoteala patriei noastre bucovinene. Ca urmași ai arcașilor moldoveni, luptători pentru apărarea moșiei strămoșești și păstrători ai vechilor sale tradițiuni istorice și culturale, noi cerem cu hotărâre reîntoarcerea necondiționată la sânul patriei-mame, România. Pătruns de aceste sentimente, declar în numele membrilor Consiliului Național Român că votăm moțiunea pentru Unire, propusă de domnul președinte.

(Expunere despre soarta Bucovinei
sub austrieci,
rostită în ziua de
28 noiembrie 1918; fragmente;
în *Unirea Bucovinei cu România*,
Editura „Bucovina”, I.E. Torouțiu,
București, 1940)

52 Marseilleza în Teleorman

Prezența trupelor
franceze în Alexandria,
1918 – 1919

S. CHEFANI-
PĂTRAȘCU

ISTORIE ȘI FILM

56 În rolul principal: Primul Război Mondial

C. HENTEA

61 Creație la Valea Vinului

C. MOISE

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Artă în vreme de război

Școala de Belle-Arte
din Iași

A.-S. IONESCU

70 Nicodim Bujor, fondator al Rugului Aprins

M. VASILEANU

74 „România Mare“ în război

Foaia voluntarilor
ardeleni

M. IONIȚĂ

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

78 Saga lui Erwin

R. VON KRAUS

POVEȘTILE ANIMALELOR

83 Vulturul

T. STĂNESCU-
STANCIU

CLIO ANUNȚĂ

88 Când internetul salvează memoria

A. GLADIȘEVA

90 În solie la țări Mitropolitul Dosoftei

I. BADEA

HOOVER INSTITUTION

93 Înalte Dorințe Regale pentru generalul Rădescu

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

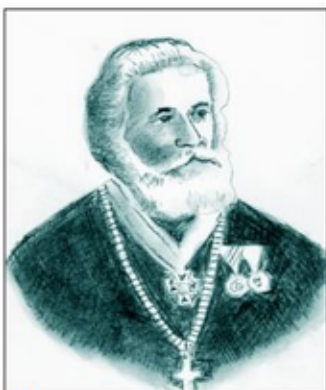
92 Foto de la cititori

32; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

localități din Storojineț, Rădăuți, Suceava și Câmpulung, cu majorități ucrainene, deveneau teritorii național-ucrainene, iar Consiliul Național Ucrainean prelua puterea asupra acestor teritorii.

Guvernatorul austriac Josef Etdorf a intenționat să predea puterea în comun reprezentanților românilor și ucrainenilor bucovineni, dar Iancu Flondor a refuzat această propunere. Între timp, situația ieșise de sub control, mai multe clădiri administrative din orașul Cernăuți fiind ocupate de formațiuni militare ucrainene. Pentru a restabili ordinea în Bucovina, Iancu Flondor a solicitat sprijinul guvernului român. În acest scop, încă la 2 noiembrie 1918 a fost trimis la Iași Vasile Bodnărescu. El s-a întâlnit cu prim-ministrul României Alexandru Marghiloman, care a promis Consiliului Național Român să livreze arme, pentru constituirea unui corp de jandarmi sau a unei gărzi naționale. Deoarece situația din Cernăuți devenise critică, Vasile Bodnărescu pleacă din nou la Iași, pentru a solicita intervenția armatei române în Bucovina. Iancu Flondor a trimis o telegramă și cumnatului său

Dionisie Bejan

Sever Zotta, care era directorul Arhivelor Statului din Iași, rugându-l să intervină la autoritățile române în favoarea intrării trupelor române în Bucovina.

6 noiembrie 1918 a fost o zi crucială pentru soarta Bucovinei. Atunci, reprezentanții ucrainenilor au reușit să precia controlul asupra mai multor instituții importante din Cernăuți și au solicitat guvernatorului Etdorf să predea conducerea Consiliului Ucrainean. Palatul Național Român din Cernăuți a fost devastat, iar Iancu Flondor și Dionisie Bejan s-au refugiat în clădirea reședinței mitropolitane. Aurel Onciul, fără a se consulta cu alți reprezentanți ai românilor, a convenit cu ucrainenii să fie

constituit un guvern român pentru sudul și unul ucrainean pentru nordul provinciei, orașul Cernăuți urmând să aibă o administrație comună, iar viitorul Congres de pace să decidă definitiv soarta Bucovinei. Aurel Onciul este declarat comisar național român, deși el nu avea susținerea reprezentanților românilor bucovineni.

În cursul zilei, guvernul conservator filogerman al României, condus de Alexandru Marghiloman, și-a prezentat demisia. În aceeași zi s-a constituit la Iași un nou guvern, în frunte cu generalul Constantin Coandă. În zilele următoare, acest guvern a anulat prevederile Tratatului de Pace cu Puterile Centrale și a cerut trupelor germane și austro-ungare să părăsească teritoriul României. În dimineața zilei de 6 noiembrie, primele detașamente de grăniceri și jandarmi români au intrat în orașele Suceava, Gura-Humorului și Câmpulung din sudul Bucovinei, pentru a restabili ordinea. În aceeași zi, în ședința Camerelor reunite la Iași, deja fostul ministru de Externe Constantin Arion avea să afirme că „guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârșit ce se putea spera“.

Palatul Mitropolitan din Cernăuți

In seara zilei de 6 noiembrie, comanda Diviziei 8, în frunte cu generalul Iacob Zadik, se instalează în localitatea de graniță Burdujeni. La 8 noiembrie 1918, ofițerul Aurel Popescu și medicul Octavian Gheorghian, în calitate de delegați ai Consiliului Național Român, au sosit la Burdujeni și au transmis generalului Iacob Zadik mesajul Consiliului de a intra în Bucovina și a înainta cât mai repede spre Cernăuți.

Pentru soarta viitoare a Bucovinei făcuseră planuri înainte de și în timpul Primului Război Mondial și marile imperii interesate de această provincie, și etniile ce o locuiau, așa cum am văzut în episodul anterior.

UNIREA BUCOVINEI

Monumentul Unirii din Cernăuți, ridicat în 1924 și dărâmat în timpul ocupației sovietice

CONSTANTIN UNGUREANU

În ziua de 27 octombrie 1918 s-a desfășurat prima ședință a Consiliului Național Român din Bucovina, în care au fost aleși 50 de membri. În aceeași zi a fost creat un comitet executiv, format din Iancu Flondor (președinte), Dionisie Bejan, Dori Popovici și Sextil Pușcariu (vicepreședinți), Vasile Bodnărescu, Radu Sbierea și Laurenție Tomoiagă (secretari), Gheorghe Băncescu (casier), iar ca membri sunt numiți toți cei șase deputați români din Parlamentul austriac, deși numai Gheorghe Sârbu și Gheorghe Grigorovici au participat la adunarea din 27 octombrie.

In ședință, deputatul Gheorghe Grigorovici a declarat că „cu ucrainenii și cu celelalte națiuni conlocuitoare trebuie să ne înțelegem într-un mod oarecare”. El s-a pronunțat pentru „o Românie Mare, care să cuprindă toate teritoriile românești, dar o Românie cinstită și dreaptă”, adică să se facă dreptate egală tuturor locuitorilor, indiferent de apartenența etnică. În aceeași zi, la propunerea lui Iancu Flondor, au fost constituite secțiile pentru externe, pentru aprovizionare și pentru administrație. În secția pentru reprezentarea externă a Consiliului Național au fost aleși

Sextil Pușcariu, Gheorghe Grigorovici, Alexandru Hurmuzachi și Gheorghe Sârbu, în secția aprovizionării au fost aleși Gheorghe Sârbu (președinte), Vasile Marcu și Aurel Țurcan. Secția administrativă, fiind cea mai mare (25 de persoane), s-a organizat în subsecții (administrația internă; siguranța publică; școala; biserica și fondul; finanțe; comunicații și poșta; igiena; justiția; agricultura; comerțul și industria). La conducerea acestei secții au fost aleși Dori Popovici (președinte), Nicu Vasilovschi (vice-președinte) și Victor Tomașciuc (secretar).

La 28 octombrie, Iancu Flondor împreună cu Gheor-

ghe Sârbu și Dori Popovici s-au prezentat la palatul guvernamental și au cerut guvernatorului Josef Etzdorf să predea puterea Consiliului Național Român din Bucovina. Etzdorf a refuzat.

La 3 noiembrie 1918, ucrainenii au convocat o mare adunare la Cernăuți, care a votat împărțirea Bucovinei pe criteriul etnic. Adunarea ucrainenilor a decis atunci că orașul Cernăuți, circumscripțiile Zastavna, Coțmani, Vașcăuți și Vijnța, în întregime, circumscripțiile Cernăuți și Siret, după majoritatea stabilită la ultimul recensământ, și unele

Pictură înfățișând momentul proclamării Unirii

baze naționale, iar în școlile secundare se preconiza introducerea instruirii în limba română.

In cadrul acestei ședințe au avut loc dezbateri în privința modalității de administrare a Bucovinei și a măsurilor ce urma să fie luate imediat. Cele mai aprinse discuții s-au purtat privind atitudinea față de ucrainenii și apărarea integrității Bucovinei. Deputatul Gheorghe Grigorovici a ținut un discurs critic la adresa noului guvern al Bucovinei și a făcut unele precizări legate de faptul că deputații români din Parlamentul austriac au consimțit la o înțelegere cu ucrainenii în privința nordului provinciei. El considera că atunci conjunctura a fost favorabilă pentru români, dar în viitor s-ar putea să fie o situație mai puțin favorabilă, iar România să fie singură în fața vecinului de la răsărit. În discursul său, Grigorovici a declarat că „a fost greșit să proclamăm integritatea Bucovinei așa de vehement [...] Pământul e al celui care-l muncește. Țăranul rutean și politicește trebuie să stăpânească acest pământ. Dacă faceți politică bucovineană, atunci ori dăm tuturor

vot universal, secret și proporțional, ori nimeni nu va vrea să știe de noi. Iar dacă dați vot universal, sunteți în minoritate. De aceea deputații aveau planul să se despărtească de ucraini, dându-le teritoriul până la Prut, însă comunele române Mahala, Boian, Novosulița aveau să ne rămână nouă. Și așa eram în minoritate, dar rămăneam cu poporul german, care din punct de vedere național nu ne este periculos. Acum judecați și vedeți ori de sunteți în drept dacă credeți că planul a fost așa de perfid. N-a fost la mijloc nici trădare, nici altă copilărie. A fost un element de rațiune în politica externă“.

Poziția lui Gheorghe Grigorovici a fost susținută parțial de Florea Lupu. El a declarat că „e foarte riscant a duce o politică pentru moment, pentru ca mai târziu să se descarce conflicte grele. Noi ne aducem aminte de administrația austriacă: cu cât mai tare am fost apăsați, cu atât mai mult ne gândeam la

frații de dincolo. Aceeași situație o vom crea și la celelalte națiuni în țară [în Bucovina – n.n.], dacă îi desconsiderăm acum“. Mai mulți membri ai Consiliului Național Român au luat ulterior cuvântul și au criticat poziția lui Gheorghe Grigorovici. Laurenție Tomoiagă, Nicu Flondor, Cezar Scalat, Alecu Procopovici, Radu Sbierea și alții s-au pronunțat categoric pentru integritatea teritorială a Bucovinei, s-au referit la numărul mare de români care locuiau în stânga Nistrului, și-au exprimat pesimismul față de o posibilă înțelegere cu ucrainenii. Ei au criticat dur poziția deputaților români în Parlamentul austriac de a negocia

cu ucrainenii și a ceda partea de nord-vest a Bucovinei.

In zilele următoare, Consiliul Național Român și guvernul Bucovinei au acționat în direcția restabilirii ordinii publice în întreaga provincie și pregătirii manifestației pentru unirea cu România. La 22 noiembrie, aproximativ 100 de refugiați bucovineni, în frunte cu profesorul Ion Nistor, au revenit la Cernăuți, de la Iași și Chișinău. În aceeași zi s-a luat decizia ca ziarul *Glasul Bucovinei* să apară zilnic, sub direcția lui Sextil Pușcariu. În ziua de 25 noiembrie a avut

Concomitent, generalul Zadik a primit ordin de la guvernul Constantin Coandă să pornească spre capitala Bucovinei.

În această conjunctură complicată, Aurel Onciul, în calitate de autoproclamat comisar român, s-a deplasat la Suceava și a încercat să-l convingă pe generalul Iacob Zadik să nu înainteze mai la nord de linia râului Siret, pentru a preîntâmpina incidente armate. Aurel Onciul încă era convins că Bucovina, cu o administrație reorganizată pe principiul autodeterminării naționale, va rămâne în componența unei Austrie federative. Deoarece tentativa sa de a stopa înaintarea armatei române în Bucovina nu a avut succes, Aurel Onciul a plecat la Iași, pentru a convinge autoritățile române să stopeze acțiunea militară.

La 9 noiembrie 1918 a sosit la Cernăuți un detașament format din 180 de soldați români lugoieni, sub comanda sublocotenentului Ilie Lazăr, care din proprie inițiativă, trecând prin Basarabia, au decis să vină în ajutorul românilor bucovineni. S-au deplasat pe jos, de la Novosulița până în capitala Bucovinei, s-au prezentat la profesorul Sextil Pușcariu și au oferit sprijinul lor militar pentru susținerea acțiunii naționale. În aceeași zi, un avion românesc a zburat deasupra orașului Cernăuți și a aruncat proclamația generalului Zadik, prin care se anunța intrarea armatei române în Bucovina. Unitățile militare ucrainene părăsesc treptat Cernăuțiul și se îndreaptă spre Galiția, unde se dădeau lupte grele între polonezi și ucraineni. Astfel, deja la 9 noiembrie, instituțiile cele mai importante din Cernăuți au

fost luate sub controlul Consiliului Național Român, iar preotul Gheorghe Șandru devenea primar al capitalei Bucovinei.

La 11 noiembrie 1918, la ora 12, armata română, sub comanda generalului Zadik, a intrat fără niciun foc de armă în Cernăuți, fiind întâmpinată cu aplauze în piața centrală a orașului. În zilele următoare, unitățile armatei române au trecut Prutul și au luat sub control întregul teritoriu al Bucovinei, dar și partea de nord-vest a județului Hotin, aflată până atunci sub ocupația austriacă.

La 12 noiembrie, Consiliul Național Român a votat legea fundamentală provizorie privind puterile în Țara Bucovinei. În aceeași zi se constituie guvernul Bucovinei în frunte cu Iancu Flondor (președinte și interimar la Justiție) și 11 membri, care erau responsabili pentru diferite secretariate (Sextil Pușcariu – Externe, Dori Popovici – Interne, Nicu Flondor – Finanțe și interimar la Apărarea Națională, Gheorghe Sârbu – Agricultură, Radu Sbiera – Instrucție, Ipolit Tarnavski – Culte, Max Hacman – Comerț și Industrie, Vasile Marcu – Afaceri Sociale și Alimentație Publică, Aurel Turcan – Lucrări Publice, Cornel Tarnovietchi – Comunicații, Poștă și Telegraf,

Octavian Gheorghian – Salubritate Publică).

Pentru că fuseseră numite în guvern, patru persoane din conducerea Consiliului Național Român (Iancu Flondor, Dori Popovici, Sextil Pușcariu și Radu Sbiera) și-au prezentat demisia. Președinte al Consiliului Național Român a fost ales Dionisie Bejan, iar vicepreședinți – Eusebie Popovici, Nicu Vasilevski și Vasile Alboi-Șandru.

In ședința din 13 noiembrie a Consiliului Național Român, guvernul condus de Iancu Flondor a prezentat programul de activitate pentru perioada imediată. El s-a referit succint la principalele domenii de activitate a guvernului, a promis că va fi pregătită legea electorală pentru comune și pentru reprezentanțele rurale și urbane, pe baza sufragiului universal, direct și secret, cu dreptul de alegere și pentru femei. Pentru menținerea ordinii publice, se preconiza reorganizarea jandarmeriei, apoi organizarea unei legiuni bucovinene. În domeniul agriculturii se prevedea realizarea unei reforme agrare care să asigure gospodăriile cu o anumită întindere de pământ, limitându-se atât maximul, cât și minimul acestor suprafețe. Guvernul Bucovinei intenționa să pună învătământul pe

Militari români pe o stradă din Cernăuți

Primul 10 Mai (1919) la Cernăuți; de la stânga la dreapta, primul rând: Ion Nistor, mitropolitul Vladimir Repta și generalul Iacob Zadik

acord cu necesitatea realizării reformei agrare. Vasile Alboi-Șandru a propus ca răspunsul lui Iancu Flondor să fie tipărit și trimis în toate comunele din Bucovina spre afișare la biserică, școală și primărie, iar Gheorghe Grigorovici a solicitat să fie ridicată starea de asediu, pentru ca să se poată organiza adunări, la care țărani să se pronunțe cum să fie împărțit pământul.

La 28 noiembrie 1918, în sala sinodală a Reședinței Mitropolitane din Cernăuți s-a întrunit Congresul General al Bucovinei. La această manifestare au fost prezenți 74 de membri (din totalul de 100) ai Consiliului Național Român, șase delegați ai polonezilor, șapte ai germanilor, precum și 13 locuitori din cinci sate ucrainene. La această manifestare istorică au asistat, de asemenea, mai mulți oaspeți din Basarabia (Pantelimon Halippa, Ion Pelivan, Ion Buzdugan și Grigore Cazaciu), din Transilvania și Ungaria (Gheorghe Crișan, Victor Deleu și Vasile Osvadă), precum și reprezentanții armatei române în frunte cu generalul Iacob Zadik. Sextil Pușcariu nu a participat la Congres din

motiv de boală. De asemenea nu au luat parte la acest Congres patru dintre șase foști deputați români în Parlamentul de la Viena (au fost prezenți doar Gheorghe Grigorovici și Gheorghe Sârbu), dar și alți membri ai Consiliului Național Român.

Ședința Congresului a fost deschisă de Dionisie Bejan, președintele Consiliului Național Român, care, după un scurt discurs, a propus ca Iancu Flondor să fie ales pentru a conduce lucrările acestei manifestări istorice. Secretar al Congresului a fost ales Radu Sbierea, care a dat citire telegramelor și scrisorilor sosite din partea lui Petre Cazacu (în numele Consiliului directorilor Basarabiei), Paul Gore (în numele Societății culturale a românilor din Basarabia), generalul Gheorghe Marcu (în numele Comitetului naționalist din Craiova), Onisifor Ghibu (în numele ziarului *România Nouă* din Chișinău), G. Baiulescu (în numele pribegilor ardeleni).

Iancu Flondor a salutat cu entuziasm delegația din Basarabia, prezentă la Congresul Bucovinei. El a dat citire declarației Congresului General al Bucovinei, prin care se decidea „unirea necondiționată

și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României”. Profesorul Ion Nistor a prezentat o expunere despre perioada austriacă de stăpânire a Bucovinei și a cerut să fie votată moțiunea propusă. Declarații de susținere a unirii Bucovinei cu România au rostit Stanislaw Kwiatkowski (din partea delegației polonezilor) și profesorul Alois Lebouton (din partea delegației germanilor). Moțiunea de unire necondiționată a Bucovinei cu Regatul României a fost adoptată cu unanimitate de voturi.

In aceeași ședință s-a făcut propunerea de alegere a unei delegații, formată din 15 membri ai Congresului, care urma să prezinte regelui României moțiunea de unire. Președinte al delegației a fost ales Iancu Flondor. Din delegație au mai făcut parte Vladimir Repta, Ion Nistor, Dionisie Bejan, Alexandru Hurmuzachi, Octavian Gheorghian, Radu Sbierea, Vasile Bodnărescu, Gheorghe Șandru, Vasile Marcu, Dimitrie Bucevschi, Gheorghe Voitcu, Vasile Alboi-Șandru, Ioan Candrea și polonezul Stanislaw Kwiatkowski. În ziua următoare, delegația a sosit la Iași și a înmănat în mod solemn actul de Unire a Bucovinei regelui Ferdinand și guvernului român. După aceasta, delegația bucovineană a călătorit cu un tren special spre București, însoțind familia regală, guvernul român și autoritățile militare. În capitala României au fost întâmpinați cu mare triumf la 1 decembrie 1918, chiar în ziua când la Alba Iulia se adopta decizia de unire a Transilvaniei cu România.

(Continuare în p. 42)

Pe treptele Palatului Mitropolitan generalul Iacob Zadik și Ion Nistor anunță mulțimii vestea cea mare

loc a patra ședință a Consiliului Național Român, la care a participat și mitropolitul Vladimir Repta. Dori Popovici, secretarul de la Interne în Guvernul Bucovinei, a vorbit în fața celor prezenți despre necesitatea lărgirii componenței Consiliului Național Român, fiindcă la 27 octombrie au devenit membri doar deputații din Parlament și din Dieta Bucovinei, precum și un număr limitat de intelectuali și țărani români. În aceeași zi au fost cooptați 50 de noi membri în Consiliul Național Român, inclusiv 12 refugiați bucovineni, precum Ion Nistor, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Filaret Doboș, Aurel Morariu, Teodor Ștefanelli ș.a. O parte dintre noii membri erau locuitori ai orașelor Cernăuți, Suceava, Rădăuți sau ai unor sate cu populație românească. După altă informație, la 25 noiembrie au fost aleși 54 de membri noi în Consiliul Național Român din Bucovina.

George Tofan, în numele refugiaților bucovineni, a ținut un discurs patriotic, în care a remarcat: „Patru ani de zile fiecare din noi a contribuit după puterile sale la realizarea acestui în-

drăzneț, dar legitim gând, al realipirii Bucovinei la Patriamă și al unirii tuturor românilor într-un singur stat unitar [...] Suntem înaintea de toate aderenți intransigenți ai unirii necondiționate și desăvârșite a tuturor țărilor românești în hotarele lor etnice și istorice, într-un stat național, unitar, căci numai astfel poporul nostru își va putea realiza menirea sa istorică.”

Al doilea punct din ordinea de zi, discutat în ședința din 25 noiembrie, a fost propunerea guvernului pentru organizarea unui congres național. Iancu Flondor i-a îndemnat pe membrii Consiliului Național Român „să se convoace pentru ziua de 28 noiembrie stil nou la 11 ore dimineața un congres al poporului bucovinesc în sala sinodală a Mitropoliei cu ordinea de zi: stabilirea raportului politic între țara Bucovinei și România”. Gheorghe Grigorovici a adresat întrebarea dacă se negociază cu reprezentanții altor naționalități, în special cu germanii, care ar fi solicitat autonomie în dezvoltarea lor. Iancu Flondor a comunicat că „în sensul acesta am vorbit cu polonii, germanii și evreii, cu

rutenii nu ne-am întâlnit, pentru că ei sunt intransigenți. I-am întrebat dacă participă la congresul Bucovinei. Polonii s-au declarat imediat gata, au dorit numai să se pună în înțelegere cu conducerea de la Varșovia [...] O declarație formală din partea Consiliului german încă n-am primit-o, dar și-n privința aceasta poate fi numai o declarație afirmativă. În restanță sunt evreii; cu rutenii nu ne putem înțelege”. Consiliul Național Român, cu unanimitate de voturi, a susținut propunerea guvernului de organizare a unui congres al Bucovinei în ziua de 28 noiembrie.

In aceeași ședință, Radu Sbierea, responsabil în guvern pentru învățământ, a făcut o declarație în chestiunea școlilor. El a precizat că „guvernul stă pe punctul de vedere că toate națiunile vor avea dreptul să se dezvolte absolut autonom, așa cum vor voi ele în chestia școlară. Din partea românilor nu se va opune dezvoltării fiecărui popor în marginile statului românesc nicio dificultate”.

Ion Candrea și alți membri ai Consiliului Național au înaintat guvernului o interpelare cu referire la preconizata reformă agrară. Iancu Flondor a comunicat că „Guvernul a hotărât din capul locului să împlinescă fără șovăire îndreptățita cerere a țăranilor de a-i înzestra cu pământ [...] Astăzi, unde am sfârșit socoteala, vă pot spune hotărât că vom împărți din moșiile bisericilor peste 60.000 de fâlci de pământ”. În timpul discuțiilor, la acest subiect s-au referit Gheorghe Boncheș, Vasile Alboi-Șandru, Ștefan Saghin, George Tofan, Dimitrie Marmeliuc, Gheorghe Grigorovici, toți fiind de

panglică de Virtute Militară pentru „vrednicia și abnegația ce a dovedit ca șef de stat major al Armatei 1 pe timpul pregătirii ofensivei Armatei 1, precum și în cursul bătăliei de pe Șușița Seacă între 24 – 29 iulie 1917” (Înalt Decret Regal nr. 1.456 din 5 decembrie 1917).

În perioada septembrie 1917 – februarie 1918 a exercitat funcția de secretar general al Ministerului Munițiilor și Materialelor de Război, iar prin ordinea de bătaie a armatei intrată în vigoare la 1 iunie 1918 a fost numit comandant al Diviziei 8, cu sediul la Botoșani, șef de stat major fiind locotenent-colonelul Constantin Rovinaru.

Pe plaiurile Bucovinei

În toamna anului 1918, războiul se apropia de sfârșit, Puterile Centrale fiind incapabile să reziste presiunilor Antantei exercitate pe toate fronturile.

În Bucovina, evoluția evenimentelor a fost dramatică, liderii ucraineni, susținuți de fosta administrație habsburgică, acționau prin toate mijloacele, inclusiv militare, fie pentru încorporarea provinciei la statul ucrainean preconizat de Rada de la Lvov, fie pentru împărțirea acesteia.

În fața acestei situații, liderii românilor bucovineni au cerut, în repetate rânduri, intervenția armatei române. Guvernul condus de Alexan-

Generalul Zadic și locotenent-colonelul Constantin Rovinaru, în sediul primăriei din Suceava

dru Marghiloman, înlocuit la 24 octombrie/6 noiembrie cu un cabinet condus de generalul Constantin Coandă, a acționat prudent, fiind legat de prevederile tratatului cu Puterile Centrale. Prim-ministrul nota: „nu pot să fângăduiesc alt ajutor decât să dau arme pentru ca să-și organizeze jandarmerie sau o gardă națională. Armata n-ar putea să intervie decât dacă ar fi chemată să ajute la reprimarea unei revoluții amenințând viața și bunurile naționali-

lor noștri, ca ajutor moral, stabilirea de raporturi zilnice, dau ordin să se furnizeze automobile, curieri, bani”.

Totuși, la 23 octombrie/5 noiembrie 1918, ministrul de Război, generalul Constantin Hârjeu, și șeful Marelui Stat Major, generalul de corp de armată Constantin Christescu,

au emis un ordin de operații prin care Divizia 8 Infanterie, comandată de generalul Iacob Zadic, din Corpul 4 Armată, condus de generalul Nicolae Petala, împreună cu detașamentele de grăniceri „va ocupa fără întârziere Ițcani și Suceava, iar de aici va întinde progresiv ocuparea Bucovinei până la Cernăuți inclusiv”.

Acest ordin a găsit marea unitate în imposibilitate de a acționa imediat, întrucât efectivele erau răspândite în

Discutând cu generalul francez Ferdinand Foch (dreapta; sursa: araratonline)

GENERALUL IACOB ZADIC ȘI UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

PETRE OTU

Numele generalului Iacob Zadic, ortografiat și Zadik, este strâns legat de actul Unirii Bucovinei cu România. Divizia 8 Infanterie pe care o comanda a fost însărcinată de Guvern și Marele Stat Major să intre în provincie și să asigure ordinea și siguranța locuitorilor în acele momente atât de tulburi, când o construcție multiseclară și o ordine europeană se prăbușeau. Erau primii militari români prezenți în „Țara de sus” după aproape un secol și jumătate de stăpânire habsburgică. Iacob Zadic, în calitate de comandant, și-a asigurat un loc binemeritat în istoria militară românească. În plus, el a intrat în galeria foarte restrânsă a ofițerilor și generalilor români care au atins și depășit un secol de viață.

(1891), căpitan (1896), maior (1906), locotenent-colonel (1911), colonel (1914), general de brigadă (1917), general de divizie (1919). În perioada 1896 – 1898 a urmat cursurile Școlii Superioare de Război, instituție creată în 1889. Promoția a opta din care a făcut parte a fost una restrânsă, de numai 12 elevi, printre colegi numărându-se viitorii generali Ion Jitianu și Petre Greceanu.

A îndeplinit diverse funcții. Între acestea menționez: șef de stat major al Diviziilor 2 și 7 Infanterie (1906 – 1909) și comandant al Regimentului 8 Obuziere Roman (1910 – 1911, 1911 – 1914), în fruntea căruia a participat la al doilea război balcanic din 1913.

La declanșarea Primului Război Mondial a fost numit șef de stat major la Corpul 3

Armata de la Galați, de unde a fost transferat, începând cu 1 octombrie 1914, pe același post, la Corpul 4 Armată, comandat de generalul Constantin Prezan. După mobilizare a rămas șef de stat major al Armatei de Nord, funcție pe care a exercitat-o până la 1 decembrie 1916. Prin Decretul nr. 64 din 1 noiembrie 1916 a fost decorat cu Ordinul „Steaua României” cu spade și panglică de Virtute Militară pentru „repetate acte de vitejie și destoinicie”.

Una dintre cele mai importante etape în cariera lui Iacob Zadic a fost cea în care a fost șef de stat major al Armatei 1 (1 decembrie 1916 – 12 august 1917), care se va acoperi de glorie în bătălia de la Mărășești. Generalul Zadic a primit „Coroana României” în grad de comandor cu spade și

S-a născut la 8 decembrie 1867 (stil vechi), în comuna Brătulești, fostul județ Roman, într-o familie de armeni, părinții săi fiind Grigore și Eufrosina. A urmat Școala fiilor de militari din Iași și apoi Școala Militară de Artilerie, Geniu și Marină, pe care a absolvit-o în 1888, cu gradul de sublocotenent. A fost avansat succesiv locotenent

tarea voastră în toate ocaziunile să căpătați dragostea cu adevărat frățească a populațiunei în sprijinul căreia veniți. Doresc spornicie pasului ce faceți și vă zic: «Cu Dumnezeu înainte!»».

Până în seara zilei de 26 octombrie/8 noiembrie 1918, detașamentele diviziei au pătruns în localitățile Mihăileni, Vârful Câmpului și Suceava, pentru ca a doua zi să ajungă la Tereșeni, Siret și Hliboca.

În ziua de 28 octombrie/10 noiembrie 1918 s-a decretat mobilizarea armatei române. La terminarea acestei operațiuni complexe, a doua după cea din august 1916, Divizia 8 Infanterie avea în componere Regimentele 13, 25, 29, 37 Infanterie, 3 și 8 Roșiori, batalionul de pionieri, două baterii de artilerie, un escadron de călărași, grăniceri, jandarmi. Efectivele se ridicau la 330 de ofițeri, 8.143 trupă, cu 2.114 cai, 70 de boi și 354 de căruțe.

Între timp, generalul Zadic, în fruntea trupelor sale, și-a îndeplinit misiunea, luând sub control întregul teritoriu al provinciei. În ziua de 29 octombrie/11 noiembrie, către ora 14.00, (după alte surse ora 12.00), în fruntea Detașamentului „Dragoș”, el a intrat în Cernăuți, fiind aclamat de cea mai mare parte a locuitorilor. Generalul Zadic și locotenent-colonelul Rovi-

nar au fost întâmpinați în fața Palatului Național din capitala provinciei de membri ai Consiliului Național Român și de ofițeri bucovineni.

În sala de ședințe, într-o atmosferă entuziastă, generalul Zadic a fost primit de Iancu Flondor, președintele Consiliului Național Român. Acesta a declarat: „Ca președinte al Consiliului Național Român am datorita să binecuvânteț falnica Oaste

tâlnesc pentru a nu se mai despărți niciodată!”

A urmat intonarea imnului României de către corul „Armonia”, apoi a luat cuvântul generalul Zadic. El a reluat argumentele inserate în proclamație, declarând: „Sosind, aduc salutul cu iubire frățească și pot să spun cu iubire de mamă al României libere către țara Bucovinei. În aceste momente, gândul meu se înalță către Dumnezeu și-i

adresează mulțumirile României Mari, că a scos sfânta dreptate la suprafață. Pentru despărțirea Bucovinei a trebuit să curgă sânge și să cadă un cap de domn, pentru împreunarea ei însă n-a curs niciun pic de sânge, căci s-a făcut prin vrednicia voastră și vrerea dreptății”.

După încheierea ceremoniei, generalul Zadic cu suita, însoțit de personalitățile locale, s-au deplasat la Palatul Arhiepiscopal, unde au fost primiți de mitropolitul Vladimir Repta. Aici, generalul Zadic și statul său major și-au fixat reședința.

„Un om isteț și dibaci”

În seara aceleiași zile a intrat în Cernăuți și restul detașamentului „Dragoș”, condus de colonelul Dumitru Gheorghiu, în piața centrală desfășurându-se o nouă ceremonie, prin care a fost oma-

... și la bătrânețe

Română la intrarea ei în Capitala Bucovinei, a acestei țări ce păstrează în sânul său sfintele moaște ale marelui nostru domn Ștefan. Suntem pe cale să reîntregim iarăși moștenirea lui: România Mare! Sufletul lui nemuritor este în mijlocul nostru. Dară nu este dat ființei omenești de a fixa în grai viu o astfel de simțire. Numai o rugăciune fără cuvinte, care se înalță la ceruri, îi poate corespunde întrucâtva [...]

Domnule general,

Dați-mi voie să vă binecuvânteț așa cum fac doi frați iubitori care, după o lungă și dureroasă despărțire, se în-

județele Dorohoi, Botoșani, Fălțiceni. Generalul Zadic a cerut comandantului Corpului 4, generalul Nicolae Petala, un răgaz pentru aducerea în stare de operativitate a trupelor din subordine.

El a dispus, în noaptea de 23 – 24 octombrie/5 – 6 noiembrie 1918 să se restabilească liniștea în Suceava, Ițcani și Gura Humorului, unde se produsese dezordine grave. Primele două localități au fost ocupate de compania de grăniceri Botoșani, condusă de maiorul Anton Ionescu, iar a doua de un detașament compus din compania de grăniceri Suceava, un escadron de cavalerie din Regimentul 3 Roșiori și un pluton de mitraliere. Au fost primele trupe române care au intrat în Bucovina, înaintea sosirii Diviziei 8 Infanterie, al cărui comandament și-a mutat reședința de la Botoșani la Burdujeni.

În aceeași zi, Marele Stat Major, sub semnătura generalului Constantin Christescu, a emis instrucțiuni pentru conduita trupelor ce urma să intre în Bucovina. Se stipula că trupele se vor considera în campanie, iar pe timpul înaintării unitățile se vor pune în legătură cu autoritățile locale. Grija de căpetenie a comandanților și a trupe era restabilirea ordinii și liniștii în localități. Erau interzise rechizițiile forțate, toate produsele achiziționate urma să fie plătite integral. Comandanții români erau obligați să ia legătura cu omologii austrieci, explicându-le scopul prezenței armatei române în provincie.

Maiorul Anton Ionescu

Ziua de 24 octombrie/6 noiembrie 1918 a fost foarte tensionată. Detașamente ucrainene au încercat prin forță să preia controlul la Cernăuți și în alte localități. Liderii români din Bucovina au cerut intervenția rapidă a armatei române. Ea a început două zile mai târziu, respectiv la 26 octombrie/8 noiembrie. S-au format trei detașamente, denumite inițial „Dorohoi” (Regimentul 29 Infanterie), „Botoșani” (Regimentul 37 Infanterie) și „Fălțiceni” (Regimentul 16

*Împreună cu familia
(aceasta și următoarele foto
au ca sursă araratonline) ...*

Infanterie). Ulterior, ele au fost redenumite, în aceeași ordine, „Dragoș”, „Alexandru cel Bun” și „Suceava”. Efectivele acestor unități erau modeste, ele ridicându-se la 56 de ofițeri și 1.093 trupă.

Ca doi frați iubitori

Concomitent, o escadrilă de aviație a lansat în principalele localități manifeste ce informau populația despre intrarea trupelor române în Bucovina. În proclamația sa, generalul Zadic sublinia: „Răspunzând la chemarea Comitetului bucovinean, armata română, din Înalt Ordin al Maiestății Sale regele Ferdinand al României, a pășit pe pământul Marelui Voevod Ștefan pentru a ocroti viața, avutul și libertățile locuitorilor de orice neam și credință [...] Subsemnatul garantează oricărui locuitor libera exercitare a drepturilor sale civice și face cunoscut în același timp că se va reprimă cu toată severitatea cuvenită orice încercare de dezordine, acte de violență sau nesupunere față de noi”. N. Iorga, în *Însemnările zilnice*, nota: „Generalul Zadic a publicat o frumoasă proclamație către bucovineni”.

Concomitent, generalul Zadic a dat și un ordin de zi propriilor trupe în care se spunea: „Vouă v-a păstrat soarta norocul de a păși cei dintâi pe pământul scump al Bucovinei. Fiți mândri și arătați-vă demni de încrederea ce s-a pus în voi. Voi sunteți ocrotitorii avutului și populației bucovineană. Faceți ca prin pur-

Intellectualii și Unirea

PATRIARHUL MIRON CRISTEA

CRISTINA SIRCUȚA

În zonele rurale ale României, precum și în celelalte teritorii locuite de români, în secolul al XIX-lea și la începutul veacului următor, intelectualii, în mare parte, se recrutau din clerul religios. Abia apoi, pe măsura modernizării statului, și-au făcut loc în rândul lor învățătorii și alți funcționari. Știm din lectura nuvelor și romanelor realiste ce rol au jucat preoții în destinul comunității. Cine nu își amintește din ecranizarea romanului Ion al lui L. Rebreanu ce influență avea preotul

Belciug, interpretat admirabil de Ion Besoiu, asupra țăranilor și autorităților sau cum un singur om, popa Tanda, din nuvela omonimă de I. Slavici, schimbă în bine fața satului.

Miron Cristea (Magazin istoric, nr. 11/2008) a fost un intelectual activ și un reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române cu o viziune foarte modernă. Din păcate, lucrările de istorie îl amintesc pe Miron Cristea, cu predilecție, doar în calitatea sa de regent ori în aceea de președinte al Consiliului de Miniștri.

Primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române s-a născut la 18 iulie 1868 în comuna Toplița din județul Harghita. Provine dintr-o familie țărănească înstărită și foarte aplecată spre păstrarea credinței religioase. Aceasta, ca de altfel și ambiția specifică a Transilvaniei de atunci, aflată sub stăpânire maghiară, îi vor marca traiectoria. Urarea nașului său de botez a fost: „Să crească mare, să fie sănătos și popă să se facă”.

Elie Cristea (numele de mirean) urmează gimnaziul săsesc la Bistrița (1879 – 1883), gimnaziul grăniceresc din

Năsăud (1883 – 1887) și Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu (1887 – 1890). Devine învățător-director la Școala confesională românească din Orăștie (1890 – 1891). Se implică în organizarea conferințelor pedagogice. Totodată, își începe colaborarea la *Telegraful român* din Sibiu. Ca și alți conaționali de-ai săi, primește sprijin din partea Mitropoliei din Sibiu pentru a urma studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie (1891 – 1895) din Budapesta. În 1895 este distins cu titlul de doctor în Filologie, cu teza *Viața și opera lui Eminescu*, redactată în limba

maghiară. Urmas al mitropolitului Transilvaniei Andrei Șaguna, Miron Cristea a fost deschizător de drumuri în mai multe domenii.

In perioada studiilor universitare ia contact mai intens cu frământările intelectualilor români. Începe să se afirme printr-o amplă activitate publicistică în care susține unitatea poporului român. Pe perioada studenției colaborează la publicațiile: *Tribuna*, *Gazeta Transilvaniei*, *Românul*, *Foaia poporului român*, *Libertatea*, *Lupta*. Cu prilejul procesului Memorandumului, în 1894,

giată prezența armatei în Bucovina.

În aceeași zi, Detașamentul „Alexandru cel Bun“ a traversat orașul și s-a cantonat la nord, pentru a-i face siguranța. Încheierea armistițiului de la Compiègne, care puna capăt Primului Război Mondial, a dus la suspendarea temporară a ostilităților la nord de Cernăuți. În zilele următoare însă, în urma informațiilor despre intenția ucrainenilor de a trece la o mobilizare generală, Marele

Brevetul prin care i se conferea Ordinul „Apărarea Patriei“, clasa a II-a...

... și aprobarea prin care i se permitea să poarte Ordinul „Legiunea de Onoare“, în grad de comandor, conferit de statul francez

Cartier General a dispus reluarea înaintării spre nord și vest, până la hotarele istorice ale Bucovinei. „Trupele române – se menționa în Ordinul nr. 116, semnat de generalul Constantin Prezan, noul șef al Marelui Cartier General –, intrând în Bucovina, după cererea organelor naționale române, pentru a ocroti viața și avutul populației, Comandamentul Diviziei 8 va lua dispozițiuni să continue până ce scopul va fi atins în tot ținutul Bucovinei“.

Generalul Zadic s-a conformat ordinului și a reușit să

extindă controlul asupra întregii provincii. La 6/19 noiembrie 1918, unitățile diviziei se aflau pe aliniamentul Șipeniț, Mahala, Sadagura, Orășeni. Două zile mai târziu, el a dispus împărțirea provinciei

în trei sectoare. În ținutul Zastavana urma să acționeze Regimentul 13 Infanterie, iar pentru Coțmani și Văscăuți a fost destinat Regimentul 25 Infanterie, aflat în curs de transport pe calea ferată de la Vaslui la Cernăuți. În capitala provinciei rămânea dislocat Regimentul 37 Infanterie.

Preluarea controlului asupra întregului teritoriu al Bucovinei s-a realizat fără confruntări majore, cu excepția unor ciocniri locale. Una dintre ele a avut loc în regiunea satului Lujani, între bandele ucrainene care jefuiau depozitele armatei

austriece și forțe ale Detașamentului „Alexandru cel Bun“. S-au capturat 17 prizonieri, două mitraliere, câteva arme și lăzi cu muniție, pierderile proprii cifrându-se la un mort, trei răniți și patru dispăruți din grupul de automitraliere.

Pentru îndeplinirea misiunii, Divizia 8 Infanterie a cooperat în partea de nord a provinciei cu Divizia 1 Cavalerie, comandată de generalul Mihail Schina, ce acționa în nordul Basarabiei, care i-a asigurat flancul drept.

După instituirea controlului asupra întregii provincii, generalul Zadic și comandamentul său au luat măsuri pentru normalizarea vieții publice și particulare, pentru menținerea ordinii, protecția cetățenilor și a avutului lor, pentru asigurarea aprovizionării populației și armatei. Sub acest scut protector, s-a pregătit unirea Bucovinei cu România de la 15/28 noiembrie 1918.

Activitatea generalului Zadic în Bucovina a depășit misiunea militară ce i s-a încredințat și a fost receptată pozitiv de autoritățile locale, de populație, de organele militare superioare românești. *Revista Unirii*, în nr. 5/1919, îi aducea elogii pentru înțelegerea largă a problemelor, pentru spiritul democratic în care le-a rezolvat, apreciind: „Prin faptele sale mari, el lasă o dâră luminoasă, care-l înalță în fața noastră și-i înscrie numele în cartea veșniciei cu litere de aur“.

(Continuare în p. 82)

Discursul Înaltului Regent patriarhul Miron Cristea la Serbările Unirii din 1928

României. Tot în acest an devine membru de onoare al Academiei Române. La 4 februarie 1925, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a decis înființarea Patriarhiei Ortodoxe Române. Miron Cristea devine primul patriarh al României Întregite (1 noiembrie 1925 – 6 martie 1939).

Scriitorul Gala Galaction (*Magazin istoric*, nr. 11/2001; 2/2013), hirotonit preot la începutul perioadei interbelice, cel care avea să se remarcă mai târziu, în 1936, prin traducerea Bibliei, la îndemnul patriarhului Miron Cristea, mărturisește în jurnalul său impactul produs în urma unei discuții de două ore, ce avusese loc la 28 noiembrie 1920: „Miron Cristea e o minte deosebit de limpede și de larg văzătoare, dar în apele clare ale mulțumirii mele n-am putut să nu bag de seamă și o șuviță de dezamăgire. Miron Cristea are un cap prea occidental [subl.ns.]. Concepțiile, orientările, orizontul acestui prim arhieru din Biserica română sunt mult mai moderne și mai diplomatice decât aș pofti eu. Un mitropolit, pentru mine, trebuie să fie un mistic și un

anahoret [subl.ns.] [...] Miron Cristea e prea laic și prea străveziu! Dar e un om bogat în gânduri bune, pornit să ceară și să asculte sfatul celor ce-l înconjură și neobosit în răbdare și în modestie. Crescut în lumea sănătoasă și țărănească a românilor ardeleni, mitropolitul actual n-are nimic din psihologia călugărească și bizantină“.

În calitate de întâistătător al Bisericii, Miron Cristea a avut multe realizări, printre care: unificarea bisericească în România întregită, potrivit principiilor statutului șagunian, care a acordat laicilor un rol mai mare în administrația treburilor bisericești; înfiin-

țarea Institutului Biblic, care dispunea de editură și tipografie; crearea de noi eparhii, la Bălți și Ismail (Basarabia), a Episcopiei Armatei; reînființarea centrelor episcopale de la Tomis (Constanța), Oradea Mare și Cluj; înființarea unor publicații eparhiale; tipărirea unor broșuri cu conținut religios și moral pentru credincioși și consolidarea relațiilor cu alte biserici creștine. Prin acțiunile sale primul patriarh al României urmărea să confere Bisericii Ortodoxe un rol activ, care să conducă la consolidarea societății românești prin intermediul spiritualității ortodoxe. Să nu uităm climatul religios interbelic marcat de virulența dezbaterilor ce aduc în prim-plan ortodoxismul, așa cum l-a văzut, spre exemplu, directorul revistei *Gândirea*, Nichifor Crainic, sau președinta Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române, Alexandra Gr. Cantacuzino. Ceea ce îl distinge pe înaltul prelat, conferind succes acțiunilor sale, este spiritul de toleranță, câștigat înainte de 1918 din conviețuirea multiconfesională din Transilvania, respectul față de convingerile religioase diferite de ortodoxism.

La Așezământul Ion I.C. Brătianu, de la dreapta la stânga: Gheorghe Brătianu, Miron Cristea și Constantin I.C. Brătianu

Mitropolitul Miron Cristea, după oficierea serviciului divin, la dezvelirea monumentului lui Eugeniu Carada de la B.N.R.

alături de câțiva colegi, redactează un manifest în care cheamă pe țărani ardeleni să ia parte la proces. Imediat după finalizarea studiilor revine la Sibiu, unde i se încredințează mai multe funcții, remarcându-se ca un foarte bun administrator și organizator al vieții bisericești. Este hirotonit diacon (1900), arhidiacon (1901), călugărit la Mănăstirea Hodoș-Bodrog (1902), din județul Arad, sub numele de Miron. În 1909 este ales episcop al Caransebeșului. În această calitate sprijină intens școlile confessionale românești, susținute de Biserică.

În paralel, alături de alți intelectuali români, se implică în activități ce urmăresc emanciparea culturală a românilor din Transilvania. În 1905 este ales președinte al Despărțământului Sibiu al Asociației Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român (ASTRA; *Magazin istoric*, nr. 12/2011; 12/2017). A fost desemnat președinte al Reuniunii Române de Muzică din Sibiu și a contribuit la înființarea Băncii „Lumina” din Sibiu, instituție

care susținea din dobânzi burse pentru educația elevilor și studenților români. De asemenea, a avut un rol proeminent în ridicarea Catedralei Mitropolitane și a Muzeului etnografic și de artă, ambele în Sibiu, precum și a Societății pentru crearea unui fond de teatru român.

În 1897 publică monografia dedicată lui Alexandru Roman, unul dintre inițiatorii înființării Catedrei de limba și literatura română a universității maghiare și membru fondator al Societății Literare Române, devenită ulterior Academia Română. În anul următor elaborează monografia închinată episcopului

Miron Romanul. A fost unul dintre cei 172 autori care au contribuit la scrierea *Enciclopediei Române*, sub direcția lui Corneliu Diaconovici.

Miron Cristea a lăsat în urmă și un număr important de lucrări religioase. Printre acestea se numără *Iconografia și întocmirile din internul bisericii răsăritene* (1905), *Principii fundamentale pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române* (1920), *Pastorale și cuvântări ale unui episcop român în țară sub stăpânire străină* (1923) ș.a.

A participat la 1 decembrie 1918 la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și a avut onoarea de a face parte din delegația care i-a înmănat, la București, regelui Ferdinand „Declarația de unire a Transilvaniei cu România”, adoptată la Alba Iulia. Într-o scrisoare trimisă la 5 decembrie 1918 mitropolitului Moldovei, Pimen, episcopul Miron Cristea glorifica Marea Unire, exprimându-și bucuria că a trăit cele mai înălțătoare zile din istoria neamului.

Episcop de Caransebeș, în 19 decembrie 1919 este ales Mitropolit Primat al

Serbare de 10 Mai

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Am descoperit în nenumăratele fonduri de scrisori păstrate în arhive publice sau în case particulare un întreg univers de viață românească. Ani de zile ele au alimentat această rubrică, primită cu interes și curiozitate de cititori. Mărturie stă corespondența angajată pe această temă.

Dar arhivele cuprind o varietate de materiale și nu toate pot fi prinse într-o categorie anume.

Textul publicat mai jos e o mărturie care poate fi la fel de bine urmarea solicitării cuiva interesat de amănuntele organizării gărzilor naționale românești în 1918 sau o ușurare a sufletului unui om implicat în evenimentele de atunci. Sunt evocate nume ale membrilor acestor gărzii din Țiriac și satele din jur și, poate, urmașii lor mai trăiesc azi undeva, chiar dacă răzlețiți pe întinsul țării.

Am fi putut considera și noi că e vorba de istorie locală și s-o lăsăm în seama unui cercetător din zonă. Doar că mărturia căpitanului Ștefan Peneș face parte dintr-un fond Varia, peste care de obicei dai cu totul întâmplător. E un fel de recycle bin (coș de gunoi) în care nu se uită mai nimeni. Nu e prima dată când un asemenea „coș” oferă surprize. Publicarea rândurilor de mai jos e și un îndemn pentru tinerii cercetători să nu ocolească documentele ce nu sună a descoperire epocală.

Consemnarea căpitanului se păstrează la Biblioteca Academiei.

Încă din vara anului 1918 ne soseau la front vești despre nemulțumiri interne, de răzvrățiri în mijlocul populației civile, de acte de nedisciplină la unitățile militare și de eforturi tot mai puternice ale armatelor anglo-franceze pentru înfrângerea armatelor centrale. Debarcarea de la Salonic, înaintarea francezilor în Balcani și oferta de pace separată a Austro-Ungariei erau tot atâtea indicii ale unei apropiate prăbușiri.

Ajuns la Țiriac în mijlocul familiei, am văzut clar, chiar după prima săptămână de concediu, că scadența prăbușirii conglomeratului austro-ungar a sosit și independența mult așteptată a poporului român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș nu mai poate întârzia.

Din notele zilnice se vede ordinea în care s-a produs desfășurarea evenimentelor. În Țiriac fiind, am luat contact cu toți fruntașii români ai satului. Dintre toți, doctor Iacob Hotăran a

înțeles atât măreția evenimentelor cât și îndatoririle ce-i revin de a fi tribunul dezrobirii și independenței românești în plasa Țiriac.

Dr. Iacob Hotăran, avocat, a luat în mână organizarea politică a poporului, numindu-se, în spiritul vremii, comisar al poporului; iar mie, întrucât domnia căpitan Axente Secula și locotenent Gavra Văgălău, mai vechi în grad ca mine, au declinat locul ce li se cuvenea, mi-a revenit rolul de organizator și de comandant al gărzilor naționale din comuna și plasa Țiriac, precum și rolul de colaborator și de sprijinitor al tribunului doctor Iacob Hotăran – bărbat hotărât ca românii să trăiască liberi în țara românească.

Jurământul gardiștilor și luarea în stăpânire a autorităților din Țiriac s-a făcut în numele regelui Ferdinand al României.

Precum rezultă din notițele zilnice, nici la Comandamentul suprem al gărzilor naționale

Să alegem, de pildă, un eveniment istoric marcant – criza dinastică de la sfârșitul anului 1925, când principele moștenitor Carol renunță la tron – și să urmărim cum se reflectă spiritul de toleranță în discursul patriarhului României, susținut în cadrul Consiliului de Coroană, desfășurat la Castelul Peleş în 31 decembrie 1925, așa cum rezultă din relatarea ziarului *Cuvântul*. Regele Ferdinand le expune celor prezenți situația grea în care se află, în calitate de rege și de părinte. „Cu toată durerea mea de părinte și de rege, eu ca și regele Carol, care a muncit pentru mărirea țării și prosperitatea ei, cu durere am luat hotărârea neștrămutată și definitivă de a primi această renunțare a principelui moștenitor”. Miron Cristea spunea în cuvântul său: „Biblia ne învață să iertăm oamenii și eu, ca slujitor al altarului, recomand acest lucru. Dar întrucât Majestatea Voastră a luat această hotărâre ca părinte și ca rege, eu ca slujitor credincios al Măriei Voastre sunt și eu de aceeași părere cu Majestatea Voastră, al cărei înălțător patriotism îl

înțelegem pentru interesele țării”.

Renunțarea la tron a principelui Carol, la 4 ianuarie 1926, recunoașterea principelui Mihai, pe atunci în vârstă de patru ani, ca moștenitor al tronului și moartea regelui Ferdinand, la 20 iulie 1927, conduc la instituirea unei Regențe (20 iulie 1927 – 7 iunie 1930), care avea rolul de a prelua prerogativele suveranului până la majorat. Din componența acesteia, alături de patriarhul Miron Cristea, mai făceau parte președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, Gheorghe Buzdugan, și principele Nicolae.

Apropierea dintre Miron Cristea și Carol al II-lea nu a fost întotdeauna benefică țării. Devenit primul patriarh președinte al Consiliului de Miniștri (prim-ministru, între 10 februarie – 6 martie 1939, în fruntea a trei guverne), Miron Cristea a girat instaurarea regimului monarhiei autoritare, ce a dus la dizolvarea partidelor politice, cenzura presei etc.

Patriarhul Miron Cristea și Constantin Sărățeanu

În România interbelică, absența maturizării politice a corpului electoral și lipsa de responsabilitate a autorităților au permis perpetuarea unor practici politice care doar păstrau aparența unei guvernări legitime. Partidul aflat la guvernare organiza alegerile, astfel încât, prin metode mai puțin democratice ale administrației, își asigura majoritatea în Parlament. Singurul caz din istoria României interbelice, când partidul aflat la putere (P.N.L.) a pierdut alegerile, a fost scrutinul din 20 decembrie 1937. Prin urmare, exprimarea liberă a drepturilor constituționale căpătase un caracter formal. La aceasta se adaugă ascensiunea Mișcării Legionare, care, deși promitea o nouă ordine socială, incoruptibilă și acorda religiei o mare importanță, introdusese asasinatul ca formă de luptă politică.

Din păcate, ca prim-ministru, Miron Cristea a pus în aplicare legea discriminatorie contra cetățenilor români de origine evreiască, deși ar fi fost normal să o abroge. Această măsură și exprimări publice cu caracter antisemit ale patriarhului îi pătează memoria.

A murit la 6 martie 1939, la Cannes, Franța, în urma unei pneumonii. ■

Martie 1939: funeraliile primului patriarh al României, Miron Cristea

preoți, învățători, notari, cărturari și plugari, al căror nume îmi scapă, dar care au fost consemnate în condicile de prezență, în ordinele de zi, în liniile de patrule și în statele de plată, aflătoare sau dispărute din arhivele comunale.

Nu am putea încheia acest capitol fără a face amintire de preoții Curea din Covășinț, Romul Măcerușan din Șiria, Moise Popovici din Măderat, Gheorghe Popovici din Mășca, Leuca și Terebențiu din Pâncota, Fofiu din Cherechiu, de învățătorii Todor Cherechian din Galșa, de notarii Gheorghe Popa din Galșa, Gheorghe Câmpianu din Cherecheiu, cărturari care au intervenit activ în acțiunea de românizare și care merită în plus recunoștința națiunii române.

Prezenta lucrare fiind făcută în împrejurări critice, fiind refugiat de la Cluj și în plin război, cu grija bombardamentului în spate, nu a putut cuprinde nici toate amănuntele care s-au desfășurat în această perioadă de timp și nici toate persoanele care au avut ceva rol în acțiunea gărzilor naționale din comuna și plasa Șiria.

Cu toate lipsurile menționate, materialul prezentat în această lucrare poate servi ca bază de plecare și ca izvor de informație oricărui cercetător dornic să cunoască împrejurările cum s-a desfășurat revoluția din anul 1918 în comuna și plasa Șiria, cum s-a comportat poporul român în faza scuturării jugului maghiar și ce rol au avut gărzile naționale române în acele momente de importanță covârșitoare.

Cu toate lipsurile inerente dezagregării provocate de revoluția anului 1918, mă pot declara mulțumit că mi-a reușit, cu concursul românilor înțelegători din comuna și plasa Șiria, prin gărzile naționale și prin sfaturile comunale, organizate *ad-hoc*, la îndrumarea tribunului doctor Iacob Hotăran, să pot

Membri ai gărzilor naționale ascultă pe episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia

împiedica jaful, anarhia, omorul și distrugerea averii populației.

Să pot înrădăcina în inimile românilor încrederea într-un viitor mai bun, ce trebuie să urmeze după eliberarea de sub stăpânirea maghiară și să pot pregăti atmosfera pentru unirea tuturor româ-

nilor într-o Românie mare, puternică, sub un singur domnitor, regele Ferdinand I.

Azi când aștern pe hârtie istoricul evenimentelor de acum 25 de ani, poporul român trăiește timpuri tot atât de nesigure, căci de patru ani România se găsește cu arma la picior, iar din vara anului 1941 este angajată într-un război de proporții cu mult mai mari ca atunci. Că Nordul și Răsăritul Ardealului sunt rupte de la Patria Mamă, încă din toamna anului 1940. Că poporul român sângerează atât prin jertfele aduse pe Frontul din Răsărit, cât și prin această ruptură și nu știe când va putea opri sângerea, sărbătorind pacea și reîncorporând pe frații ruși de la sânul Patriei Mame.

Păstrăm însă neclintită încrederea în nemărginita bunătate a Tatălui Ceresc; și de astă dată se va îndura și va plăti asupritorilor după credința și faptele lor, va ajuta armatei române să reîntregească hotarele țării, până la granița etnicului românesc, și, în fine, va lumina mințile românilor, făcându-i să gonească din sufletele lor „a pizmei răutate și oarbă neunire” și să le înlocuiască cu adevărata iubire, bună înțelegere, cu deplină solidaritate, cu unirea în cugete și simțiri, schimbând materialismul distructiv și corupt cu spiritualismul constructiv și creator.

Așa să ne ajute Dumnezeu.
Vrem Ardealul!

Ștefan Peneș, căpitan de rezervă
Timișoara I, B-ul. Regina Maria nr. 1

Timișoara, la 23 octombrie 1943 ■

din Arad nu prea era ordine și nici nu putea să fie cu elemente adunate *ad-hoc*, necunoscute, neverificate și în timpuri așa de tulburi. Nici la Consiliul Național nu se putea lua o hotărâre fermă atât timp cât trupele române se opriseră la Zam și Brad, iar gărzile roșii se organizau și deveneau tot mai amenințătoare. Am fost deci avizați exclusiv la inițiativa și la mijloacele proprii. Doar pregătirea adunării de la Alba Iulia a fost ordonată de la centru.

Prin urmare, angajarea gardiștilor, echiparea cu arme și muniții, instruirea, disciplinarea și plata acestora erau îndatoririle Comandamentului.

Nu trebuie uitat că atât gardiștii, cât și subofițerii și ofițerii erau nestatornici. Când veneau, când nu mai voiau să se prezinte la serviciu. Nici procurarea fondurilor pentru soldă nu era lucru ușor. Din chitanțele alăturate se vede că în decembrie se ajunsese să se plătească solda zilnic.

Pentru că organizarea gărzii din Șiria s-a făcut după normele militare, cu control strict, cu apel zilnic, cu raport și cu ordine de zi, cel care scrie acest istoric a avut multe neplăceri și multe observațiuni de o prea mare strictețe, de o exagerată ordine și de o conștiinciozitate ce trece în hiper zel.

Afară de persoanele cuprinse în listele publicate, garda națională din Șiria a mai numărat printre gradați pe plutonierii Ion Munteanu și Gheorghe Popa și sublocotenent Silviu Petcuțiu, rămas comandant al gărzii din Șiria, când a venit garda roșie. A fost dus în trenul blindat ce se afla în gara Șiria, unde a fost maltratată și împuns cu baioneta.

După lungi suferințe, mutilat și cu sănătatea zdruncinată, abia a scăpat cu viață.

Componenta organizației politice și a gărzilor naționale din plasa Șiria era următoarea:

Doctor Iacob Hotăran, cu titlul de comisar al poporului din comuna și plasa Șiria, era șeful administrativ al plasei și funcționa la pretură. Comunele aveau „sfaturi” cu primarii și notarii lor. Locotenentul Ștefan Peneș era comisarul militar al plasei Șiria. În calitatea sa de comandant al gărzilor naționale din plasă avea să se îngrijească de liniștită conviețuire, de siguranța vieții și a bunurilor locuitorilor. Un timp a avut sediul la primăria din Șiria, apoi în cazarma jandarmilor. În co-

mună Șiria au funcționat trei plutoane de gardiști, care prin rotație făceau serviciul de pază și de patrulare. Comandanții plutoanelor erau domnii sublocotenenți Traian Secula și Silviu Petcuțiu, elev plutonier Miron Avrămuț, înlocuit cu elev plutonierul Iuliu Leuca, din Pâncota.

În Covăsinț au funcționat două plutoane, coman-

date de sublocotenenții Ion Vorțan și I. Sângeorzan. În Măderat a funcționat un pluton, comandat de elev plutonierul medicinist Ioan Pescariu. În Pâncota au funcționat două plutoane comandate de sublocotenentul Miron Musca și de elev plutonierul Iuliu Leuca. În Cherechiu a funcționat un pluton comandat de sublocotenentul Gheorghe Blăgău. În Comlăuș au funcționat două plutoane, comandate de sublocotenenții Ioan Mladin și Ioan Funariu. În Comlăuș se găsea și preotul militar căpitan Dumitru Popa. În Varșand funcționa un pluton comandat de sublocotenentul doctor Laszo Simion. Afară de acești prețioși colaboratori, cu atât mai prețioși, cu cât mai tulburi și mai nesigure erau condițiunile de conviețuire, ne-au mai dat concursul și alte multe persoane,

Militari români depun jurământul la Viena pentru drapelul românesc, înainte să plece către Transilvania, pentru a forma gărzile naționale

**Mareșalul Pilsudski
în mijlocul familiei regale române**

neză în care scria: „Polonia urmărește să deprime situațiunea internațională, să favorizeze orice element de disociere și să agraveze inegalitatea pozițiilor statelor componente ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice în fața problemelor internaționale [...] Polonia actuală încearcă să pună piedici materiale celor două înțelegeri și dorește să zdruncine echilibrul stabilit prin acordarea mutuală a intereselor respective, întrebunțând trei căi: 1. Răspândește în lume vești despre «dificultăți launtrice» ale Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice; 2. Creează greutăți speciale unora dintre statele membre ale acestor grupări, pentru ca să le micșoreze forțele proprii și pentru ca să stânjenească solidaritatea în jurul lor prin repulsiunea pe care ar simți-o celelalte state membre de a lua în comun riscurile unor conflicte particulare. 3. Caută cu orice prilej și pe orice cale să întărească și să ridice statele adversare ale acestor grupări și încurajează revendicările lor față de acestea. Citez politica Poloniei favorabilă Ungariei și Bulgariei“.

In acest context are loc întâlnirea de la Galați, la 18 octombrie 1938, a regelui Carol al II-lea cu ministrul de Externe polonez Jozef Beck. Ea survenea după numeroase încercări ale Varșoviei de a atrage România în procesul de dezmembrare a Cehoslovaciei întreprinsă de Reich, Polonia și Ungaria.

În noaptea de 17 octombrie 1938, ambasadorul Regatului României în Polonia, Richard Franasovici (*Magazin istoric*, nr. 7/2014), informează centrala Ministerului Afacerilor Străine că Jozef Beck preconizează

să efectueze o vizită la București pentru a detensiona neînțelegerile.

Prin șeful misiunii diplomatice românești, colonelul Beck a solicitat o întâlnire cu regele. Suveranul, care supraveghea desfășurarea unor manevre ale trupelor române la Galați, hotărăște să îl primească imediat, nu în Capitală, ci în orașul de pe Dunăre. Se va dovedi că scopul ascuns al vizitei a fost de a face părtaș și Bucureștii, alături de Budapesta și Varșovia, la o revizuire a frontierelor din nord-vestul țării. Prin șefii misiunilor poloneze din Ungaria și Italia se făcuseră în acest sens tatonări pe lângă omologii români Bossy și Zamfirescu.

Se păstrează în arhive o notă de convorbiri riguros redactată, probabil de rezidentul regal, fostul ministru la Varșovia (1931 – 1935) Victor Cădere, cu intervențiile participanților la întâlnire. Relatarea consemnează până și starea psihică a interlocutorului polonez, remarcând faptul că Beck era „vizibil emoționat, părând puțin stăpân pe sine, cu vocea tremurândă și cu ticuri febrile ale degetelor ce bat sacadat în masă“.

Șeful diplomației poloneze i-a prezentat lui Carol al II-lea „primejdia“ – fără ca ea în realitate să existe – pe care ar constitui-o pentru Polonia crearea unui stat independent în Rusia Subcarpatică (sau Transcarpatică, cum mai apare în documente), la granițele sale. Era un teritoriu al nimănui și oricine ar dori să și-l apropie poate să o facă cu cea mai mare înlesnire, afirma colonelul Beck.

**Ambasadorul României la Varșovia,
Richard Franasovici, este decorat, mai 1939**

**Galati,
18 octombrie 1938**

CAROL AL II-LEA ÎL ÎNTÂLNEȘTE PE MINISTRUL DE EXTERNE POLONEZ JOZEF BECK

NICOLAE MAREȘ

● De la un popor două drapele la două popoare două drapele ● Polonia, mai aproape de Ungaria decât de România ● O ofertă otrăvită ● Aliatul este consultat, dar târziu ● Oricâte sacrificii s-ar face, o înțelegere cu Ungaria nu este posibilă ● Carol al II-lea: noi avem alte informații

În iulie 1932, fără a-și coordona pașii cu România, așa cum s-ar fi convenit între două state aliate, Polonia a semnat Pactul de neagresiune cu U.R.S.S. Peste câțiva ani, Nicolae Titulescu constata că la Varșovia „vântul a cotit-o cu 180 de grade“. Abia se instalase Hitler la putere, că Polonia a semnat cu Germania Tratatul de nefolosire a forței, la 15 februarie 1934, trecând de partea forțelor revizioniste, inclusiv a Ungariei horthyste.

Spre amurgul vieții mareșalului Pilsudski, decedat în mai 1935, din conștiința liderilor polonezi a început să dispară ideea lansată de făuritorul Poloniei Renăscute, la Sinaia, în septembrie 1922, că România și Polonia înseamnă: „un singur popor cu două drapele“.

Cu amărăciune, Nicolae Titulescu avea să constate și un al doilea fapt, poate mai grav: la Adunarea Societății Națiunilor din septembrie 1934, șeful diplomației poloneze, colonelul Jozef Beck (*Magazin istoric*, nr. 3/2003), fără a-i comunica, așa cum s-ar fi convenit,

omologului său, a repudiat, în mod unilateral, Tratatul minorităților. Aceasta în contextul în care Polonia, la fel ca Ungaria, nu ratificase nici până atunci Tratatul de Pace de la Versailles. Iar pentru a dovedi că în politica externă nimic nu este întâmplător, ministrul polonez la București a afirmat, într-o conferință

de presă: „cine nu urmează linia de acțiune a lui Beck nu este un bun român“.

Jozef Beck și Nicolae Petrescu-Comnen, la Galați

In mai 1936, noul trimis extraordinar și ministru plenipotențiar în Polonia, Constantin Vișoianu, redacta un raport despre politica externă polo-

România și Cehoslovacia riscă să fie complet anihilate“.

A fost menționat și faptul că granița comună româno-cehoslovacă, prin căile de comunicație existente, a devenit benefică și țărilor nordice, dar mai ales Germaniei, care este partenerul cel mai important al României.

Anexarea teritoriului rutean de către Ungaria sporea potrivit estimărilor Bucureștilor cu cca 200 de km frontiera de 400 de km existentă cu Ungaria, pe care statul român a creat deja un sistem de fortificații împotriva unei agresiuni din partea Ungariei.

Ministrul Afacerilor Străine român a împărtășit punctul de vedere al regelui, în sensul că experiența României dovedește că o înțelegere cu Ungaria „nu se poate realiza cu ușurință, orice sacrificii s-ar consimți“.

Comnen i-a reamintit lui Beck că România consimțise, la reuniunea Miciei Înțelegeri de la Bled, cu doar două luni în urmă (21 – 23 august), împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia, la reînarmarea limitată a Ungariei, iar aceasta a și reînceput campania de reconstituire integrală a Regatului Sfântului Ștefan.

Jozef Beck a avansat propunerea să acționeze ca mediator pentru o destindere româno-ungară. Carol al II-lea și-a exprimat pe loc acordul. Regele a ținut să sublinieze însă că dispariția frontierei comune româno-cehoslovace ar duce la dispariția Cehoslo-

vaciei ca țară independentă, ajungându-se la ruperea echilibrului în Europa Centrală.

La rezerva exprimată de ministrul român al Afacerilor Străine că Germania ar putea fi nefavorabilă unei Rusii Subcarpatice autonome, în cadrul Federațiunii Cehoslovace, iar atitudinea manifestată de Ungaria și Polonia ar putea aduce în confruntare directă cele două țări cu Reichul, Beck a declarat că „are asigurări din partea Marilor Puteri și în special din partea Reichului că nu îl interesează Rusia Subcarpatică“.

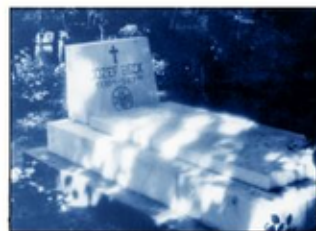
La asigurarea de mai sus, dată de colonelul Beck, Carol al II-lea i-a răspuns sec: „sunt cu totul altele informațiile pe care autoritățile românești le dețin.“

Într-un cadru ceva mai degajat, după dineul oferit în cinstea oaspetelui, de la care regele a lipsit, Jozef Beck și Nicolae Petrescu-Comnen au continuat convorbirile (în vagonul salon polonez staționat în stația Galați), cu participarea ambasadorului român la Varșovia, R. Franasovici, cât și a celui polonez la București, R. Raczyński, respectiv a lui Victor Cădere.

Petrescu-Comnen i-a adresat omologului un călduros apel ca „alianța polono-română să nu sufere de pe urma controverselor iscate, care dealtminteri ar fi putut fi evitate, dacă ar fi existat un contact mai strâns între Varșovia și București“.

Pentru prima dată, Beck a recunoscut: „că este poate vinovat de a nu fi ținut acest contact cu Bucureștiul“, motivându-și atitudinea prin dorința de a menaja sentimentele României (sic!), „aliată atât a Poloniei, cât și a Cehoslovaciei“.

Prin Acordul de la Munchen, din 30 septembrie 1938, încheiat între Germania, Italia, Franța și Marea Britanie, Hitler anexa regiunea sudetă din Cehoslovacia, în care locuiau etnici germani. La 2 noiembrie, avea loc primul arbitraj de la Viena, ca o consecință a Acordului de la Munchen, prin care Cehoslovacia mai pierdea sudul Slovaciei, în favoarea Ungariei, și se consfințea ocuparea provinciei Teschen de către Polonia. Peste mai puțin de un an, la 1 septembrie 1939, Germania ataca și desființa statul polon, în colaborare cu U.R.S.S. ■

Casa din Singureni în care a locuit timp de trei zile Jozef Beck și mormântul său; în 1991 a fost reînchisat în Polonia

Despre dimensiunea istorică a dosarului, ministrul român la Helsinki, Caius Brediceanu, persoana care în 1919 negociase trasarea graniței cu Cehoslovacia la sfârșitul Primului Război Mondial, a trimis, la cererea ministrului Afacerilor Străine Nicolae Petrescu-Comnen, un raport amănunțit. El relatează modul în care decursese negocierile și discuțiile în urmă cu două decenii. Atunci, pentru menținerea unor bune relații cu Cehoslovacia, România acceptase un traseu al frontierei care lăsa în cadrul aceluia stat zone locuite de români. Dar, pentru a nu crea nici cea mai mică impresie că ar manifesta pretenții revizioniste, raportul nu a fost menționat în cadrul convorbirilor cu Beck.

Ministrul de Externe polonez a subliniat că țara sa nu dorește să anexeze teritoriile din Rusia Transcarpatină, „care i-ar spori numărul ucrainenilor, suficient de ridicat, din propriile sale hotare”, și că n-ar fi în interesul ei „să introducă în cetatea sa alte noi minorități”. Dacă România ar dori să ia teritoriul, Varșovia nu ar avea obiecțiuni.

Constatând că nici polonezii și nici românii nu vor Transcarpatia, singura „salvare” în opinia colonelului rămânea Ungaria. „Ungaria, satisfăcută credea Jozef Beck prin realizarea aspirațiilor sale în acest sector, cu siguranță va fi dispusă să pună, pentru multă vreme, surdina revendicărilor sale pe celelalte frontiere”. Și continua: „Această operațiune ar crea o serioasă destindere în bazinul Dunării și ar permite o colaborare între popoarele conlocuitoare, lucru ce ar constitui o cheazășie dintre cele mai fericite pentru pacea Europei”.

Carol al II-lea a replicat că experiențele României de până atunci în reglementarea disputelor cu Ungaria, din nefericire, „nu au

dat rezultatele așteptate”. Apoi, regele l-a invitat pe ministrul Afacerilor Străine, Nicolae Petrescu-Comnen, să expună poziția guvernului.

Acesta a reamintit, și nu întâmplător, conținutul prevederilor art. 4 din Tratatul de Alianță în vigoare între cele două țări, care stipula obligația unor consultări

prealabile între părți în probleme de politică internațională, mulțumindu-i, totodată, colonelului pentru efortul făcut de a se deplasa personal în România „pentru a se concerta cu aliații sa”.

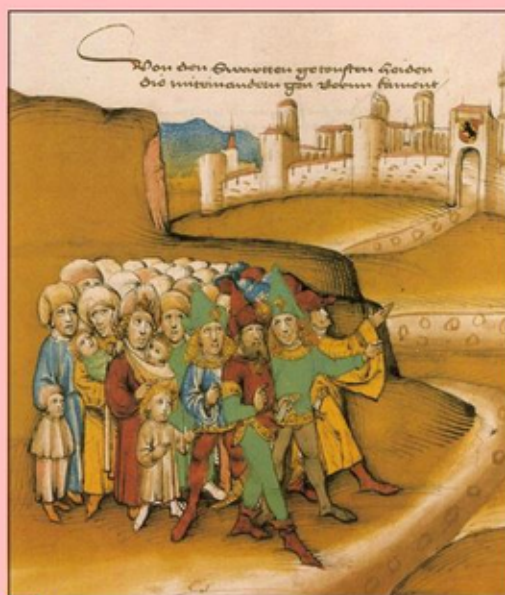
Șeful diplomației românești a subliniat că acele câteva zeci de mii de români „de cea mai curată rasă” din Rusia Subcarpatică și celelalte câteva zeci de mii, mai mult sau mai puțin rutinizate, sunt „deplin satisfăcuți de existența lor sub guvernarea cehoslovacă” și că aceștia, sub nicio formă, „nu pot admite reînnoirea lor sub stăpânire ungurească, despre care au păstrat o amintire detestabilă”.

Ministrul de Externe polonez între generali germani
Werner von Fritsch (stânga)
și Werner von Blomberg

Mai mult, schimbarea statutului lor ar putea provoca „o mare nemulțumire în rândul ardelenilor”.

Interesul vital al României ar fi în viziunea sa și a guvernului român să conserve „o graniță comună cu Cehoslovacia”, deoarece, „lipsind-o de căile de comunicație pentru exportul ei, în și prin România, o împinge, în mod fatal, pentru a fi absorbită de Germania”. Mai mult, „propunerea făcută de Polonia ca Ungaria să alipească Rusia Subcarpatică va duce la dispariția grănarului cehoslovac” și, „neavând o frontieră comună cu România, este evident că ea [Cehoslovacia] va fi nevoită să-și procure cerealele necesare din Ungaria, astfel încât schimburile normale ce ar trebui, în urma ultimelor evenimente, să fie sporite între

Rromi în fața zidurilor Bernei, 1485

instalat și în care circulă. Conform cifrelor oficiale din aceste țări, ar fi în număr de cel puțin 800.000 în Brazilia, 300.000 în Argentina, aproximativ 16.000 în Mexic, 5.000 în Columbia, între 7.000 și 10.000 în Chile, câteva mii în Bolivia și Peru, câteva sute în Uruguay. În total, aproximativ 1,5 milioane de persoane – număr probabil subestimat.

Abilitate înăscută de a traversa frontierele

Când Columb a descoperit „Indiile” în 1492, rromii erau deja prezenți pretutindeni în Europa, în special în Spania și Portugalia. Documentele referitoare la călătoriile lui Columb ne arată că la al treilea său periplu, în 1498, acesta îmbarcase cel puțin patru rromi, „gitanos” – doi bărbați, Anton și Macias, și două femei, Catalina și Maria „din Egipt” –, care au traversat Atlanticul.

Represiunea rromilor s-a intensificat în Spania pe la sfârșitul secolului al XV-lea (*Magazin istoric*, nr. 7/2018). Autoritățile spaniole au ezitat mult timp între o politică de sedentarizare forțată sau de expulzare colectivă a acestora. O primă perioadă de repre-

siune și sedentarizare a fost urmată de o tentativă de expulzare generală, după ordonanța regelui din 4 martie 1499, de la Medina del Campo, prin care nu li se mai recunoștea statutul de pelerini. „Egiptenii” erau declarați vagabonzi, străini și fără domiciliu, fiind obligați ca în 60 de zile să se sedentarizeze sau să părăsească regatul. În 1570, regele Filip al II-lea (*Magazin istoric*, nr. 8, 9/1983) a decretat interdicția de intrare a rromilor în coloniile de peste Ocean și a ordonat întoarcerea celor ce fuseseră deja trimiși acolo pentru delincvență sau din cauza „sângelui impur”. Mult timp, autoritățile spaniole au ezitat să pună în aplicare o deportare masivă a rromilor în colonii, astfel că aceștia au plecat clandestin, în faza inițială, atunci când reușeau să cumpere autorizații false sau să înșele vigilența controalelor decretate.

Având o abilitate înăscută de a traversa frontierele și de a se pierde printre populațiile locale, mulți dintre rromi au trecut în Portugalia și de acolo au plecat în America Latină, lucru care l-a înfuriat pe regele Filip al II-lea. El a poruncit dregătorilor Coroanei de la Lima să-i localizeze și să-i trimită înapoi în Spania. Evident, rromii au reușit cu ușurință să se strecoare și pe vastul continent recent descoperit.

Dacă Spania a descurajat masiv migrația rromilor către Lumea Nouă, Portugalia i-a deportat începând cu secolul al XVII-lea împreună cu mai multe milioane de africani cu forța, ca sclavi, în Brazilia, ceea ce explică prezența, în această țară, a unui număr mare de rromi în zilele noastre. Cât despre descendenții rromilor veniți din Spania, ei se regăsesc mai

Îmbarcarea lui Joao al VI-lea și a familiei regale către Brazilia

ROMII ÎN AMERICA LATINĂ

ISABELA-EUZEFINA-EUGENIA DENIZE

Casă de romi în Brazilia, desen de Jean Baptiste Debret, cca 1820

Începând cu secolul al XVI-lea, lumea din America Latină s-a făurit prin exterminarea sau asimilarea forțată a băștinașilor de către coloniștii europeni veniți din Spania și Portugalia. De-a lungul timpului, valurile colonizatoare succesive (uneori forțate, ca în cazul sclavilor de culoare) au creat un amestec de populații. În acest context, migrația romilor către America de Sud rămâne un aspect prea puțin cunoscut.

În America Latină, cu excepția Mexicului și a Braziliei, lucrările consacrate migrației romilor către acest spațiu geografic sunt puține. Cert este că romii au urmat mișcarea migratorie a celorlalți europeni către Lumea Nouă. Începând cu secolul al XVI-lea, ei au ajuns în această lume îndepărtată marcați de discriminările și persecuțiile la care erau supuși în Europa.

În societatea bazată pe „pigmentocrație” – un termen creat de ziarista Anne-Isabelle Lignier – pe care colonizarea a făurit-o în țările Americii Latine, societate în care albi și creolii reprezentau elita, iar indigenii, negrii și metișii se aflau pe ultima treaptă a ei, romii erau, practic, „invizibili”. Erau respinși de

„gagii” (cei care nu erau romi) sau „payos”, mai bine spus, de întreaga memorie colectivă a Americii Latine, conștient sau inconștient. Așadar, chiar și după ce au traversat Atlanticul, nu au putut lăsa în urmă stigmatul european care, precum un blestem, i-a urmat și în Lumea Nouă, unde sperau să găsească o societate mai puțin injustă. Chiar și acolo romii au fost priviți cu neîncredere de ceilalți și de puterea publică, aflându-se, ca pretutindeni, mereu „la margine”. Inclusiv în secolul al XXI-lea, romii Americii Latine se confruntă încă cu diverse probleme economice și sociale, precum școlarizarea și accesul la diferite servicii de sănătate.

Cu toate acestea, ei manifestă un puternic sentiment de apartenență la țările în care s-au

De la stânga la dreapta, rromii în Chile, Argentina, Columbia și din nou Argentina

Acceptați ca minoritate etnică

În America Latină destinul rromilor s-a împletit cu cel al țărilor în care au ajuns. În Cuba, de exemplu, rromii au venit împreună cu primii europeni colonizatori, dar și în valuri succesive, mai ales după genocidul din Al Doilea Război Mondial, însă aceștia au considerat întotdeauna insula ca pe o primă etapă de trecere către continentul american. Puțini s-au instalat efectiv aici, iar cei care au rămas au lucrat pe câmpiile cu trestie de zahăr. Se pare că și-au adus și contribuția talentului lor muzical la dezvoltarea dansurilor salsa, rumba, mambo și guajira, așa cum au făcut-o și în cazul celebrului tango din Argentina și Uruguay, dar și a dansurilor chacarera și milonga. În egală măsură, se pare că tot rromii ar fi influențat în mod incontestabil și dansul popular tondero – din nordul statului Peru –, precum și dansurile zamacueca și marinera, iar în Venezuela ritmurile muzicii llanero sau joropo.

În Peru cultura și istoria rromilor sunt puțin cunoscute, rromii din Lima identificându-se ca peruvieni, în ciuda trăsăturilor culturale distincte. Cu toate acestea, în 1952 un proiect guvernamental își propunea să-i alunge din țară. În Mexic, cei aproximativ 16.000 de rromi se regăsesc mai ales în Mexico, Veracruz, Guadalajara și Zapopan – în statul Jalisco. Între 1863 și 1867, împăratul Franz Joseph I al Austro-Ungariei a decis să trimită aici familii de rromi pentru a consolida domnia fratelui său Maximilian (*Magazin istoric*, nr. 5/1967). Se pare că mai multe familii de rromi au călătorit între Franța și Mexic, via Cuba, înainte de legile restrictive privind migrația din 1930, rromii ocupându-se în această țară de cinematografia ambulantă până prin 1970,

iar după aceea de teatrul ambulant, foarte popular, de altfel, printre mexicani.

În Columbia, cei 5.000 de rromi, organizați politic în două asociații – Prorom (Proceso organizativo del pueblo rom) și Uniunea Rromană –, doresc recunoașterea culturii lor ca patrimoniu național și sunt considerați „etnic”. Aceștia sunt răspândiți pe tot cuprinsul țării, dar se regăsesc mai ales la Bogota și la Cartagena.

În Brazilia găsim numărul cel mai mare de rromi din America Latină (800.000). În ceea ce privește originea lor, rromii de aici au fost deportați masiv din Portugalia la sfârșitul secolului al XVI-lea, iar primul rrom menționat în documentele oficiale este João Torres, în anul 1574. Având și aici o reputație proastă, rromii au fost supuși la tot felul de legi restrictive legate de moralitate și de muncă. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea aceștia au străbătut țara și s-au stabilit cu precădere în São Paulo, Rio de Janeiro, Bahia, Pernambuco și Minas Gerais. În 1808, când familia regală portugheză sosea în Brazilia, unii rromi au fost înălțați la rangul de artiști de Curte, sub domnia lui João al VI-lea. În zilele noastre, majoritatea rromilor brazilieni sunt sedentarizați. Din 1988, rromii sunt considerați „minoritate etnică”. La 25 mai 2006, prin decret prezidențial s-a inaugurat Ziua Națională a Rromilor, 24 mai, zi ce o sărbătorește pe Sfânta Sara, patroana acestora.

Dacă istoria rromilor din America Latină rămâne încă puțin cunoscută publicului larg, majoritatea cercetătorilor care s-au ocupat de aceasta sunt de părere că rromii au misiunea principală de a se lupta în continuare pentru o mai bună vizibilitate a etniei lor în spațiul public și mai puțină discriminare din partea alterității, însoțită de politici publice mai îngăduitoare. ■

ales în Columbia, Chile, Argentina și Mexic, aceștia vorbind limba „calo” – a rromilor din Peninsula Iberică, pe care o cunosc și numeroși rromi din Brazilia, descendenți ai celor deportați din Portugalia.

Mai multe valuri de migrații

Secolul al XIX-lea a reprezentat o perioadă favorabilă pentru migrația rromilor din Europa spre America Latină. Între 1844 și 1865, rromii din Europa răsăriteană au fost eliberați din robie, ceea ce a dus la noi valuri de migrație prin Europa și până în America de Sud – mai ales după recrudescența persecuțiilor din Franța și Germania. Independența Serbiei, în 1878, a accelerat această mișcare. Unii rromi doreau să scape de înrolări forțate în armatele Imperiilor Austro-Ungar și Otoman, alții pur și simplu i-au urmat pe cei care nu erau rromi, dar care, împinși de sărăcie, plecau în Lumea Nouă precum cei din Italia, unde rromii simți i-au urmat pe sicilienii și calabrezii către Argentina și Uruguay.

Odată ajunși la destinație, rromii s-au răspândit pe tot continentul latino-american. Cei veniți din Imperiul Austro-Ungar, din Imperiul Otoman sau din Rusia reproduceau o formă de nomadism care se desfășura într-un cadru bine delimitat; ei circulau fie între Brazilia, Uruguay și Argentina, fie între Bolivia, Peru și Chile. Acest al doilea val de migrație rromă se caracterizează mai ales prin utilizarea unor dialecte ale limbii rromană inspirate de limbile maghiară, turco-otomană sau sârbocroată, precum și prin faptul că a concordat cu migrația masivă și a altor populații decât rromii spre America Latină.

Al treilea val al migrației rrome către America de Sud s-a constituit, în mare măsură,

din rromii proveniți din Europa Centrală și Orientală, principalele victime ale Holocaustului (cca 500.000), care a avut ca scop primordial o maximă distanțare de ororile inimaginabile trăite în lagărele de exterminare naziste.

După căderea regimurilor comuniste din Europa de Est, numeroși rromi din aceste țări au preferat să plece în America Latină, mai ales cei care aveau deja familii și cunoștințe acolo. Începând cu 1991, războiul din fosta Iugoslavie a accelerat această mișcare. Rromii din Bosnia, fiind printre cei mai discriminați din fosta Iugoslavie, au format cel mai mare contingent al noilor migranți.

Deși au venit în America Latină în valuri migratorii succesive – de-a lungul a cinci secole, în perioade istorice diferite –, ei au traversat Atlanticul din aceleași motive. Proveniți din Peninsula Iberică, din Balcani ori Europa de Est, rromii și-au păstrat obiceiurile și tradițiile ancestrale, precum și limbile calo și

Dans ritual al rromilor în Brazilia

rromană, în egală măsură ca și religiile (musulmană sau creștină). Însă și pe acest continent rromii au rămas, în general, marginali, având diferite denumiri – mai mult sau mai puțin peiorative, ca de exemplu „charros” în Mexic, „guajiros” în America Centrală (în special în Cuba și Puerto Rico), „llaneros” la frontiera dintre Venezuela și Columbia, „morochucos” („morochucanes”) în Anzii peruani, „piajenos” pe coasta nordică a statului Peru sau „huasos” în Chile.

Cele mai vizibile grupuri de rromi sunt cele din Columbia, Mexic, Argentina, Chile și Brazilia – care sunt preponderent originari din comunitățile de căldărari și geambași și care au un mod de viață nomad sau seminomad, circulând cu circuri și cu teatre ambulante, spre deosebire de alte grupuri de rromi, din alte țări latino-americane, care sunt mai degrabă sedentari.

La 11 iulie 1784 o mare de oameni s-a strâns în Paris pentru a asista la ascensiunea cu un balon cald pe care urma să o facă abații Miolan și Janninet. Cei prezenți plățiseră scump privilegiul de a asista la eveniment, căci din banii lor se finanța expediția. După ce au așteptat ziua întreagă să se umfle balonul, constatând la ora 5 după-amiaza că nu se întâmpla nimic, oamenii au rupt barierele și s-au repezit spre aerostat, care a luat foc. De a doua zi au apărut în presă caricaturi precum aceasta, în care Miolan era reprezentat ca o pisică (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8509322q.item>)

șansa de a beneficia de o analiză istorică mult mai înnoitoare în frumoasa carte scrisă de Laurence Bobis, *Une histoire du chat: de l'Antiquité à nos jours* (O istorie a pisicii: din Antichitate până în zilele noastre), 2006.

Grație acestor contribuții, dispunem de o imagine nuanțată a istoriei celor două viețuitoare, prietene ale omului, dar dușmane de moarte între ele. Câinele are avantajul de a fi fost primul domesticit, cu circa 12.000 de ani în urmă. Pisica l-a urmat, cam după

mai repede în interiorul căminului, tolerată în virtutea rolului ei în vânătoare de șoareci.

Această istorie multimilenară n-ar avea însă interes pentru trecutul în sine al celor două animale. Ceea ce interesează mai mult este locul lor în existența umană, felul în care trecutul viețuitoarelor fără grai a putut vorbi despre existența oamenilor, proiectând o lumină nouă asupra vieții lor economice și a mentalităților. S-a putut astfel vedea că sinuozitățile sentimentale de-a lungul timpului față de ele reflectă istoria mult mai generală a culturii și sensibilității colective, de la sacralizarea de care ele s-au bucurat în Egiptul antic la atitudinea ostilă a bisericii în zorile Evului Mediu și din nou, ca într-o mișcare de scrânciob, la reconsiderarea lor de la Renaștere până la noi.

Dar atitudinile nu sunt perfect uniforme în cuprinsul aceleiași epoci. În Evul Mediu timpuriu, chiar dacă pisica era diabolizată de biserică, unii oameni în sutană s-au bucurat de compania ei, aducându-i chiar elogii în versuri. În Secolul Luminilor, în ciuda eliberării omului de credințe și superstiții, putea totuși să aibă loc un masacru al pisicilor, studiat de Robert Darnton într-o carte de mare succes, apărută și în traducere în limba română la Editura Polirom. Odată cu timpurile moderne, atitudinea omului față de câine și pisică anunță o eră total nouă în evoluția sensibilității, admirabil oglindită în literatură și arte sau în mărturiile diverse ale vieții cotidiene. Din acest punct de vedere, ar merita poate investigat și spațiul românesc. Fără îndoială, Grivei și Miți ar avea și ei ceva de spus. ■

5.000 de ani, dar ea a reușit în schimb să intre

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Unde au fost cazate trupele franceze ale colonelului Durand, în prima fază a staționării lor la Alexandria?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2018 este:
Dacia 1300

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Sorin Nistor**, din Sighetu Marmăției.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2019.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

Istoria prin detalii

CÂINI ȘI PISICI

ȘTEFAN LEMNY

Mai multe imagini din biblioteca digitală „Gallica”, Biblioteca Națională a Franței, au făcut istoricii să zâmbească și să le ia în serios în același timp. Ele amintesc istoria curioasă a impozitului pe câini, instituit în Franța între 1855 și 1971 (!), dar care a existat și în alte țări: în Anglia, de exemplu, încă din secolul al XVIII-lea. O istorie care cunoaște o pagină nouă chiar în acest an, tot în domeniul fiscal, cum o arată proiectul de lege înregistrat de Adunarea Națională a Franței la 30 mai 2018: spre deosebire de dispozițiile fiscale din trecut, el prevede o reducere fiscală pentru posesorii unui animal domestic, având în vedere de astă dată nu doar câinele, ci și pisica.

Asemenea dispoziții fiscale sunt sugestive pentru locul acestor animale domestice în societatea modernă și care poate fi urmărit până în trecutul îndepărtat. Subiectul s-a bucurat de altfel de atenție, cum o arată lucrările consacrate istoriei animalelor, în general (de la *Istoria animalelor* de Aristotel la monumentală *A Cultural History of Animals* – O istorie culturală a animalelor –, 6 volume, 2006), istoriei animalelor domestice, în particular (ca în *Histoire des animaux domestiques*

– Istoria animalelor domestice – de Damien Baldin, privind doar secolele XIX și XX, apărută în 2014) și chiar istoriei fiecărui specii de animale în parte. Istoria câinelui, de exemplu, a pasionat mai mulți autori, de la scriitorul cinegetic Elzéar Blaze, în 1843 („Gallica”: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k96171588>), până la studiile mai recente de Helmut Brackert, Cora van Kleffens, Roger Bétaille, Erhard Oeser ș.a. Pisica a inspirat și ea un număr considerabil de scrieri, având

Câinii din Paris protestează în fața Adunării Naționale pentru abolirea impozitului pus pe ei; stampă din 1848 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b530145286/f1.item>)

*La 9 noiembrie 1918 se declanșă în Germania mișcarea
ce a rămas cunoscută drept Revoluția din Noiembrie*

La Paris se celebra victoria pe marile bulevarde

Americanii s-au strâns în fața Casei Albe după armistițiu...

ALBUM ISTORIC

La 11 noiembrie 1918 s-a încheiat Primul Război Mondial, o conflagrație care a depășit prin proporții toate conflictele militare de până atunci. Sfârșitul războiului a fost întâmpinat cu bucurie de învingători, dar și de învinși, chiar dacă pentru aceștia urma o perioadă de nesiguranță pentru viitorul lor.

Cotidianul american New York Journal anunța sfârșitul Primului Război Mondial

Soldatii britanici celebrează finalul războiului

Participanți la parada victoriei din New York

*În urma bătăliilor au rămas numeroasele cimitire,
unde își dorm somnul de veci eroii Marelui Război*

...iar britanicii în centrul Londrei

*Un copil din Indiana (S.U.A.)
salută victoria consfințită...*

*... prin documentul semnat
în „vagonul armistițiului“*

încerca să se găsească diverse soluții, ideea unei confederații având drept axă Dunărea a revenit în actualitate. Inițial, în 1931, ea viza crearea unui bloc economic al Europei Centrale care să grupeze statele Micii Înțelegeri, Austria și Ungaria, pentru ca, la 2 martie 1932, să se concretizeze în proiectul de Confederație Danubiană lansat de André Tardieu și adresat guvernelor Austriei, Ungariei și Micii Înțelegeri, în numele Franței, Marii Britanii și Italiei. Pentru contextul lansării planului Tardieu și al antagonismului ce opunea Franța și aliații săi Germaniei, simptomatic este faptul că, anterior, în 1930 – 1931, anumite cercuri germane reiteraseră „soluția” uniunii dinastice între România și Ungaria sub regele Carol al II-lea, iar în 1931 – 1932, gruparea politică din jurul mareșalului Jozef Pilsudski, ce dorea reinstaurarea monarhiei în Polonia, tatonase ideea unui proiect de uniune dinastică între România și Polonia, avându-l ca protagonist pe prințul Nicolae (regenta comună urmând a fi asigurată la început de Pilsudski și Carol al II-lea).

Planul Tardieu propunea strângerea legăturilor economice dintre statele bazinului dunărean pe baza tarifelor vamale preferențiale. Deși inițial evitase consultarea Germaniei, rezumându-se la consultarea statelor danubiene, a Marii Britanii și Italiei, în cele din urmă Parisul a cerut și părerea Ber-

Contele Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi

linului despre proiect. Viziunile diferite ale Germaniei și, întrucâtva, ale Italiei asupra planului Tardieu, dar și dezinteresul Cehoslovaciei față de el în contextul deciziei din 28 august 1931 a Curții Permanente de Justiție Internațională de la Haga ce respingea planul de uniune vamală austro-germană (punând așa-dar, temporar, *Anschlussul* Austriei între paranteze), precum și al Poloniei, care din 1932 avea propriul proiect de coridor sanitar între Marea Baltică și Marea Neagră – planul „Intermarium” (*Magazin istoric*, nr. 9/2017) – au condus, în cele din urmă, în primă-

vara și vara anului 1932, la eșecul acestui proiect de inspirație franceză. Se cuvine însă menționat faptul că, în schimb, proiectul s-a bucurat, între alții, de sprijinul liderului politic transilvănean Iuliu Maniu, care, chiar și după eșecul său, a continuat să promoveze o viziune lărgită a acestuia, ce trebuia să ratașeze pe lângă Austria, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și România și statele balcanice într-o confederație sud-est europeană a statelor de la nord și sud de Dunăre.

In concluzie, se poate afirma că la finele primei conflagrații mondiale și pe parcursul perioadei interbelice au fost elaborate o serie întreagă de proiecte de reconstituire a spațiului central-european pe baze federative/confederative. Unele dintre ele, promovate dinspre centru spre periferie, precum cele ale autorităților de la Varșovia și Budapesta, se bazau pe subordonarea popoarelor pe care le înglobau intereselor centrului. Paseiste și marcate de evidente nostalgii imperiale medievale, ele urmăreau fie refacerea Republicii Polono-Lituanienne, fie a Coroanei

Regatului Sfântului Ștefan. Altele, promovate dinspre periferie spre centru, precum cele ce au prezidat la crearea Cehoslovaciei și Regatului Sârb-Croato-Sloven (Iugoslavia), ce eludau raporturile centru – periferie prin statuarea egalității – cel puțin la nivel teoretic – a

Aristide Briand la tribuna Ligii Națiunilor, în 1929

Dicționar istoric

Încheiem aici seria celor patru articole (Magazin istoric, nr. 8 – 10/2018), în care v-am propus o istorie a conceptului geopolitic și a proiectelor ce au vizat organizarea spațiului central-european.

EUROPA CENTRALĂ

ADRIAN POP

Tineri cehi în Piața Wenceslas din Praga, în noiembrie 1989, grăbind prăbușirea regimului comunist...

Ideea unității pan-europene a fost răspândită și popularizată îndeosebi de contele Richard Nikolaus von Coudenhove-Kalergi (*Magazin istoric*, nr. 5/2003), prin lucrările sale *Pan-Europa* (1923) și *Lupta pentru Europa* (1931), precum și prin intermediul primei organizații nonguvernamentale înființate de acesta în 1923 și dedicate integral ideii, Uniunea Pan-Europeană, dar și de Aristide Briand, prin proiectul său de Uniune Europeană prezentat Ligii Națiunilor la 5 septembrie 1929. Reprezentanții Europei Centrale și de Est au jucat un rol semnificativ în

activitățile și congresele mișcării europene, prin filialele acesteia din Budapesta, Praga și Viena. Cele mai puternice grupuri de sprijin ale Uniunii Pan-Europene a lui Coudenhove-Kalergi și ale proiectului de Uniune Europeană Vamală a economistului maghiar Elmer Hantos au activat în capitalele Europei Centrale și de Est. Iar producătorii de oțel din Austria, Ungaria și Cehoslovacia s-au alăturat în 1927 cartelului producătorilor de oțel vest-europeni, creat cu un an înainte, inspirat la rândul său de ideea lui Couden-

Între timp, în perioada anilor 1922 – 1925, ideea unei Confederații Danubiene va continua să fie prezentă atât în dezbaterile publicistice, cât și în cele diplomatice din unele cancelarii occidentale, într-un context marcat deja, pe de o parte, de existența și activitatea Micii Înțelegeri, iar pe de alta, de afirmarea idealului unității pan-europene.

... și Ida Kalergi alături de Thomas Mann, la congresul Uniunii Pan-Europene de la Berlin, din 1930

hove-Kalergi lansată tot în 1923, de creare a unei uniuni franco-germane bazate pe cărbunele din Rhenania și fierul din Lorena.

Inter-un context marcat fundamental de criza economică, pentru care se

mică a continentului european răvășit de război, atât țărilor vest-europene, cât și celor est-europene. Washingtonul nu dorea să preia asupra sa povara divizării continentului european. Respingând Planul Marshall (*Magazin istoric*, nr. 4/2008), perceput de Kremlin ca o încercare de a smulge pe cale economică țărilor est-europene de sub dominația sa politică recent instaurată, Stalin a căzut în această capcană. De abia în acel moment susținătorii numeroși ai ideii unei Europe unite văzute ca o „a treia forță” între Est și Vest au putut opta pentru soluția integrării vest-europene, dar, chiar și atunci, ea a fost văzută doar ca început al integrării, pe termen lung, la nivel pan-european. După cum sublinia o rezoluție a Comitetului Central lărgit al Uniunii Federaliștilor din aprilie 1947, „o Federație europeană este esențială pentru a depăși politica de bloc și astfel a evita un nou conflict care ar fi rezultatul inevitabil al divizării lumii în sfere de influență”.

Pe parcursul Războiului Rece, foarte puțini au fost aceia care s-au referit la Europa Centrală ca la o entitate și încă și mai puțini cei care au apărut termenul care o desemna astfel. Sentimentul predominant era că „ideea unei Europe Centrale nu mai are niciun sens”.

Într-adevăr, prin mutația suferită după partajarea Germaniei între Vest (R.F.G.) și Est (R.D.G.), Europa Centrală devenise o pură ficțiune. Dar chiar și în epoca Războiului Rece au existat încercări de a păstra ideea, cel puțin la nivel intelectual. În încercarea de a transgresa *Realpolitikul* superputerilor prin cultură, conferințele organizate de Institutul pentru

Prim-ministrul vest-german Willy Brandt și omologul est-german Willy Stoph, în 1970

întâlniri culturale central-europene din Gorizia, Italia, au fost, probabil, cele mai semnificative din acest punct de vedere. La rândul lor, faimoasa *Ostpolitik* lansată de către cancelarul vest-german Willy Brandt în 1973, prin ajutorul acordat etnicilor germani din regiune (în special din R.D.G.), și procesul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.), prin măsurile de consolidare a încrederii inaugurate prin semnarea Actului Final de la Helsinki (1975; *Magazin istoric*, nr. 4, 5/1998), readuceau parțial Occidentul în peisajul Europei Centrale.

Către mijlocul anilor '80, conceptul de Europa Cen-

trală, care până atunci părea să fi fost abandonat, a cunoscut o renaștere spectaculoasă. Există un consens în atribuirea punctului de plecare al acestei renașteri provocatorului eseu al lui Milan Kundera, *Tragedia Europei Centrale* (1984). Spațiul central-european al lui Kundera este unul cultural multinațional, „o versiune condensată a Europei înseși în toată varietatea sa culturală, o

mică Europă pan-europeană, un model redus al Europei compuse din națiuni, concepută după o singură regulă: cea mai mare varietate în cel mai mic spațiu”. Cea mai importantă caracteristică a ei, după Kundera, este alteritatea sa vizavi de Rusia, concepută ca o „altă civilizație”. Împărțind cu Occi-

dentul aceeași istorie culturală, întreruptă de ocupația sovietică la sfârșitul anilor '40, Europa Centrală a lui Kundera este, în același timp, un spațiu cultural aparte față de acesta, datorită „propriei viziuni despre lume, o viziune bazată pe o profundă neîncredere în istorie”, care a rezervat popoarelor sale rolurile de „victime și spectatori”. „Tragedia” nu este doar una a Europei Centrale, văduvită de matricea sa culturală occidentală în urma subjugării de această „altă civilizație”, ci și una a Europei în ansamblul său, care „nu-și mai percepe unitatea ca una culturală”. Chiar și cei profund atașați ideii, precum

popoarelor care le alcătuiau, aveau drept numitor comun consolidarea ordinii stabilite la sfârșitul Primului Război Mondial. În vreme ce proiectele primei categorii pot fi încadrate tipologic în ceea ce a fost denumit *federalismul ofensiv*, cele din a doua categorie aparțin *federalismului defensiv*. Atitudinea Marilor Puteri față de toate aceste proiecte a fost divergentă și, pe alocuri, oscilantă, fiind dictată nu atât de viabilitatea proiectelor în sine, cât de dinamica în continuă evoluție a intereselor lor geopolitice și de securitate.

Numeroase planuri care vizau organizarea postbelică confederală sau chiar federală a spațiului dintre Germania și Rusia au fost lansate și în timpul și după Al Doilea Război Mondial, într-un context marcat, pe de o parte, de perspectiva unei iminente înfrângerii a Germaniei naziste și a avansului U.R.S.S. către Europa Centrală, iar, pe de altă parte, de relansarea mișcării pan-europene. La 15 ianuarie 1942, guvernele iugoslav și grec în exil au semnat un acord pentru formarea după război a unei Uniuni a Balcanilor, pentru ca peste câteva zile, la 23 ianuarie 1942, guvernul polonez în exil condus de generalul Władysław Sikorski și guvernul ceh provizoriu condus de președintele Eduard Beneš să semneze un acord pentru formarea după război a unei confederații între cele două țări central-europene.

Sikorski ar fi dorit ca întreaga Europă Central-Răsăriteană și de Sud-Est să se unească într-o federație, având ca piloni cele două proiecte de uniuni – sud-est și central-europeană. Temerile guvernelor grec și cehoslovac că o astfel de soluție ar fi putut atrage după sine o implicare a acestora în disputele Poloniei cu U.R.S.S., pe de o parte, dar și

Președintele cehoslovac Beneš și premierul polonez Sikorski

temerea celui iugoslav că ea ar fi însemnat includerea Bulgariei în uniunea sud-est europeană, pe de altă parte, au stopat elanurile federative ale lui Sikorski.

Când Stalin a rupt relațiile diplomatice cu guvernul polonez în exil, în mai 1943, Beneš l-a urmat, punând capăt negocierilor cu polonezii. După această ruptură, sprijinul pentru planurile federative în alte cercuri ale exilaților est-europeni s-a diminuat considerabil, el nemaifiind o soluție realistă în condițiile disputei sovieto-poloneze. După moartea lui Sikorski într-un accident aviatic, în iulie 1943,

discuțiile pe această temă în rândurile guvernelor în exil de la Londra nu au mai fost continuate. Cu toate acestea, în perioada de până la preluarea puterii politice de către comuniști, planuri federative pentru Europa Centrală au continuat să fie promovate.

În 1945 – 1946, președintele comitetului de afaceri externe al Parlamentului maghiar, Paul von Auer, a militat pentru ideea creării unei federații danubiene circumscrise „Statelor Unite ale Europei”. Mai mult decât atât, guvernele ungar și român au lucrat împreună pentru o soluționare a problemelor bilaterale și pregătirea creării unei uniuni vamale. Iar în aprilie 1947, președintele Uniunii Europene a Federaliștilor, Hendrik Brugmans, a fost invitat la Praga pentru a pregăti terenul înființării secției cehoslovace a mișcării

federaliste. Tot în acea perioadă, conform unui sondaj organizat de Coudenhove-Kalergi în rândurile politicienilor polonezi ce au rămas în exil sau au fost forțați să emigreze, 89% dintre aceștia erau favorabili planurilor de integrare europeană.

In fapt, în perioada anilor 1945 – 1947, foarte puțini europeni erau în favoarea ideii de a integra exclusiv Europa de Vest într-un bloc european. Iar acesta a fost și motivul principal pentru care Administrația Truman a oferit în vara lui 1947 Planul Marshall de reconstrucție econo-

NANNERL, ÎN UMBRA GENIULUI

FLORENTINA DOLGHIN

Cei doi copii geniali,
Wolfgang și Maria Anna (Nannerl) Mozart

copil (Magazin istoric, nr. 12/2006), a călătorit mult în compania tatălui, Leopold, frecventând saloane europene, întru confortul muzical al protipendadei vremii, dar, mai ales, pentru a câștiga resursele necesare existenței familiei.

De la Neapole, la 5 iunie 1770, Wolfgang (14 ani) i se adresa surorii mai mari: „Azi Vezuviul fumează tare. Tună și fulgeră. Ne-am îmbuibat la domnul Doll. E un compozitor german și un om de ispravă. În continuare am să-ți scriu ce fac zilnic. Mă scol pe la 9 dimineața, câteodată la 10, apoi plecăm și mâncăm la un restaurant. După prânz scriem, apoi ieșim și după aceea cinăm, ce credeți oare? În zilele de dulce o jumătate de pui sau o bucată de friptură; în zilele de post un peștișor; după aceea ne întoarcem și dormim acasă. Mulțumim lui Dumnezeu, suntem sănătoși amândoi, și eu, și tata. Sper că și tu te simți bine, ca și mama. Scrie-mi și nu fi atât de leneșă. Altfel ai să primești de la mine câteva bastoane. Ce plăcere! Am să-ți sparg capul!” (Mozart, *Scrisori*, Editura Humanitas, 2007).

Nannerl, la soeur de Mozart (Nannerl, sora lui Mozart) este un film realizat în 2009, la 180 de ani de la stingerea eroinei, de un regizor francez, René Féret, pasionat de istorie, captivat de stufoasa corespondență între membrii familiei marelui compozitor (peste 1.000 de pagini) și impresionat de destinul Mariei Anna Walburga Ignatia Mozart, Nannerl, cum i se spunea în familie. Maria Anna a avut un rol deloc de neglijat în formarea ca muzician a fratelui mai mic cu cinci ani, Wolfgang Amadeus, fiind ea însăși un talent precoce în compoziție, clavicord și voce. O regăsim aproape în fiecare scrisoare trimisă de Wolfgang, care,

Afișul filmului
din 2009

Doi copii, două talente

Nannerl, născută la Salzburg, în Austria, la 30 iulie 1751, crește în umbra genialului ei frate. De mică este o veritabilă frumusețe. Leopold Mozart și Maria, părinții copiilor, trăiesc modest, din câștigurile de muzician ale capului familiei. Fragilitatea fizică a doamnei Mozart aduce multe necazuri în casă. În primul rând pierderea a cinci prunci, fie nenăscuți, fie la vârste foarte fragede. Leopold, bun compozitor și excelent pedagog, își dă seama repede că fiica îi merge pe urme, este dăruită cu același har pentru muzică.

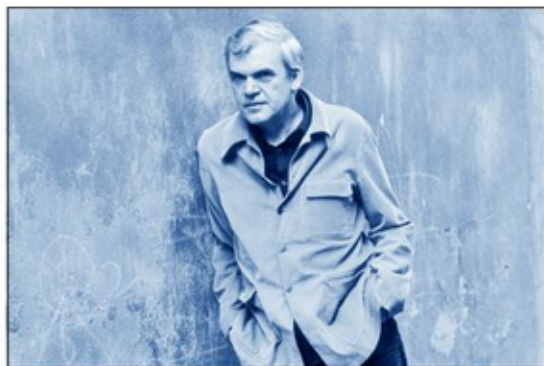
Deocamdată însă este preocupat de confortul casei, pe care îl va câștiga, oarecum, la un an de la nașterea lui Wolfgang, în 1757, când obține un post de compozitor și muzician

istoricul, jurnalistul și scriitorul britanic Timothy Garton Ash, se întrebau, pe bună dreptate, către sfârșitul anilor '80: „Nu este existența unei Europe Centrale imăginate până la urmă dependentă de existența unei Europe de Est reale?”.

În timpul dezbaterii privind Europa Centrală, dezvoltate în a doua jumătate a anilor '80, opiniile au fost departe de a coincide, fiind aduse în discuție numeroase argumente pro și contra. Seria de replici și contrareplici ce a urmat o datorăm unor personalități prestigioase aparținătoare zonei, precum Václav Havel, György Konrád, József Antall, Adam Michnik, Leszek Kolakowski, Czesław Miłosz sau Papa Ioan-Paul al II-lea. Un posibil numitor comun al tuturor acestor luări de poziție, altminteri în bună măsură divergente, a fost încercarea de a argumenta existența unei identități central-europene în termenii specificității culturale și încercarea, pe această bază, a delimitării acestui spațiu de celelalte arii est-europene.

Un exemplu elocvent din acest punct de vedere este Czesław Miłosz, autorul unuia dintre cele mai originale definiții a central-europenității. Într-un eseu publicat în 1986, Miłosz a refocalizat dezbaterile pe delimitarea unui *psyche* al regiunii, decelabil în imaginarul literar central-european.

„Europa Centrală este cu greu o noțiune geografică. Nu e ușor să i se traseze granițele pe hartă [...] Modul de gândire și simțire al locuitorilor săi trebuie să fie suficient, de aceea, pentru trasarea liniilor mentale ce par a fi mai durabile decât frontierele statelor“, argumenta el. În acord cu „profunda neîncredere în istorie“ a lui Kundera, Miłosz considera „con-

Milan Kundera

știentizarea istoriei, atât ca trecut cât și ca prezent“, drept cea mai importantă caracteristică a literaturii central-europene. În imaginația literară central-europeană „timpul este intens, spasmodic, plin de surprize, într-adevăr practic un participant activ“, dând expresie unui „sentiment de amenințare, un pericol amenințând existența unei comunități naționale căreia un scriitor îi aparține“. Prin intermediul istoriei, al istoriei secolului XX în special, „un scriitor central-european primește educația în ironie. În-săși condiția de a fi polonez sau ceh sau ungur devine un obiect al ironiei sale, care-i colorează abordarea vieții“.

Ideea fundamentală a dezbaterii intelectuale privitoare la Europa Centrală a fost căutarea utopică a unei căi culturale de evadare din realitatea geopolitică a unei Europe bipolare împărțite între Est și Vest și a unei societăți omogenizate, de tip sovietic, altfel spus identificarea unei modalități de a re-europeniza un spațiu amenințat cu dispariția culturală. Fiind însă un caz tipic de construcție regională încadrabil politicii identității, în care realitatea și mitul s-au întrepătruns organic, demersul a activat mecanismul obligatoriu de tip Janus, al oricărui discurs legat de identitate: circumscrierea identității prin producerea diferenței. Circumscriș sferii culturale, conceptul cultural-literar de Europa Centrală a avut însă reverberații și influențe și în plan politic, începând cu reapariția, deloc întâmplătoare, în 1985, a unei propuneri mai vechi avansate de Varșovia pentru întâia oară în 1957 (planul Rapacki sau Gomulka) – privind crearea unei zone libere de arme nucleare și chimice în Europa Centrală și culminând cu noul regionalism central-european de după Războiul Rece, materializat în Grupul de la Vișegrad (februarie 1991), Inițiativa Europei Centrale (iulie 1992) și Acordul Central-European de Liber Schimb (semnat în decembrie 1992 și intrat în vigoare în martie 1993). ■

furt (unde adolescentul Goethe asistă cu uimire la concertul acestui „mic domn cu perucă și spadă”), Köln, Aachen, Liège, Bruxelles. Ceea ce înseamnă mai multe reprezentații, fie în săli de concert, fie în saloane. Bineînțeles, adolescenții vin în contact cu somități muzicale ale momentului. Dar consacrarea le-o aduce abia Parisul, unde familia rămâne cinci luni. Cântă în fața doamnei de Pompadour, la Versailles, la Curte.

Un meloman din capitala Franței, Friedrich Melchior Grimm, remarcă talentul ambilor copii, dar, ca de obicei, trece rapid peste siguranța de execuție la clavecin a lui Nannerl și minunata ei voce, pentru a zăbovi îndelung asupra geniului inventiv al lui Wolfgang, care cântă și compune așa cum respiră. Oricum, și în alte relatări, locul fetei este de executantă, iar al băiatului de compozitor genial. Pentru că rolul lui Nannerl este de a-l acompania la clavecin pe Wolfgang, când el cântă la vioară. Și de a-i cânta ea, prima – și o face cu mare plăcere –, toate compozițiile.

La Londra, unde sosesc la 23 aprilie 1764, sunt prezentați, patru zile mai târziu, regelui George al III-lea și reginei, la St. James Park, în grădina Palatului Buckingham. Rămân acolo 15 luni. Vor susține concert după concert, într-o cascadă. Financiar vorbind, Leopold nu este deosebit de mulțumit. Dar traiul lor de zi cu zi înregistrează o modificare în bine, chiar dacă acolo viața este mai scumpă decât la Salzburg.

La 24 iulie 1765, familia părăsește Londra și, după ce face câteva escale, la Lille, Gand, Anvers, sosește la Haga, la 11 septembrie, apoi la Amsterdam și Utrecht. Aici cei doi copii se îmbolnăvesc. Nannerl, mai întâi, apoi Wolfgang. De fapt, ei prezintă un simptom de surmenaj, deloc de mirare la niște copii de doar 8 și 13 ani, storși de muncă. Acest turneu, în care și-a expus copiii ca pe niște animale savante, îi va aduce grave critici tatălui, bun pedagog, dar... Unii biografi îi impută chiar stingerea prematur din viață a lui Wolfgang, la nici 36 de ani. Sună exagerat, dar, fără puțință de tăgadă, Leopold își

solicită copiii. Dintr-un sentiment de datorie părintească față de ce i-a dat Dumnezeu. Odată reveniți la Salzburg nu-i lasă să se odihnească. Se ocupă intens de educația lor, dincolo de muzică. Le pune profesori de limbi străine, moderne (Wolfgang excelează la engleză) și clasice, geografie, istorie, matematici, științele naturii. Iar Wolfgang scrie continuu note pe portativ. În trăsură are un pupitru special, deci nu pierde vremea nici în timpul vieții lui nomade. Iar Nannerl își notează totul în jurnal, ceea ce va asigura, în mare parte, posteritatea biografiei marelui muzician.

Cei trei merg din nou la Paris, în mai 1766, deși Wolfgang este dezamăgit de incompetența parizienilor. „Nu sunt înconjurat decât de brute și de animale (din punct de vedere muzical, bineînțeles)”, spune el. Din nou concerte și reuniuni obositoare. În sfârșit, în noiembrie se întorc la Salzburg, după ce trec prin Geneva, Zürich, München, unde susțin concerte. În plan pecuniar bilanțul „trupe Mozart” este mediocru, dar relația între copii rămâne strânsă, puternică, pentru că au îndurat multe împreună în aceste luni. În martie 1765, de pildă, copiii Mozart – s-a consemnat – cântă la patru mâini, zilnic, timp de trei ore, într-un salon al hotelului Hickfort din Londra și oricine îi poate asculta dacă plătește tatălui lor biletul de intrare. Leopold nu se oprește. Anul 1768 va fi al călătoriilor la Viena. Nannerl este în continuare prezentă, dar pentru ultima dată.

La 11 decembrie 1769 ambițiosul Leopold, tot mai convins că fiul lui, „cel mai mare fenomen al secolului, nu trebuie să rămână uitat

Scenă de salon, în care micul Mozart își încheie reprezentația în fața împărătesei Maria Tereza

Salzburg, orașul natal al copiilor Mozart

la Curtea prințului arhiepiscop de Salzburg. Prelungește atunci învățământul muzical al fiicei, care, la șapte ani, ia lecții de clavecin și canto, sub privirile micuțului ei frate, tot mai fascinat de sunete. La trei ani el memorează teme și recunoaște acorduri.

Nannerl și Wolfgang se iubesc, se înțeleg de minune, inventează chiar un limbaj secret prin care comunică, cunoscut sub numele de criptofazie, care dovedește cât de apropiați erau. Pe măsură ce fratele ei crește și captează întreaga atenție a tatălui, tot mai conștient de genialitatea copilului, Nannerl trece în planul doi. Uneori, când cei doi pleacă în lungi turnee la Curțile europene, ea se simte singură, abandonată. Dar știe cât de mult contează pentru micuțul ei frate relația lor, știe cât de mult îl stimulează simpla ei existență.

Leopold, care îi urmărește ca un bun părinte-pedagog, înțelege că amândoi au geniu. În 1762 îi ia la carnavalul de la München. În cadrul unei reprezentații, Maximilian al III-lea, electorul Bavariei, îi ascultă pe cei doi copii, care execută menuete antrenante, mici partituri compuse de Wolfgang. Unii istorici ai muzicii s-au întrebat care a fost influența lui Nannerl în aceste compoziții de debut ale micuțului Wolfgang. Nimeni nu poate ști. Au fost transcrise direct de Leopold, care le-a atribuit băiatului, poate pentru că la vremea aceea fetele nu puteau fi compozitori.

Reprezentarea din Bavaria fiind foarte apreciată, tatăl continuă să-și lanseze copiii. În același an, 1762, la 18 septembrie, ei evoluează la Viena,

în fața împărătesei Maria Tereza și a ambasadorului Franței. Sunt deja cunoscuți dincolo de granițele Austriei. În 1763 Leopold își ia chiar concediu pentru a se putea ocupa de organizarea concertelor copiilor lui supradotați. Vor urma trei ani de călătorie în mai multe țări europene, perioadă la finalul căreia destinele celor doi copii se separă.

Pentru aristocrația veacului acest tur făcut de odrasle în Europa, de fapt, în lumea culturii greco-latine, cu precădere în Italia, este o practică. Ceea ce nu este cazul copiilor Mozart. Ei nu fac un voiaj educativ, deși cunosc multă lume, dar nu pentru formarea lor intelectuală și artistică. Ei câștigă bani cu prestațiile lor, asemenea artiștilor de circ ambulanți. Cert este că această călătorie îi epuizează pe copii. Sunt în mod incontestabil geniali. Și alți copii supradotați s-au mai produs la Curțile europene, dar niciunul nu a atins virtuozitatea lui Nannerl și darul improvizației, creativitatea lui Wolfgang. Cântă la clavecin la patru mâini cu o ușurință supraomenească. Despre talentul fiicei merge vorba, dar în umbra genialului ei frățior. Chiar când este remarcat harul de interpretă al fetei, oamenii fac asta tot raportat la geniul băiatului. Cine știe, poate, în lipsa fratelui, Maria Anna ar fi fost și ea văzută, reținută, adulată...

O fată de măritat...

Marea călătorie începe la 9 iunie 1763. La München copiii dau trei concerte. Urmează Augsburg, Ludwigsburg, Mannheim, Frank-

Familia muzicianului Leopold Mozart (soția, într-un portret pe perete)

simtă confortabil alături de cumnata ei (care îi va supraviețui soțului o jumătate de secol), dar fără succes. Nannerl o găsește total nepotrivită pentru fratele ei. Nici Leopold nu o place pe Constanze.

Abia în 1784, la 33 de ani, vârstă înaintată pentru acele vremuri, Nannerl se căsătorește pe neașteptate cu Johann von Berchtold zu Sonnenburg, magistrat, pe care nu-l iubește și nu-l va iubi niciodată. El are cinci copii din două mariaje anterioare, iar împreună vor mai avea trei. Nannerl observă la unul dintre cei trei, la Leopold, botezat după numele bunicului, o oarecare aplecare spre muzică, i se pare chiar că ar fi talentat. Îl lasă o vreme pe mâna bunicului Leopold să îl instruiască, apoi, după dispariția acestuia, se ocupă personal de el, îi dă lecții de pian, dar, spre regretul ei, niciunul dintre copii nu va face carieră muzicală.

Leopold Mozart moare în 1787, Wolfgang la 5 decembrie 1791 și, odată cu ei, virtuozitatea ei de artistă. Muziciană ambițioasă dispare, lăsând locul unei baronese, doamna Sonnenburg, mamă de familie. Când îi moare soțul, în 1801, se întoarce la Salzburg cu copiii (a locuit până atunci în casa natală a mamei, la Sankt Gilgen) și predă pianul până în 1825, când orbește. Un autor englez o descoperă în 1829. Este o doamnă în vârstă, obosită, aproape mută, cu o existență vizibil precară. Măiestria nu i-a dispărut, dar nu mai trimite la strălucirea din anii copilăriei și adolescenței.

Nimeni nu și-a iubit mai mult fratele decât ea, nu i-a iubit concertele pentru pian, așa cum le-a iubit ea, nu le-a cântat cu mai mult devotament. Va muri în acel an, 1829, la vârsta de 78 de ani, probabil fără cea mai mică gelozie pe genialul ei frate, dispărut cu aproape patru decenii în urmă. ■

UNIREA BUCOVINEI

(Urmare din p. 10)

Actul Unirii din 28 noiembrie 1918 a fost confirmat prin Decretul-lege nr. 3.744/1918, semnat la 18 decembrie 1918. Tot atunci a fost emis Decretul-lege nr. 3.745/1918 pentru administrația Bucovinei și au fost numiți Iancu Flondor și Ion Nistor în funcții de miniștri secretați de Stat fără portofolii pentru Bucovina, primul cu reședința la Cernăuți, iar al doilea la București. Toate aceste decizii au intrat în vigoare la 2 ianuarie 1919, odată cu publicarea în *Monitorul Oficial*.

În timpul desfășurării Conferinței de Pace, unirea întregii Bucovine la România a fost contestată mai ales de delegația americană, care a propus o delimitare etnică a provinciei. Potrivit acestui proiect, Bucovina era divizată în două regiuni etnice principale, care erau despărțite printr-o linie ce trecea la o milă depărtare la nord-vest de Cernăuți, lăsând

acest oraș României. Cei doi experți ai Bucovinei, Nicu Flondor și Alexandru Vitencu, au întocmit un memoriu, în care demonstrau cu argumente istorice și economice că nord-vestul Bucovinei trebuia inclus în componența României. Deja în zilele următoare, delegația americană și-a modificat poziția față de hotarul din Bucovina. Paradoxul situației consta în faptul că, deși s-a realizat o delimitare a frontierei pe criterii etnice, zona de nord-vest a Bucovinei cu populație compactă ucraineană nu a fost revendicată de Polonia.

La 10 septembrie 1919, la Saint-Germain-en-Laye a fost semnat Tratatul de Pace între Austria și țările aliate. Delegația României a semnat Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul Minorităților abia la 10 decembrie 1919, după ce a reușit să obțină câteva modificări în textul celor două documente. Doar după semnarea acestor tratate, delegația ro-

mână a fost informată, la 18 decembrie, despre decizia luată în privința frontierei României în Bucovina. În afara hotarelor țării rămăneau cinci sate din extremitatea nord-vestică a Bucovinei, care erau atribuite Poloniei din considerente economice. Delimitarea definitivă a hotarului din Bucovina s-a decis la 26 ianuarie 1928, când cele cinci sate din nord-vestul Bucovinei au revenit României.

După semnarea Tratatului de Pace cu Austria, Parlamentul României a ratificat acest tratat, în două ședințe consecutive, din 23 și 30 iulie 1920. Tratatul a intrat în vigoare la 4 septembrie 1920, când au fost depuse la Paris instrumentele de ratificare.

După 144 de ani de stăpânire austriacă și după aproape un an de negocieri în cadrul Conferinței de Pace, era recunoscută oficial unirea Bucovinei cu România, în hotarele sale istorice până la Ceremuș, Colacin și Nistru. ■

Soțul lui Nannerl, baronul magistrat Johann von Berchtold zu Sonnenburg, pe care ea nu l-a iubit niciodată

poate împărți aceeași cameră cu Wolfgang în acele lungi călătorii. În societatea veacului al XVIII-lea este fată de măritat. Plus că talentul lui Wolfgang se impune, eclipsându-l pe al surorii. Un recunoscut muzicolog englez afirmă că la vârsta de 12 ani Wolfgang atinge deja maturitatea artistică, este desăvârșit în mai toate genurile.

... nu iese din cuvântul părinților

Distanța răcește relația dintre copii. Nannerl se resemnează, încet-încet, în forul ei interior se și revoltă și pune la cale căsătoria cu un căpitan în armata imperială, Franz Armand Ippold. Leopold, destul de tiranic, bavariez de obârșie, din Augsburg, nu aprobă. Între timp a fost numit al doilea concert maestru în orchestra Curții. Proiectul fetei cade. În 1773 însuși Wolfgang nu mai admite supunerea față de părintele atât de autoritar. De altfel, el încurajează și căsătoria surorii lui, o cheamă la Viena, cu frumosul ei căpitan, să-și trăiască dragostea.

Nannerl însă continuă să nu iasă din cuvântul părinților. „Preascumpă soră, ai grijă de tine! – i se adresează Wolfgang de la Paris. Tu n-ai primit încă nicio dovadă a bunătății

la Salzburg“, își ia băiatul și pleacă împreună în Italia. Vor lipsi mai bine de un an. De ce nu și Nannerl? Așa decide părinții. Ea plânge două zile pentru că a fost lăsată acasă. În vară a împlinit 18 ani, ceea ce îi schimbă poziția și statutul. Nu mai

fratelui tău, pentru că el nu a fost în stare să o arate până acum“. Fata locuiește împreună cu părinții. Mama lor, Anna Maria, moare la 3 iulie 1778 la Paris, unde își însoțea fiul, care părăsește și el capitala Franței în septembrie.

Nannerl compune muzică, scrie partituri, iar fratele mai mic o admiră. Dar despre acele compoziții nu se știe nimic. Nu s-au păstrat. „Vreau să sper, regina mea – îi scrie el de la Viena –, că te bucuri de cea mai desăvârșită sănătate și că uneori vei consimți să-mi consacri și mie câteva dintre importanțele și profundele tale «gânduri», ce izvorăsc din totdeauna din cea mai sigură și frumoasă rațiune, pe care o posezi, pe lângă frumusețe“. El îi trimite de la Viena vestimentație de ultimă oră, panglici, bonete și o imploră să-i ceară tot ce crede că i-ar plăcea din Capitală. De asemenea, ca „o cronică vie a Salzburgului“, cum o numește pe Nannerl, „care notează întotdeauna tot ce se întâmplă“, o roagă să-l țină la curent cu viața orașului lor.

După eșecul proiectului de mariaj, fata veghează singură în preajma părintelui, rămas

O altă persoană din familie, neagreată de Nannerl, cumnata Constanze Weber

Nannerl (pictură din 1785) și fratele mult iubit, dispărut prematur

singur. Dă lecții de muzică. Cu Constanze Weber (verișoara compozitorului Carl Maria von Weber), cea care îi devine soție lui Wolfgang în august 1782, nu se împacă bine. Fratele face multe eforturi ca „preaiubita lui soră“ să se

doar prin curierii diplomatici americani, diplomați neutri și puținii români de încredere care mai puteau călători“.

În martie 1943, rușii au reacționat. Anthony Eden, ministrul de Externe britanic, aflat în vizită la Moscova, a primit o scrisoare personală de la Molotov, omologul său. Cu toate că declinau orice contact cu Maniu, rușii erau de acord cu continuarea legăturilor de către britanici: „este posibil ca în cursul negocierilor să se găsească o bază de colaborare între acest grup și guvernele britanic și sovietic“. Având lumină verde de la Moscova, SOE a primit autorizația să pregătească misiuni care să fie trimise în România.

Prima a fost trimisă în iunie 1943 pentru a lucra pe lângă Maniu. Căpitanul Thomas Charles David Augusten Russell, din Gărzile Scoțiene, decorat cu Military Cross, a fost parașutat, împreună cu un radiotelegrafist român, Nicolae Țurcanu, în noaptea de 15/16 iunie în Iugoslavia, în cadrul misiunii numite „Ranji“, cu destinația România. Era prima misiune condusă de un britanic trimisă de SOE în România de când țara intrase în război. Obiectivul misiunii era să pătrundă în România pentru „a deschide comunicarea prin radio, luarea legăturii cu organizația lui Maniu și organizarea unei zone de parașutare în Carpați“.

Cei doi au fost așteptați de un comitet de primire organizat de o misiune britanică în colaborare cu forțele lide-ului sârb Mihailovici în zona

Valeriu Georgescu, după ce a ajuns în Statele Unite, cerând să își poată aduce și copiii, opriți în România

Homolje. Misiunea „Ranji“, căreia i s-a alăturat și un sârb cetnic (sârbii conduși de Mihailovici, care recunoșteau autoritatea guvernului regal iugoslav din exil) care vorbea românește, a executat o recunoaștere preliminară a regiunii Golubac, apoi a trecut Dunărea în România, la 2 august. La jumătatea lunii s-au stabilit într-o zonă păduroasă, lângă Vârciorova, unde au luat legătura cu frații Pitulescu, unul dintre ei fiind un proeminent membru al P.N.-Ț. De aici au trimis primele mesaje radio, la 12 și 13 august. În acea pădure a fost omorât căpitanul Russell, la 4 septembrie, probabil pentru monetele de aur pe care le avea asupra sa. Ancheta făcută după război nu a putut identifica ucigașul.

Ia doua misiune SOE a fost gândită în primăvara lui 1943. De Chastelain, care conducea misiunea SOE din Istanbul, a părăsit

Turcia către Londra și în iulie călătorea în Canada pentru a recruta vorbitori nativi pentru misiuni în Bulgaria, Ungaria și România. S-a reîntors la Londra, de unde a plecat în Egipt, pentru antrenamente de parașutism, în pregătirea misiunii din România, cu numele de cod „Autonomous“ (Magazin istoric, nr. 1/2008). S-a menținut contactul radio cu Rică Georgescu, care, deși se afla în închisoare, în București, primise din partea autorităților dreptul să fie vizitat și avea multă libertate de mișcare în pușcărie.

Inițial, misiunea fusese concepută ca una clasică – pentru atacarea căilor de comunicații germane –, dar Stalin a acceptat, în mod neașteptat, în noiembrie, să i se permită lui Maniu să trimită un emisar pentru a discuta cu Aliații detaliile operaționale pentru răsturnarea lui Antonescu și „înlocuirea lui cu un guvern care accepta să se predea necondiționat celor trei aliați principali“. Guvernul sovietic a insistat ca un reprezentant al său să participe la negocieri. Astfel, „Autonomous“ a căpătat un caracter precumpănitor politic, sarcina lui de Chastelain fiind să îl informeze personal pe Maniu de aparenta schimbare de atitudine a sovieticilor.

La 22 noiembrie, de Chastelain a făcut prima încercare de parașutare în România. După ce nu au observat semnalele convenite în zona de parașutare, avionul a făcut cale întoarsă, dar o eroare de navigație deasupra Albaniei a făcut ca aparatul să rămână

Exclusivitate

Am întrerupt firul povestirii începute în numărul trecut în momentele premergătoare lui 22 iunie 1941, data atacării U.R.S.S. SOE reușise să creeze o rețea în România, dotată cu un aparat de emisie-recepție (indicativ Z4), prin care primise informații clare despre atacul pregătit de Germania.

IULIU MANIU ȘI MAREA BRITANIE

Iuliu Maniu la procesul din anul 1947

● Avertisment de la Londra pentru Banatul sârbesc ● Arestat de germani, protejat de români ● Moscova mută în România ● Primele misiuni SOE în România ● Trei încercări, a treia cu ghinion ● Ceruți de nemți, refuzați de Antonescu ● Deținuți cu aparat de emisie-recepție ● Maniu nu pricepe ce pricepuseră Ion și Mihai Antonescu

DENNIS DELETANT,
Georgetown University, S.U.A.

Stația de radio Z4 a fost folosită pentru a transmite avertismentul Guvernului britanic legat de invitația lansată de Germania României de a ocupa Banatul sârbesc. „Maniu și, fără îndoială, prin el Antonescu au fost avertizați că Guvernul Majestății Sale ar privi ca inamică orice țară care s-ar alia cu Germania contra Uniunii Sovietice. El a fost informat, de asemenea, de guvernul iugoslav din exil, prin Guvernul Majestății Sale, că ocuparea Banatului ar fi privită ca un gest inamic, ce ar urma să fie reglementat la Conferința de Pace, cu inevitabile efecte negative asupra relațiilor României cu Iugoslavia.”

Legătura radio cu Maniu s-a întrerupt când Georgescu și tovarășii săi au fost prinși de germani, la 15 august 1941, și predați românilor. Printre arestați se aflau Popovici, Bădica Iaroslavici, Ion Beza (radiotelegrafistul), Iosif Păsătoiu, Ștefan Cosmovici, Alexandru Klammer, Ion Deleanu, Mihai Iaroslavici, Corneliu Radocea și Augustin

Vișa. Codificarea și decodificarea mesajelor se făceau în apartamentul lui Vișa, pe strada Poenaru Bordea nr. 16, de Vișa și Popovici, uneori doar de primul, singur. Popovici îi învățase pe Georgescu și Iaroslavici cum să folosească cifrul, iar mesajele ce urma să fie codate erau compuse fie de Georgescu, fie de alții.

Cu ajutorul mituirii, prin Maniu și Mihai Popovici, procesul lui Ion Popovici și al celorlalți membri ai grupului a fost amânat la nesfârșit, dar potrivit „istoricilor” SOE, „activitatea a suferit un serios recul, care explică numeroasele întârzieri și dezamăgiri ulterioare. Fără aparatul de radio, contactul cu România a putut fi menținut

Alfred Gardyne de Chastelain

doială că rușii vor lua în stăpânire aceste teritorii și este absolut sigur că noi nu va trebui să încercăm să-i împiedicăm.”

Maniu nu a reușit să perceapă această schimbare – așa cum au făcut-o Ion și Mihai Antonescu. Maniu rămăsese cu o imagine de dinainte de război a Marii Britanii, bazată pe credința în puterea imperială a acesteia și pe presupunerea că Churchill va contesta de fiecare dată pretențiile sovietice în Europa de Est. Britanicii nu au încercat prea mult să îi schimbe părerea.

Toleranța dovedită de Antonescu și utilizarea canalului de comunicare cu Cairo oferit de aparatul de emisie-recepție al misiunii „Autonomous” au

subliniat pentru britanici importanța liniei de comunicare oferită de prezența SOE în România. În termeni psihologici, a dat o încurajare foarte mare opozanților activi ai regimului Antonescu, în principal Maniu și tânărul rege Mihai, dar în termeni politici nu a luminat în niciun fel asupra intențiilor Aliatilor occidentali în privința României.

Stalin a folosit acordul de armistițiu, semnat la Moscova, la 12 septembrie 1944, între România, pe de o parte, și Regatul Marii Britanii, Statele Unite și Uniunea Sovietică, pe de alta, pentru a răsturna efectele loviturii de la 23 august, ce amenința să-i fure inițiativa în treburile României. Pentru a o recăpăta, liderul sovietic a creat din armistițiu o bază legală ca să-și asigure un rol dominant, politic și economic, în România. Cum U.R.S.S. deținea monopolul interpretării lui, acordul de armistițiu a devenit mecanismul preluării puterii în România.

Pentru mulți români, Maniu și Ion Mihalache erau sinonimi cu P.N.-Ț. Respectul de

care se bucurau amândoi în rândul electoratului român și temerile lor față de intențiile sovieticilor, cuplate cu legăturile lui Maniu din timpul războiului cu SOE și contactele lui strânse de după război cu oficiali de la Legațiile britanică și americană din București l-au desemnat drept un obstacol major în ochii autorităților comuniste, în perioada de tranziție la crearea unui

Constantin Tobescu

singur partid de masă și a unui stat comunist. Românii cu sentimente pro-occidentale au devenit, de asemenea, ținte ale poliției, apoi Securității, mai ales românii care lucraseră pentru legațiile și instituțiile occidentale. Și aceștia au devenit victime ale regimului comunist. ■

**Radio
România
București fm**

[98,3 FM]

fără combustibil și s-au salvat sărind cu parașuta în largul coastelor italiene, lângă Brindisi. Locul ales pentru parașutare era moșia Ștorobăneasa, aflată la aproximativ 30 km de Dunăre și la sud-est de orașul Alexandria, și care aparținea familiei Racotă. Alexandru (Sandu) Racotă, un anglofil convins și prieten apropiat al lui Rică Georgescu, care îl vizita la închisoare, fusese rugat de acesta să sprijine misiunea britanică. Racotă a fost de acord. Racotă și Țurcanu au fost însărcinați de Georgescu să aștepte în zona de parașutare, dar mașina li s-a stricat și nu au mai putut ajunge la timp.

A doua încercare a lui de Chastelain a fost făcută cu Ivor Porter, un fost profesor de limba engleză la București, care fusese recrutat de SOE în primăvara lui 1941, după ce plecase din România. Au decolat la 5 decembrie, dar nu au reușit să observe semnalele de la sol, care le confirmau că pot sări, și au revenit în Egipt. La a treia încercare, li s-a alăturat

și Silviu Mețianu, un român expert în sabotaje. În noaptea de 22 decembrie, la ora 00.30, cei trei au fost lansați în condiții de ceață deasă. Au aterizat la 14 km de zona de parașutare. S-au ascuns într-o pădure până la ivirea zorilor, apoi au pornit în căutarea mașinii care trebuia să-i aștepte. De Chastelain i-a cerut lămuriri unei țărânci, dar au fost zăriți de jandarmi și civili înarmați, care au tras focuri de armă deasupra capetelor lor. Au fost escortați la postul de jandarmi din satul Ploșca, aflat la 100 km sud-vest de București, unde au fost întâmpinați de oficialitățile locale și ospătați. De acolo au fost conduși la Turnu-Măgurele, apoi la sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei (I.G.J.) din Șoseaua Ștefan cel Mare, unde au rămas până la 23 august. Au putut păstra aparatul de emisie-recepție cu ei.

Germanii au identificat zborul aparatului britanic și doi militari germani au încercat să-i intercepteze pe britanici lângă Ploșca, dar au fost îndreptați în direcție greșită de

autoritățile locale. Berlinul a cerut în mai multe rânduri să le fie predat de Chastelain, dar mareșalul Antonescu a refuzat constant cererea. Li s-a permis la doi ofițeri germani să pună întrebări membrilor grupului, dar sub supravegherea românilor. Înalți oficiali români i-au interograt, separat, pe britanici – inclusiv generalul C.Z. Vasiliu, adjunctul ministrului de Interne, Eugen Cristescu, șeful S.S.I., și generalul Constantin Tobescu, director al Direcției Siguranței și Ordinii Publice din I.G.J. Au fost tratați bine, erau uneori scoși la plimbare, iar lui de Chastelain i s-a permis să urmeze un tratament dentar în oraș. La sfârșitul lunii martie, Vasiliu, Cristescu și Tobescu l-au vizitat pe de Chastelain pe rând. I-au comunicat îngrijorarea lor față de înaintarea sovieticilor și temerile pentru siguranța lor și a familiilor lor.

Inaintarea sovietică spre Vest produsese o puternică impresie asupra lui Churchill. Poziția premierului britanic în problema frontierelor vestice ale U.R.S.S. se schimbase considerabil față de ianuarie 1942. Într-o minută către Eden, din 16 ianuarie 1944, el admitea: „Indubitabil, sentimentele mele s-au schimbat în cei doi ani care au trecut [...] Victoriile formidabile ale armatelor ruse, schimbările profunde care au avut loc în caracterul statului și guvernului rus, noua încredere care a crescut în inimile noastre față de Stalin – toate acestea și-au produs efectul. Este mai presus de orice în-

Moscova, 1943, de la dreapta la stânga: Anthony Eden, secretarul Foreign Office, Viaceslav Molotov, comisar al poporului pentru Afaceri Străine, Cordell Hull, secretarul de Stat american, și ambasadorul chinez la Moscova, Fu Ping Sheng

Hindenburg și Ludendorff în anul 1918

Germanii, la fel de ambițioși ca în trecut

Germania eșuase și din alte puncte de vedere. Investiția în flota de război fusese de la început un proiect de prestigiu. Acum își dovedise completa inutilitate. Flota avea, poate, singura între armă, șansa de a câștiga războiul într-o singură zi. Era însă chiar mai probabil să piardă războiul, tot într-o singură zi, dată fiind superioritatea navală britanică, și acest lucru conducerea germană nu-l putea risca. Consecința a fost imposibilitatea evitării blocadei britanice care, cu trecerea timpului, a avut un efect din ce în ce mai nefast asupra economiei și societății germane. De la producția de oțel până la cea de bere, economia germană rezista din ce în ce mai greu presiunilor războiului total. În 1918, rațiile stabilite de stat ofereau civililor ceva mai mult de 10% din consumul de carne antebelic și doar 7% din consumul de grăsimi. Doar producția de cartofi părea să se păstreze în 1918 la un nivel relativ apro-

piat de cel antebelic, deși aici explicația era tot una negativă: prăbușirea producției de carne de porc. Blocada britanică și apoi intrarea Statelor Unite în război au avut un

efect devastator asupra capacității autorităților germane de a-și hrăni populația, în special populația civilă. În același an 1918, producția germană de hrană în ansamblu se afla la nivelul lui 1883. Situația alimentară era chiar mai dramatică în cazul aliaților Germaniei și efectul crizei era amplificat când peste el se suprapunea eșecul militar, așa cum a fost cazul Dublei Monarhii în vara lui 1918.

Toți acești factori, mai mult sau mai puțin structurali, nu ar trebui să ne facă să uităm că istoria este trăită cu viitorul în față, dar este scrisă dintr-o cu totul altă perspectivă. Chiar dacă în iunie 1918 era deja clar pentru observatorii raționali din tabăra Puterilor Centrale că războiul nu mai putea fi câștigat,

deznodământul de peste câteva luni nu era ușor de anticipat. Era perfect adevărat, ofensiva germană își pierduse elanul, dar conducătorii germani se puteau refugia în ideea că Estul era securizat, frontul balcanic și cel italian fuseseră stabilizate și trupele germane reușiseră în anii precedenți să ducă un război defensiv înconunat de succes chiar când inamicii se bucurau de superioritate. O privire mai atentă ar fi trebuit să distingă diferențele: intrarea SUA în război însemna participarea de partea Antantei a unui stat cu o populație aproape dublă față de cea a Germaniei și o economie cât a Franței, Marii Britanii și Germaniei la un loc.

Consecințele eșecului strategic au avut însă nevoie de timp pentru a se face simțite. La începutul lunii iulie 1918, discuțiile purtate la înaltul comandament german de la Spa (ironic, centrul nervos al armatei germane se afla cazat la Grand Hotel Britannique

din stațiunea belgiană) demonstau că obiectivele de război ale Germaniei rămăseseră la fel de ambițioase. Exact în această perioadă, ministrul de Externe Kühlmann a cerut o pace negociată cu Antanta, dar,

într-un act de supremă ipocrizie și fugă de responsabilitate, a fost forțat de Hindenburg și Ludendorff să demisioneze, deși cei doi se îndoiau în acel

Grand Hotel Britannique și Richard von Kühlmann

DE LA OFENSIVA CELOR 100 DE ZILE LA MITUL PUMNALULUI ÎNFIPT ÎN SPATELE ARMATEI GERMANE

ALIN VICTOR MATEI

Cum a fost câștigat și cum a fost pierdut războiul? Cum a fost învinsă Germania, o Germanie triumfătoare în Est? Războiul a fost câștigat de Antantă sau pierdut de germani? Merită dusă discuția foarte mult în profunzime dincolo de a constata imensa superioritate a resurselor Antantei?

Așa cum am văzut în numărul trecut, primăvara lui 1918 explică în bună măsură cum s-a rupt echilibrul, ceea ce avea să aducă înfrângerea Germaniei câteva luni mai târziu. În plus, costisitorul eșec al ofensivelor germane a venit într-un moment în care intrarea Statelor Unite în război începea să-și facă simțite efectele pe câmpul de bătaie.

În realitate, s-ar putea argumenta că rezultatul confruntării fusese unul predeterminat. Pe Frontul de Vest, Germania fusese implicată în câteva mari bătălii cu o contribuție decisivă la rezultatul final. În 1914, Germania sperase să câștige războiul printr-o bătălie decisivă și fusese învinsă pe Marna, ceea ce dăduse naștere războiului de poziții. Doi ani mai târziu, ambele tabere erau încheștate în acest tip de confruntare. Falkenhayn sperase să facă Franța să sângereze până la moarte, provocându-i pierderi ce nu puteau fi suportate în „cazanul” de la Verdun. A devenit rapid evident, deși nu și pentru comandanții armatei imperiale, că Germania sângera la fel de mult. Pe Somme, britanicii își propuseseră și ei bătălia decisivă, dar rezultatul fusese o altă

confruntare de uzură, care a adus Berlinul aproape de punctul de ruptură.

În Est, Rusia a fost scoasă din război, dar cu prețul epuizării Austro-Ungariei și fără impactul sperat asupra puterilor occidentale. Mai mult decât atât, pacea din Răsărit nu adusesse beneficiile economice sperate, cel mai bun exemplu fiind tratatul de pace cu Ucraina, supranumit de austrieci „pacea pâinii”. Sfârșitul războiului împotriva Rusiei și apoi a României a mai însemnat ceva: fiecare dintre Puterile Centrale a dus din primă-

vara lui 1918 un război în bună măsură pe cont propriu. Austro-Ungaria a rămas încheștată în confruntarea cu Italia (chiar și așa, armata italiană o depășea numeric la jumătatea lui 1918 pe cea austro-ungară), Germania și-a focalizat atenția spre Frontul de Vest, Bulgaria spre Macedonia și Salonic, iar Imperiul Otoman spre Asia Centrală și lumea arabă. Confruntate cu o coaliție globală, Puterile Centrale s-au aflat în imposibilitatea de a se coordona cu adevărat. E adevărat, când semne ale coordonării au apărut, ele nu au fost neapărat bine primite. Soldații celor câteva divizii austro-ungare detașate pe Frontul de Vest în vara lui 1918 au fost adeseori întâmpinați de către aliații germani cu huiduieli, pentru că prezența lor părea să anunțe prelungirea războiului.

Reprezentare a mitului pumnalului înfipt în spatele armatei germane

Soldați americani în timpul ofensivei Meuse – Argonne...

Dincolo de superioritatea în resurse, Aliații mai aveau un avantaj care avea să se dovedească crucial. Fără să ajungă la excelența tactică a armatei germane, unitățile franceze, britanice sau americane se bucurau în schimb de o conducere cu o viziune strategică clară. Beneficiind de resurse umane și tehnologice din ce în ce mai generoase, comandamentul suprem al trupelor aliate își putea permite să planifice o serie de ofensive concentrice care nu ofereau germanilor flexibilitatea de a concentra resurse într-un anumit sector sau de a ceda teritoriu, în condițiile în care atacurile vizau puncte strategice și mai ales noduri de comunicație importante.

Merită, de asemenea, să zăbovim puțin asupra inovației tehnologice și tactice de partea Antantei în ultimele luni de conflict. Chiar dacă istoricii dezbat încă importanța acestor evoluții în obținerea victoriei finale, iar lecțiile trase de diferitele armate participante au fost mai degrabă ambigue, înțelegerea importanței tancului sau a avionului, precum și colabo-

rarea inter-arme dusă la un nivel de sofisticare extraordinar au permis Aliaților să obțină succese remarcabile și au pus bazele unei revoluții în felul cum era purtat războiul. Acest nou tip de război, centrat pe mașină, pe tehnologie, nu era neapărat ușor de implementat în 1918. El crea noi dificultăți economiilor Antantei și punea problema integrării acestor noi tehnici în armate cu un număr mare de recruți neexperimentați. În consecință, nu e greșit să susținem că ultimele ofensive ale războiului, în perioada septembrie – noiembrie 1918, s-au bazat mai degrabă pe tactici tradiționale, construite pe utilizarea superiorității în resurse umane și putere de foc în fața unui inamic aflat în tot mai evidentă dificultate. Din multe puncte de vedere, ultimele luni ale conflictului mondial nu sunt decât un alt episod al războiului de uzură, dar un război în care rata uzurii s-a accelerat dincolo de un nivel suportabil pentru Germania și în care și-a făcut apariția, mai degrabă timid, și războiul de mișcare.

După Amiens, ritmul înaintării a încetinit, dar presiunea exercitată a fost constantă. Comandanții aliați au preferat o serie de ofensive cu obiective limitate, care să pună în valoare puterea de foc copleșitoare de care se bucurau și să nu repete erorile planurilor prea ambițioase din trecut. Multe dintre bătăliile acestei perioade, Albert, Bapaume, Mont St. Quentin, Saint-Mihiel, Épehy, sunt nume de mică rezonanță azi, istoricii preferând să vorbească de ofensiva celor 100 de zile. Majoritatea au fost caracterizate prin lupte foarte dure în fața unei armate capabile să provoace încă mari pierderi din postură defensivă, dar care demonstau în egală măsură incapacitatea germanilor de a redobândi în vreun fel inițiativa. La începutul lunii septembrie, tot teritoriul pierdut de Aliați în lunile precedente fusese recuperat.

Apariția tulburărilor interne

Momentul de cotitură a venit la finalul lunii septem-

...și cei britanici în timpul bătăliei de la Amiens

moment că războiul se mai putea termina cu o victorie a Reichului. Chiar după debutul atacurilor aliate, mulți comandanți rămăneau încrezători în forța defensivă a armatei germane. Astfel se explică conduita conducerii germane în primele săptămâni ale ofensivei aliate pe Frontul de Vest. Trebuie adăugat și faptul că așteptările liderilor germani nu erau deloc diferite de cele ale multor oameni politici sau militari ai Antantei, care vedeau războiul durând cel puțin încă un an. Realitățile războiului de uzură și eșecurile repetate de a reveni la războiul de mișcare lăsaseră o amprentă greu de șters.

Evenimentele au evoluat mult mai rapid decât se așteptaseră conducătorii germani. La 18 iulie, o ofensivă franceză limitată pe Marna semnală trecerea în defensivă a forțelor germane din Vest și pierderea inițiativei strategice. Terenul câștigat începând cu martie 1918 devenise o vulnerabilitate, forțele germane și sistemele lor de aprovizionare fiind întinse pe un front care crescuse de la 390 la 510 km. Reacția generalului Lossberg, consultat de Hindenburg întrucât era unul dintre cei mai buni experți în operațiuni defensive, a fost să recomande retragerea generală pe liniile fortificate din martie 1918, unde urma să se reziste până când se va putea negocia o pace. Aceasta, evident, presupunea că armata germană de la finalul

verii lui 1918 era aceeași care se pregătise de bătălia decisivă câteva luni mai devreme. Mai mult, dacă Puterile Centrale funcționau tot mai puțin ca o alianță, ofensivele aliate din vara și toamna lui 1918 demonstau exact opusul. Spre exemplu, atacul din 18 iulie de pe Marna a fost susținut de peste 40 de divizii franceze, opt americane, patru britanice și două italiene. Până la 6 august, 29.000 de soldați germani au fost capturați.

Aliații: o viziune strategică clară

Răsturnarea a devenit și mai evidentă la 8 august, la est de Amiens, când, beneficiind de sprijinul masiv al tancurilor, trupele britanice (mai corect ar fi, trupele imperiale britanice) sprijinite de unități americane și franceze au aplicat o înfrângere usturătoare inamicilor. Numărul mare de prizonieri și de piese de artilerie capturate sugera o retragere haotică și o criză a moralului. Acesta e motivul pentru care, ulterior, Hindenburg a caracterizat 8 august drept „ziua neagră a ar-

matei germane“. Cedarea de teritoriu fusese una dintre caracteristicile apărării flexibile în care germanii excelaseră. Diferența o făceau acum numărul de prizonieri (33.000) și incapacitatea de a recupera terenul pierdut.

Creșterea substanțială a numărului de prizonieri avea să fie confirmată în perioada următoare și anunța un declin marcat al stării de spirit a armatei imperiale germane. Între 18 iulie și 11 noiembrie, 340.000 de militari germani au căzut prizonieri. Lor trebuie să le adăugăm între 750.000 și un milion de soldați care au dezertat în același interval. Zeci de divizii au fost desființate pentru a păstra coerența și funcționalitatea restului unităților germane. În ceea ce era un caz extrem, dar sugestiv pentru situația armatei germane, o divizie obișnuită, 113 Infanterie, avea la 21 septembrie pe hârtie un efectiv de 5.508 oameni (cu mult sub jumătatea efectivului complet). În realitate, nici măcar jumătate dintre aceștia nu se mai aflau în tranșee, diferență dată în bună măsură de numărul mare de desertări și prizonieri. La 1 octombrie, divizia a trebuit retrasă din dispozitiv după ce a pierdut alți 1.600 de oameni ca prizonieri. Numărul diviziilor germane considerate ca fiind complete apte de luptă a scăzut de la 98 la începutul lui august, la doar 4, la 11 noiembrie 1918.

Cartoful a devenit alimentul de bază al germanilor în timpul războiului

MILITARI FRANCEZI ÎN ALEXANDRIA

Primarul Alexandriei, Alexandru Protopopescu-Roșiori (iunie 1918 – 8 decembrie 1918), generalul Nérél și colonelul Durand, în centrul fotografiei, militari din Regimentul 58 Infanterie francez, în dreapta, plus celelalte oficialități, în stânga, înconjurați de locuitorii orașului, pe treptele vechiului local al Primăriei

STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU

În condițiile ofensivei generale a Aliatilor, România a reintrat în război alături de Antanta la 10 noiembrie 1918, decretând mobilizarea generală. La o zi distanță, Germania semna armistițiul de la Compiègne. În timpul armistițiului trupele franceze înaintază din sud și se găsesc la Dunăre în momentul reintrării în război a României.

Populația teleormăneană afla la 7 noiembrie 1918 că primele patrule franceze se aflau la Nicopole. Locuitorii orașului Turnu Măgurele așteptau nerăbdători desfășurarea evenimentelor.

Primiți cu entuziasm

Oamenii se temeau că nemții vor riposta la venirea francezilor, iar germanii, la rândul lor, că vor fi atacați de români. Singura măsură care

s-a luat a fost instalarea unei „mitraliere în grădina publică, cu țeava îndreptată spre strada principală”.

Anii lungi de război și de conviețuire și-au pus amprenta pe români și nemți, iar blazarea își spunea cuvântul: primii „se plimbau și discutau ca și când nu s-ar fi întâmplat nimic”, iar ceilalți „toată noaptea au robotit cu încărcatul și pornirea bagajelor”.

La 11 noiembrie, la ora 04.30, armata franceză forța Dunărea, după ce în prealabil

se trăsese cu tunurile de pe dealurile localității Nicopole, iar nemții au dinamitat podul de fier al liniei ferate port-oraș.

În aceeași zi, după-amiază, primele patrule franceze intrau în oraș, iar nemții îl părăseau.

Marti, 12 noiembrie 1918, întreaga populație din Turnu Măgurele întâmpina în port batalionul 2 al Regimentului 58 Infanterie francez, comandat de maiorul Grabot.

Elevii liceului din oraș au cântat *Marseilleza*. Prefectul

brie, când evenimentele combinate de pe frontul din Balcani și cel de Vest au pecetluit soarta conflictului. La 26, unități franceze și americane au atacat în sectorul Meuse – Argonne, vizând nodul de căi ferate Mézières. A doua zi, două armate britanice au lovit în direcția Cambrai și peste încă o zi trupele engleze au atacat în Flandra. La 29, o forță anglo-franco-americană a lansat un atac concertat spre Busigny. Acesta din urmă a fost notabil în special pentru reușita trupelor britanice de a străpunge linia Hindenburg, celebra linie fortificată

construită începând cu 1916.

Pe fondul evoluțiilor de pe Frontul de Vest, frontul din Balcani se reactivase cu o nouă ofensivă multinațională după ani întregi de eșecuri și frustrare la Salonic. În ceea ce la un moment dat germanii numiseră disprețuitor „cel mai mare lagăr de prizonieri din lume” se aflau acum 650.000 de militari aliați care au trecut la 15 septembrie la ofensivă. Rezistența bulgară acerbă într-o zonă dificilă nu a făcut decât să amâne cu câteva zile străpungerea liniilor.

Înfrângerea suferită de Bulgaria, deși nu tocmai dramatică, a avut imediat un efect multiplicator, atât în plan intern, dezvăluind nemulțumirile populației civile și ale militarilor, cât și pentru ansamblul Puterilor Centrale, care și-au văzut poziția strategică amenințată peste noap-

te. O prăbușire a rezistenței bulgare însemna nu doar ruperea comunicațiilor între Germania și Imperiul Otoman, ci și deschiderea unui nou front împotriva fragilei Austro-Ungarii sau blocarea accesului Germaniei la resursele românești, în special la petrolul necesar aviației militare și submarinelor.

Prizonieri germani după bătălia celor 100 de zile

Masivele atacuri aliate din Vest, precum și știrea că Bulgaria hotărâse să ceară armistițiul, au produs lui Ludendorff, la 28 septembrie, o prăbușire nervoasă, care l-a determinat să-l sfătuiască pe împărat să înceapă negocierile cu Aliații. Deciziile luate în această perioadă au fost disecate în cele mai mici amănunte. Prăbușirea Bulgariei nu însemna doar o agravare a situației generale, dar oferea lui Hindenburg o modalitate de a transfera responsabilitatea: nu Germania pierduse războiul, ci aliații Germaniei lipsiți de voința de a continua. În aceeași direcție lucra și decizia de a transfera gestiunea viitoarelor negocieri cu Antanta unui guvern condus de oameni politici reprezentanți ai Reichstagului, lipsiți de orice putere până atunci. E

neclar în ce măsură cei doi generali credeau în acel moment în succesul negocierilor, dar e limpede că acestea le ofereau un instrument util pentru a tergiversa și, eventual, pentru a-i dezbină pe Aliați. Din nou lucrurile au scăpat de sub controlul celor doi. Ceea ce nici Ludendorff, nici Hindenburg nu înțeleseseră era efectul de bulgăre de zăpadă pe care îl aveau acțiunile lor.

Eșecul militar, cauza fundamentală a prăbușirii Germaniei, a dat naștere primelor inițiative de pace, precum și unor tentative timide de

reformă internă, menite să asiste exact acele negocieri. Acestea la rândul-le au hrănit tulburările interne, iar revolta flotei bazate la Wilhelmshaven, la 27 octombrie, a aruncat Germania în revoluție, chiar dacă armata terestră nu a urmat exemplul marinarilor. În lunile și în anii următori, exact această aparență de ordine în interiorul armatei germane a dat naștere mitului „pumnalului înfipt în spatele armatei”, ideii că Germania a fost învinsă de o clică de trădători.

Realitatea e mai simplă și mai complicată în același timp: frontul intern german s-a prăbușit pentru că Germania a pierdut pe câmpul de luptă. Cum? Asta ne explică pasionanta și complicata istorie a Primului Război Mondial. ■

propriu de locuire și, de fapt, „prezintă un iminent pericol de incendiu, deoarece fabrica are foarte multe instalațiuni din lemn”. Petiționarul considera că „de orice pericol și daune de incendiu, în caz când încartiruirea se va face în localul moarei, va răspunde Primăria orașului Alexandria”.

Soluționarea problemei cazării militarilor francezi a fost amânată mai multe luni, aceștia continuând să locuiască la moara Georgescu toată iarna 1918 – 1919. La 24 ianuarie 1919, Manu Morărescu, comerciant din Alexandria, ducea o cantitate de 6.000 kg de lemne „predând trupelor franceze care sunt instalate la moară”.

Militarii francezi au fost aprovizionati de comercianți locali cu lemne și hrană. Tranzacțiile s-au efectuat prin Primăria orașului Alexandria, care, din fonduri proprii, a achitat la 23 ianuarie 1919 cantitatea de 26.500 kg lemne de foc, în valoare de 3.312 lei; la 24 ianuarie 1919 cantitatea de 6.000 kg lemne în valoare de 720 lei; la 11 februarie 1919 cantitatea de 31.360 kg lemne, în valoare de 4.704 lei.

În ceea ce privește hrana militarilor francezi, ea se baza pe rechiziționarea vitelor de la locuitorii teleormăneni, plata urmând să se facă mult mai târziu. La 15 martie 1919 casierul Primăriei a depus „recipisa administrației financiare de Teleorman nr. 9.276/1919 în valoare de 1.342 lei,

costul a patru boi, luați pentru tăiere de Regimentul 58 Infanterie, sumă depusă de domnul ofițer cu aprovizionarea acelui regiment cu destinația a se consemna pe seama Ministerului de Război”, de unde urma a se primi banii.

Rezoluțiile tuturor notelor de plată înaintate de comercianții locali poartă semnătura primarului cu următoarea specificare: „în bugetul

Moara Georgescu

acestei comune nu există prevăzut niciun fond pentru cheltuieli cu cantonamentul trupelor franceze; asemenea cheltuieli urmează a fi plătite din fondul sumelor rezultate din grâu ce a rămas orașului de la trupele germane”.

Această plată s-a făcut după ce în prealabil s-a primit o adresă, la 11 februarie 1919, prin care consilierul agricol al județului Teleorman cerea primarului orașului Alexandria să-i comunice „domnului comandant francez: că comandamentul general al trupelor franceze să nu se mai aprovizioneze cu vite și carne tăiată din țară” și astfel „deci a înceta ridicarea vitelor”.

Făină pentru săraci

La sfârșitul războiului, populația românească se confrunta cu spectrul foamei, din cauza secetei mari din anul agricol 1918. Pentru a veni în sprijinul ei, Franța, aliata României, înființează la București Biroul Economic Francez, organ oficial al Legației Franței, care avea ca atribuții în primul rând aprovizionarea țării și dezvoltarea relațiilor economice sub îndrumarea ofițerilor francezi „specialiști pentru orice chestiune economică”. Atribuțiile biroului se extindeau „de asemenea, la orice particular, comerciant sau industrieș român a se da relațiunile cu piețele țărilor aliate”.

Înștiințat printr-o adresă a Ministerului de Interne, primarul orașului Alexandria, C. Colicrava declara: „cu o deosebită satisfacție sufletească, am aflat de înființarea acestui birou și scopul nobil și umanitar ce urmărește și vă rugăm a dispune să ni se procure în termenul cel mai scurt posibil următoarele alimente și obiecte de îmbrăcăminte de care populația orașului de aproape 18.000 suflete se găsesc în mare lipsă: făină de grâu, făină de porumb sau porumb boabe, fasole, cartofi, grăsimi, măsline, pânză, bumbac sau postav, pielărie lucrată”, justificând acest ajutor prin faptul că „anul expirat 1918 cu se-

bare. Cum se poate ca în orașul Alexandria să fi venit armata franceză mai repede decât în orașul Turnu Măgurele.

Str. General Nérél

Strada Romană din Zimnicea, prima de sus, devenită strada Nérél, într-o vedere datată 18 septembrie 1929 (ultimele două imagini)

județului a rostit o cuvântare, plină de patos, iar din partea armatei franceze a ținut un discurs comandantul batalionului.

Din memoriile celor care au trăit evenimentele reiese că malul românesc a fost inspectat în noaptea de 11 noiembrie de o patrulă franceză formată din locotenentul Metrad, Regimentului 58, subofiterul Serre, împreună cu patru soldați din compania 7, care au dat semnalul pentru trecerea trupelor franceze.

În căutările noastre prin documentele vremii, am găsit puține răspunsuri și ne-au rămas multe întrebări cu privire la evenimentele care s-au petrecut între venirea militarilor francezi, noiembrie 1918, și plecarea lor, martie 1919, din orașul Alexandria.

Scrierile contemporanilor sunt lacunare. „La 6 noiembrie 1918 armata franceză, sub comanda generalului Nérél, intră în Alexandria, în ovațiunile delirante ale populației. Regimentul de infanterie comandat de colonel Durand, împreună cu alte patru regimente, ocupă Alexandria și împrejurimile, petrecând întreaga iarnă a acestui an la noi“. Data prezentată de oficialități ridică semne de între-

rele, port la Dunăre? Pare a fi o greșală!

Greșeala autorului constă în deducerea, fără mențiuni, a faptului că armata franceză ar fi venit în Alexandria din orașul Turnu Măgurele. O carte poștală din orașul Zimnicea ne-a lămurit în această privință. În ea se vede scris Bulevardul Nérél, iar aceeași carte poștală, reeditată, poartă data de 18 septembrie 1929. În cinstea generalului eliberator, locuitorii au dat numele acestuia străzii principale a orașului, care de-a lungul timpului a avut și alte denumiri: Strada Romană, Strada Alexandria. Prin urmare, armata franceză a sosit în Alexandria venind de la Zimnicea, ceea ce înseamnă că francezii au forțat Dunărea

prin altă parte, înainte de 11 noiembrie.

În entuziasmul primelor clipe, când oficialitățile orașului Alexandria îi întâmpină cu brațele deschise, toți elevii orașului îi primesc cu flori și intonând *Marseilleza*. Militarii francezi alături de oficialități și de locuitorii orașului Alexandria se fotografiază pe treptele localului Primăriei.

Fotografatul H. Bubureanu realizează trei fotografii, „ce am executat cu materialul meu cu ocazia primirii trupelor franceze în luna noiembrie 1918“, pentru care cere Primăriei să fie plătit cu suma

de 45 de lei. Dintre cele trei fotografii se mai găsește una singură, aflată în patrimoniul Muzeului Județean Teleorman.

Soldații francezi și teleormănenii

Pentru început, militarii Regimentului 58 Infanterie francez au fost cazați „în chiar localul fabricii de făină C. Georgescu din Alexandria“, aflată în proprietatea minorilor decedatului C. Georgescu.

Tutorele lor, farmacistul Constantin I. Marian, cerea primarului, la 2 ianuarie 1919, „să binevoiați a dispune încartiruirea în chestiune să se facă într-un alt local din oraș“, arătând că este un local im-

METAMORFOZELE CINEMATOGRAFICE ALE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

CĂLIN HENTEA

Secvență din filmul lui Abel Gance

Primul mare măcel mondial a fost disecat pe marile ecrane ale lumii în toate genurile celei de-a șaptea arte: dramă, comedie, suspense, aventuri, psihologic, musical etc. Producțiile cinematografice ale fiecărui fost beligerant reflectă o perspectivă națională asupra războiului, uneori mult deosebită de a celorlalți și cu sensibile evoluții în decursul timpului.

Nota generală a filmelor de lung metraj centrate pe Primul Război Mondial este de condamnare a ororilor acestuia, de reliefare a numeroaselor traume și suferințe de tot felul, pe care această tragedie istorică a provocat-o în viața a milioane de oameni.

Probabil că nici nu se putea ca altcineva decât marele Charlie Chaplin să dețină întâietatea în reflectarea războiului pe marele ecran, fie și într-o comedie de propagandă subvenționată de Comitetul Creel (agenție

guvernamentală creată pentru a influența opinia publică să sprijine participarea S.U.A. la război) după intrarea în aprilie 1917 a Statelor Unite în conflict. *Shoulder Arms* (*Charlot soldat*) este datat septembrie 1918 și poartă mesajul mobilizator al aceluși moment, cu emoționanta amprentă comic-parodică a genialului Charlie Chaplin: absurditatea instrucției militare, viața mizeră din tranșee a soldaților, satirizarea în tușe groase a germanilor, totul culminând cu capturarea Kaiserului de către Charlot,

care aduce astfel mult dorita pace.

Registrul comic al lui Charlot este înlocuit cu unul dramatic-vindictiv de cineastul Abel Gance în curajosul și pe alocuri confuzul său film *J'accuse* (*Acuz*), lansat imediat după război, în 1919, dar turnat la finele lui 1918. Sunt surprinzătoare accentele critice la adresa războiului și militarismului din filmul lui Gance, al cărui scenariu a suportat numeroase modificări și a îmbinat clișeele naționalist-

ceta lui cunoscută de întreaga țară a bântuit cu mare furie în special județul nostru, după urma căruia am suferit în-grozitor, înregistrând zilnic cazuri mortale din lipsa totală a alimentelor“.

Ajutorul nu s-a lăsat multă vreme așteptat. După cererea înaintată Biroului Economic Francez în data de 24 februarie 1919, de primarul orașului, la 5 martie comandantul francez al Regimentului 37 Colonial a distribuit populației sărace un vagon de făină, iar banii încasați, 20.694 lei, au fost depuși în aceeași zi de către acesta la Primăria orașului Alexandria.

Cu toate aceste eforturi la nivel național, privind ajutorul și bunele relații inter-aliate, conviețuirea militarilor francezi cu locuitorii din Alexandria a dat naștere la supărări și suspiciuni reciproce.

Neînțelegeri între români și francezi

Militarii francezi, după ce au stat ceva vreme în moara Georgescu, spre supărarea proprietarilor, au fost aduși și cazați în oraș în casele lui B. Cristescu, din strada C. Brâncoveanu, nr. 21. Noul proprietar s-a plâns Primăriei că trupele cantonate în casele sale „au făcut pagube de cai și catări aflați acolo în valoare de 3.000 [de lei, - n.a.]“.

La 7 martie 1919, colonelul Durand, comandantul armatei franceze staționate în oraș, înainta o plângere primarului

Alexandriei, în care atrăgea atenția că „furturi din ce în ce mai numeroase sunt comise de locuitorii români în prejudiciul militar al statului francez în locuințele ocupate de trupele franceze. În particular trei furturi de catări s-au comis în mod succesiv în timpul nopții și cu o extremă îndrăzneală“. Pentru că „pe de altă parte, Poliția nu ne-a dat nicio indicațiune pentru a găsi pe făptuitor, am dat ordin pentru ca santinelele și patrulele să tragă cu pușca asupra tuturor locuitorilor care se vor surprinde în timpul nopții în cantonamentele militare și vă rog a face cunoscut aceasta populației“.

Se poate ca între proprietari și chiriași, ei nevorbind aceeași limbă, să fi apărut neînțelegeri. Dar la fel de posibil este ca proprietarul să-și fi rezolvat singur problema, să fi salvat catării, pentru că el cunoștea foarte bine terenul.

Soluția luată de autoritățile locale a fost de a „face cunoscut prin bătaie de toabă în tot cuprinsul orașului să se aducă la cunoștința populației spre a se feri de a umbla prin cantonamente ca să nu fie împușcați“ și totodată s-a afișat în localurile publice această hotărâre.

Trupele franceze au fost încartiruite în oraș din noiembrie 1918 până în martie 1919, data exactă a plecării nu este menționată în documente. Direct interesat de această îndelungată ședere a fost profesorul D. Mihăiescu, director al Liceului de băieți

„Alexandru D. Ghica“ din Alexandria, care „pe timpul îndelungat al șederii trupelor franceze în localitate am adus serviciile mele comunei, Poliției și Subprefecturii cât și cetățenilor acestui oraș în raporturile acestora cu comandamentele și trupele. Pentru aceste cunoscute servicii, care durează de cinci luni de zile de la noiembrie până în prezent“, cere „o justă plată a unui asemenea serviciu prelungit [...] Cred, domnule primar, că este bine și drept pentru bugetul din aprilie 1919 să înscrieți și echivalentul muncii mele, pentru atâta timp până în prezent, cât și pentru viitor, fiindcă serviciile mele îmi sunt și azi cerute“.

Rezoluția este favorabilă pentru translatorul de limbă franceză. La rândul lui, omologul lui de limbă germană, M. Goldenberg, a depus în aceeași perioadă, martie 1919, o cerere de ajutor bănesc. Solicitarea o justifica prin faptul că pe perioada ocupării orașului de trupele germane, primise o dispensă de 100 de lei pe lună și pentru că „la plecarea lor din oraș am pus cea mai mare stăruință de am putut scăpa 25 vagoane de grâu fără nicio plată, cum și petrolul care dacă îl arunca în aer după cum îl minase ardea tot orașul“. Pentru aceste lucruri „față de serviciile aduse, de lipsă de ocupație și de greutatea existenței, apelez la bunăvoința d-voastră și vă rog a dispune să mi se vie în ajutor cu cât veți crede de cuviință“. Acestuia i-a fost respinsă cererea. ■

Gary Cooper în *Adio arme*

mare), cu Jean Gabin și Erich von Stroheim, este un film deosebit de inteligent, pe care nu puțini îl consideră, și astăzi, printre cele mai bune creații cinematografice legate de acest subiect. Aceasta poate și datorită absenței tușelor propagandistice groase (ofițerul german, de viță nobilă, nu este caricaturizat, ci are un profil tragic), prizonierii francezi din lagărul german nu sunt idealizați (deși nu lipsește secvența frondei antigermane, când prizonierii cântă „Marseilleza”). Accentul filmului cade pe latura umană a combatanților prinși într-un groaznic conflict, precum și pe radiografia ierarhiei sociale a personajelor (unii aristocrați, alții evrei sau din popor), supuse unei tradiții ancorate în onoare, disciplină și respect reciproc. În contextul politic european, din ce în ce mai agitat de agresiunile lui Hitler și Mussolini, Războiul civil din Spania și victoria în 1936 a Frontului Popular în Franța, filmul *Iluzia cea mare* a fost interzis atât în Franța,

cât și în Italia și Germania. Chiar și în 1946, după război, francezii traumatizați de colaboraționism au privit filmul cu ostilitate.

Puțin înainte de angajarea Statelor Unite în Al Doilea Război Mondial, decorul precedentei conflagrații mondiale a fost folosit în scop propagandistic, pentru stimularea psihologică a americanilor izolaționiști spre a intra din nou în luptă, în filmul din iulie 1941 *Sergeant York* (Sergentul York), pentru care Gary Cooper a primit un Oscar pentru interpretare. Mesajul adresat spectatorului american era deosebit de transparent: pacifistul și puritanul fermier Alvin York accepta totuși angajarea sa în războiul de pe frontul european, unde, văzându-și camarazii uciși de germani, renunța la toate prejudecățile și devenea un aclamat erou, deosebit de eficace doborâtor al multor dușmani, el fiind un țintaș talentat.

Teribila experiență umană a celui de Al Doilea Război Mondial, inimaginabilul, până atunci, Holocaust au diminuat interesul și au șters o parte dintre susceptibilitățile naționale privind modul

de reflectare în filmul de ficțiune a Primului Război Mondial. Alte orori, crime și responsabilități mult mai cumplite se așternuseră peste cele vechi de doar două decenii. Dar nu dintr-o dată și nu în toate țările. Mult timp, perspectivele național-partizane, dar mai ales ocolirea adevărilor supărătoare și delicate au constituit, cu unele excepții, nota dominantă a filmelor despre prima conflagrație mondială.

In parte dintre dramele neștiute, dar cu atât mai crunte și revoltătoare, ale Primului Război Mondial au fost transpuse, în premieră, pe marele ecran de marele regizor american Stanley Kubrick în pelicula sa din martie 1958, *Path of Glory* (Cărrile gloriei), cu Kirk Douglas în rolul colonelului Dax. O realitate ținută sub tăcere și ocultată de toate forțele naționalismului și orgoliului francez este descrisă cu o precizie necruțătoare în film: fenomenul reprimării crude, nemiloase a dezertărilor masive, uneori mascate cu prețul automutilărilor, ale soldaților și subofițerilor, care nu mai puteau suporta chinurile din iadul tranșelor anului 1916, precum și incompetența cuplată cu carierismul nemilos

și lipsa de moralitate a multor țanțoși generali francezi. Cu atât mai frapant rezulta contrastul dintre cadrele înfățișând mizeria de pe front juxtapuse cu cele din interioarele luxoase ale castelurilor rezervate ofițerilor din statele majore. Cea de-a patra Republică Franceză (1946 – 1958), confruntată cu imense și insolubile probleme

Jean Gabin și Michelle Morgan

Charlie Chaplin în timpul filmărilor la *Charlot soldat*

belicoase de revanșă ale francezilor din epocă, caricaturizarea germanilor și alegorizarea eroismului luptătorului gal, cu afirmarea unor valori pacifist-umanitare. Drept pentru care, filmul nu a fost scutit în epocă de proteste violente, regizorul fiind acuzat de defetism.

Despre filmul lui Lewis Milestone (născut la Chișinău) din 1930, *All quiet on the Western Front* (Nimic nou pe Frontul de Vest), ecranizare a celebrului roman omonim semnat de Erich Maria Remarque, se poate spune că el conține elementele esențiale ale tuturor filmelor despre Primul Război Mondial: utopiile patriotarde, sacrificiile inutile, mizeria tranșelor și sălbăticia luptelor, dezumanizarea, nonsensul războiului și acuzarea militarismului. Chiar și după aproape 90 de ani de la pre-

mieră, filmul alb-negru de peste două ore al lui Milestone (două premii Oscar pentru cel mai bun film și regie) își păstrează nealterată forța impactului emoțional creat de imaginea scenelor de luptă la baionetă sau a suferințelor agonizante ale tinerilor eroi, victime ale propagandei, care

visaseră la o romantică glorie războinică. Atunci însă, în decembrie 1930, naștii au reacționat violent, nu numai prin proteste mediatice, dar și prin atacuri cu gaze urât mirositoare și praf de strănutat în sălile de cinematograf, considerând pelicula drept o ofensă scandaloasă la adresa soldatului german adusă de evreimea americană. Fragila Republică de la Weimar a interzis inițial filmul în cinematografele germane, dar la presiunea social-democraților a permis în 1931 difuzarea, cu prețul cenzurării a circa 30 de minute. Belicosul și revanșardul regim național-socialist al lui Hitler a șters orice urmă din pacifismul filmelor germane (precum *Westfront 1918*, realizat de Georg Wilhelm Pabst în 1930, cu concursul unor veterani francezi și germani), etichetându-le drept „decadente”, pentru a le înlocui cu pelicule militarist-

războinice, de tipul *Morgenrot* (Răsărit roșiat) din 1933, ce înfățișă o imagine eroică a echipajului unui submarin german în Primul Război, peliculă ce a fost la rândul ei contestată în Olanda și Marea Britanie.

Delicata chestiune a dezertării, teribil de incomodă pentru orice armată, a fost tratată în marile filme ale anilor '30 prin diluare în sosul unei romantice și lacrimogene povești de dragoste petrecute în vreme de război. Este cazul ecranizării *A Farewell to Arms* (Adio arme), după Ernest Hemingway, produs în 1932 de studiourile Paramount, cu Gary Cooper în rolul locotenentului Henry, dar mai ales al filmului *Le Quai des Brumes* (Suflete în ceață), regizat de Marcel Carné în mai 1938, cu Jean Gabin (în rolul dezertorului, deși cuvântul ca atare lipsește din film) și Michelle Morgan. Dacă pe fundalul acțiunii, *Adio arme* prezintă o imagine deloc flantantă a armatei italiene angajată în Primul Război Mondial, *Sufletele în ceață* reflectă, potrivit criticului Jean Mitry, „starea pesimistă a Franței din ajunul dezastrului din 1940”.

O notă aparte în galeria filmelor legate de Primul Război Mondial este semnată de Jean Renoir în 1937. *La grande illusion* (Iluzia cea

Secvență din filmul lui Pabst

Afișele filmelor
Îngerii Iadului...

francezii au arătat că s-au eliberat complet de vechile menhine naționaliste și patriotarde, fiind capabili să privească critic, cu luciditate, obsedanta traumă a Marelui Război. Pentru prima dată, pe marele ecran sunt arătate nu atât grozăviile războiului și mutilările îngrozitoare pe care le provoacă, cât mai ales indiferența autorităților franceze față de foștii combatanți (*les poilus*), care au primit la demobilizare o cafea caldă și o supă rece, plus un veston vechi, revopsit, la alegere cu 52 de franci, fiind astfel împinși la acte desperade pentru a putea supraviețui mizeriei. În același timp, lăcomia profitorilor de război nu cunoaște limite și morală, făcându-se afaceri dubioase chiar și cu reînhumarea cadavrelor soldaților francezi căzuți și îngropați pe câmpurile de luptă. O perspectivă cinematografică și ecouri publice franceze radical diferite în 2017, față de cele din 1958 la *Cărările gloriei*.

Firava cinematografie românească interbelică nu a putut produce decât câteva filme documentare de montaj,

realizate de Studioul Foto-Cinematografic al Armatei pe baza secvențelor filmate pe timpul conflagrației: *Războiul nostru* (1921), *Evocațiuni istorice* (1921), *Vitejii neamului* (1926) – film ce a fost inițial sechestrat de autorități ca urmare a protestelor Legației germane și redifuzat în 1927, când a fost primit cu ovațiile spectatorilor români. Au existat și două încercări de realizare a unor filme de ficțiune – *Dragoste și sacrificiu*, de Ion Șahighian în 1925, și *Ecaterina Teodorescu*, de Ion Niculescu-Brună în 1930. Toate aceste filme purtau o puternică încărcătură propagandistică în scopul edu-

Kirk Douglas și Stanley Kubrick

cației patriotice, îndeosebi a tinerilor, în ideea venerării eroismului și „spiritului de sacrificiu pentru patrie în timpul războiului pentru întregirea neamului“.

Este deopotrivă revoltător și inacceptabil că pentru anul Centenarului, instituțiile responsabile ale României (Departamentul Centenar, Ministerul Culturii, U.C.I.N.) nu au știut să inițieze și să susțină un film de lung metraj dedicat Marii Uniri sau participării României la Marele Război. În 2018 românii

... și Crăciun Fericit

se prezintă doar cu vechile producții comuniste patriotarde, îmbibate de naționalism, pigmentate cu sovinișm și tributare dogmelor ideologice și cenzurii Epocii de Aur, precum *Ecaterina Teodorescu* de Dinu Cocea, din 1978, sau *Capcana mercenarilor*, de Sergiu Nicolaescu, din 1981. Filmul lui Andrei Blaier din 1976 *Prin cenușa imperiului*, cu Gheorghe Dinică și Gabriel Oseciuc, atinge doar tangențial tema României în Marele Război, oferind în schimb o pată de culoare a Bucureștiului vremelnice ocupat de

trupele germane. Chiar și ecranizarea celebrului roman al lui Liviu Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*, în regia lui Liviu Ciulei, primul film românesc de ficțiune premiat la Festivalul de la Cannes în 1966, a fost epurată de scenariștii Titus Popovici de orice tentă religioasă și referire la Rusia bolșevică. La aceste pelicule comuniste se adaugă dogmatic-emfatică și clișeizată producție, tot a lui Sergiu Nicolaescu, din 1999, *Triunghiul morții*, pe un scenariu de Corneliu Vadim Tudor, un eșec cinematografic clar. ■

politice și militare în Indochina și Algeria, nu putea tolera un asemenea afront, oricât de adevărate erau faptele. Chiar și în zilele noastre, filmul lui Kubrick șochează și este incomod, așa că pare logic faptul că a fost interzis în Franța timp de 18 ani.

Beneficiind de talentul și carisma unor actori precum Alberto Sordi și Vittorio Gassman, italienii au lansat și ei o versiune dulce-amară a luptelor lor cu austriecii de pe râul Piave, în filmul din 1959, *La Grande Guerra* (Marele Război), salvându-și onoarea printr-o combinație tipică peninsulară între registrele comic, tragic și patriotic.

Războiul înfățișat ca mare spectacol panoramic este prezent în superproducția din 1962 a lui David Lean, *Lawrence of Arabia* (Lawrence al Arabiei), o impresionantă frescă istorică cu o distribuție de zile mari, în frunte cu Peter O'Toole, film recompensat cu șapte premii Oscar. Mult eroism romantic în acest film cuceritor, care, deși pune accentul pe „odiseea interioară” a unui erou autentic, intrat în legendă, lasă să se întrevadă și deloc onorabilele mașinațiuni politice ale Marii Britanii, pentru satisfacerea intereselor sale în lumea arabă. Tot războiul ca spectacol, dar într-un neașteptat registru muzical-parodic, îl descoperim în filmul britanic din 1969 *Oh! What a Lovely War* (Ce război minunat), în regia lui Richard Attenborough. O întreagă galerie de vedete internaționale a fost angajată în roluri mici pentru a prezenta războiul în accente auto-ironice, tipice

pentru umorul britanic. O distanță enormă față de tragișmul din *Nimic nou pe Frontul de Vest* din 1930.

Filmele de spionaj, a căror acțiune se petrece în timpul Marelui Război, au fost inițial dominate de exotismul și tragicul personaj Mata Hari, ce a fost interpretat de diva Greta Garbo în 1931, de Sylvia Kristel, protagonista din *Emanuelle*, în 1985, pentru ca în 2018, olandezii să propună

Erich von Stroheim în *Iluzia cea mare*

docudrama *Mata Hari – The Naked Spy* (Mata-Hari – spioana goală). Ulterior, eroii poveștilor de spionaj s-au diversificat, celebrei *Fräulein Doktor* (Domnișoara Doctor) fiindu-i dedicată o coproducție italo-iugoslavă, cu distribuție internațională, în 1969. Tot printr-o dramatică înfrângere a spionului german se termină și filmul *Britannic* din anul 2000, pentru ca în superproducția fantastică, marca Marvel, *Wonder Woman* (Femeia fantastică) din 2017, germanii să fie violent demonizați, iar britanicii să fie și ei infiltrați de maleficul Ares, zeul războiului. Dominanța considerentelor exclusiv comerciale și foarte puțin a celor istorice este evidentă în realizarea acestor filme.

Anii 2000 au adus în cinematografia mondială un aer de detașată prospețime și luciditate în descrierea unor

momente cu semnificații aparte din Primul Război Mondial. Cineaștii occidentali nu s-au mai simțit datorți să se supună unor imperative patriotice-dogmatice sau susceptibilități politice. Astfel a apărut în 2004 drama romantică franceză *Un long dimanche de fiançailles* (O logodnă foarte lungă), cu Audrey Tautou. În 2005 a surprins impresionantul *Joyeux Noël* (Crăciun Fericit),

povestea armistițiului spontan și neoficial survenit pe Frontul de Vest, în decembrie 1914, între soldații francezi, germani și scoțieni (*Magazin istoric*, nr. 11/2008), pentru ca în 2006 *Flyboys* (Eroii cerului) să ofere o perspectivă umană mult mai realistă și mai profundă asupra piloților americani decât o

făcuse magnatul Howard Hughes în costisitorul său *Hell's Angels* (Îngerii Iadului) din 1930. Germanii și-au luat și ei revanșa prin producția din 2008 *Der Rote Baron* (Baronul roșu), dedicată asului aviației germane, Manfred von Richthofen. În fine, superproducția *War Horse* (Calul de luptă), regizat de Steven Spielberg în 2011, oferă și aceasta o imagine deloc idilică, ci dimpotrivă dură și nemiloasă a realităților din spatele primelor linii ale Frontului de Vest, pe fondul unei emoționante povești, având ca protagoniști un tânăr american și un cal.

Au revoir là-haut (La revedere, acolo sus) este romanul lui Pierre Lemaitre (premiul Goncourt 2013) și filmul regizat de Albert Dupontel (care și joacă în film) în 2017, prin care

Valea Vinului

O istorie cu mulți proprietari

Terenul pe care se aflau băile de la Valea Vinului s-a extins în 1872 prin „fonduri de stipendii, spre propria sa folosință cu un teren de 4 iugăre“ (2,31 ha). În 1879 s-a format Consorțiul de la Năsăud. „Scopul principal al acestui consorțiu este ridicarea unei scalde [baie] renumite. Tot în acest sens este aplicat consorțiul a lua în arendă și scaldă de la Valea Vinului, care este proprietatea fondului de stipendii și care, după cum este cunoscut, în loc să se ridice decade, ca și scaldă de la Sângeorgiu“.

Băile sunt predate Consorțiului „Hebe“ din Sângeorgiu, fiind întocmit un inventar în care scria: „Izvorul băilor este apa de munte care se împreună cu mai multe izvoare și în care curge și izvorul Valea Vinului, pe care se află izvorul mineral cu scaldă. La acest izvor mineral s-a clădit circa 30 de ani prin contele Lajos Bethlen una scaldă cu două bazine de scăldat rece“.

În 1881 terenul pe care se aflau băile se

împarte între Școala din Năsăud și Trezoreria din Rodna printr-un decret judecătoresc, iar în 1888 s-a alcătuit un nou consorțiu cu scopul de a arenda băile de la Valea Vinului, împreună cu terenul de patru iugăre. Modificările care urma să fie făcute băilor reies din contractul de arendă: „1) Consorțiul arendatoriu se obligă înainte de tote a clădi edificiul de scaldă rece, care e cu totul ruinat și nefolositoriu, alte edificii pentru scalde de reci care să conțină două bazine, unul pentru bărbați și unul pentru femei. Totodată se reparaază și fântâna de băutu, avându de scop a se face că apa întrecătoare de la această fântână să fie condusă în bazinele de scaldă celui mai aproape. 2) Să clădească în apropiere de această scaldă un edificiu pentru un vigiliu peste scalde

și peste locurile arendate și una sau mai multe filigorii [pavilioane – n.a.], se reparaază și susține în stare bună drumurile, cărările de preumblare și absorturile precum a se curăți pârăul care curge pe acele terenuri. 3) Toate aceste clădiri să poată fi construite și din material de lemn, însă au a fi solid lucrate.“

În 1890 terenul băilor a trecut în proprietatea Trezoreriei Rodna Veche prin decret judecătoresc, fiind împărțit între Trezoreria Rodna Veche, deținătoare a trei sferturi din proprietate, și familia Deschan, deținătoare a unui sfert din proprietate.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, băile de la Valea Vinului sunt preluate de „Siebenbürgischer Karpatenverein“, fiind administrate de această asociație până în 1904. Trei ani mai târziu, titlul de proprietate asupra terenului băilor de la Valea Vinului aparține lui Haszna Gyorgy și soției sale Katona Anna. În 1910 terenul se afla în proprietatea soților Steigszner Antal și Augusztine Laura, iar anul următor Haszna Gyorgy și soția sa, Katona Anna, redevin proprietarii terenului. Aceștia îl cedează „Casei de Economii“ din Rodna Veche, cu dreptul de intabulare.

La 26 martie 1919, „Consiliul Dirigent Român adnotează în interdicțiunea de înstrăinare și însărcinare asupra dreptului usufructuar al statului ungar în favoarea statului român“. Interdicția a fost întărită în ziua de 30 decembrie 1922.

Prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, cele două băi de

Casa Scriitorilor de la Valea Vinului

Patrimoniu

Astăzi, Valea Vinului este o stradă apărută recent în zona numită Cartier din comuna Rodna, județul Bistrița-Năsăud. Denumirea străzii a fost preluată de la denumirea vechiului sat atestat documentar pentru prima dată la 1853, Borpatakhos. După această dată, satul apare menționat în documente și sub diferite alte nume, ca de exemplu: Borberek, Colbul Văilor sau Principesa Elena. Așezarea a fost întemeiată pe la mijlocul secolului al XVIII-lea de minierii care munceau la minele de metale neferoase (aur, argint, zinc, cupru, plumb) din zona Rodnei. Renumele ei este strâns legat de intensitatea exploatărilor miniere și de importanța izvoarelor cu apă minerală situate în vecinătatea sa. Teritoriul actual al Rodnei și împrejurimile sale erau cunoscute din secolul al XII-lea drept zonă veche de exploatare miniere.

POVESTEA UNEI CASE DE ODIHNĂ ȘI CREAȚIE

COSMIN MOISE

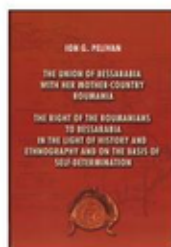
Prima atestare documentară a Rodnei datează din 1235, fiind consemnată în cronicile rusești. În document se relatează despre călătoria ducelui Daniel de Haliciu spre Ungaria, fiind prezentat momentul trecerii sale peste culmile Borsuc, la minele din Rodna. În revista maghiară *Nemzeti Tarsalkodo*, apărută la Cluj în anul 1839, medicul clujean Daniel Pataki descria împrejurimile Văii Vinului și apele minerale de aici. „De la Rodna spre Ineu și spre mine, pe lângă pârâul Izvorului, se întinde o vale lungă și strâmtă

printre păduri minunate, brazi și stânci prăpăstioase, la depărtarea de cinci sferturi de oară de topitoriile minelor. Pe acest drum în timpurile mai vechi se putea umbla foarte cu greu, deoarece omul trebuia să treacă apa de 38 de ori. În timpurile mai noi însă oficialitatea sânguincioasă militară și minieră l-a tocmnit așa încât, chiar și dacă nu e așa comod ca celelalte drumuri construite în graniță, se poate ușor umbla pe el și ajunge la izvorul borvizului cu cele mai încărcate care și cu caleștele cu ferestre de sticlă. De la topitorii spre

răsărit duce o vale prețioasă pe muntele Beneș și această vale, după borvizul ce izvorăște în ea și e renumit încă din vechime, se numește Valea Vinului. Pe această vale în sus, cam la 500 de pași, se deschide o poieniță de 30 – 40 stânjani de largă, unde izvorăște cel mai feruginos și limpede borviz“.

Până în secolul al XIX-lea, așezarea de la Valea Vinului își câștigase deja renumele prin băile și apele minerale, nu numai prin minele prin a căror bogăție era cunoscută din vechime.

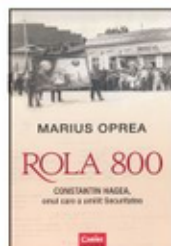
PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ion G. Pelivan – THE UNION OF BESSARABIA WITH HER MOTHER-COUNTRY ROUMANIA. THE RIGHT OF THE ROUMANIANS TO BESSARABIA IN THE LIGHT OF HISTORY AND ETHNOGRAPHY AND ON THE BASIS OF SELF-DETERMINATION**
Editura Militară, București, 2018, 102 pp.

● **PARTENERIATUL ESTIC AL UNIUNII EUROPENE. EVOLUȚII ȘI STUDII DE CAZ 2011 – 2016** (sub egida Centrului de Studii Est-Europene și Asiatice din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative; coordonator **Mihail E. Ionescu**)
Editura Militară, București, 2017, 437 pp.

● **Marius Oprea – ROLA 800. CONSTANTIN HAGEA, OMUL CARE A UMILIT SECURITATEA**
Editura Corint, București, 2018, 488 pp.

● **REGINA-MAMĂ ELENA. MARIAJUL ȘI DESPĂRȚIREA DE CAROL AL II-LEA** (volum editat de **Simona Preda**; prefață de **Filip-Lucian Iorga**)
Editura Corint, București, 2018, 240 pp.

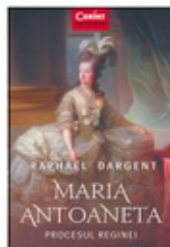
● **Dr. Constantin Dobrescu, Iuliana Nicolae, Cătălin Dobrescu – UN PLOIEȘTEAN PRIN EXCELENȚĂ DUMITRU MUNTEANU-RĂMNIC (1877 – 1952)**
Editura Ceconi, Ploiești, 2018, 177 pp.

● **Mihaela Roco, Mihail Roco – DIPLOMAȚIE ȘI POEZIE (CONTRIBUȚIA EUROPEANĂ A LUI SCARLAT A. CANTACUZINO, CHARLES-ADOLPHE CANTACUZÈNE)**
Editura Universitară, București, 2018, 174 pp.

● **Zdeněk Mlynar – ÎNGHEȚUL VINE DE LA KREMLIN** (traducere din limba cehă de **Helliana Ianulescu**)
Editura Vremea, București, 2018, 396 pp.

● **Raphaël Dargent – MARIA ANTOANETA. PROCESUL REGINEI** (traducere din limba franceză de **Ramona Elena Dumitrescu**; prefață de **Florin Țurcanu**)
Editura Corint, București, 2018, 376 pp.

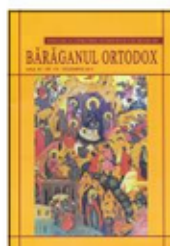
● **TRANSYLVANIAN REVIEW** (sub egida Romanian Academy, Center for Transylvanian Studies)
Volume XXVII, no.2, Summer 2018, 159 pp.

● **Bogdan Iorga – REENACTMENT. CUM AM RETRĂIT MARELE RĂZBOI ÎN VEACUL XXI / HOW I RELIEVED THE GREAT WAR IN THE 21ST CENTURY** (prefață de **Adrian-Silvan Ionescu**)
Editura I. C. R., București, 2018, 272 pp.

● **MESAGER BUCOVINEAN. REVISTĂ DE CULTURĂ PENTRU BUCOVINENII DE PRETUTINDENI** (editor: Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, în parteneriat cu Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți și Asociația Social-Culturală „Bucovina” din Chișinău)
Cernăuți-București-Rădăuți-Chișinău, Anul XIV (serie nouă), nr.2(54), 2017, 48 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)
Anul XV, nr. 175, decembrie 2017, 23 pp.

Aceeași construcție într-o ilustrație maghiară

la Valea Vinului sunt intabulate în favoarea statului ungar, pentru ca în 1945, la 20 octombrie, cele două scalde să fie intabulate în favoarea statului român, pe baza cererii Fundației Culturale Regale „Regele Mihai I”. Astfel, dreptul de proprietate este reportat în favoarea celei din urmă.

La 29 septembrie 1948, dreptul de folosință a băilor de la Valea Vinului intra sub autoritatea noului regim comunist, fiind intabulate și trecute în patrimoniul Ministerului Artelor și Informațiilor, iar din 1950 „Băile” au fost administrate de Uniunea Scriitorilor, sub denumirea de „Casa de Creație a Scriitorilor”.

Din anul 2002 Ministerul Culturii a dobândit dreptul de administrare, iar Uniunea Scriitorilor din România pe cel de folosință gratuită, pe o perioadă de 49 de ani, cu destinația de Casă de Odihnă și Creație pentru membrii Uniunii.

Loc favorabil creației artistice

Imobilul amplasat pe malul drept al văii superioare a pârâului Izvorul Băilor, în imediata vecinătate a drumului comunal, se compune din două corpuri de clădiri para-

lele cu planuri dreptunghiulare situate în apropierea fostelor mine de metale nferoase. Până în secolul al XIX-lea, pe locul actualelor clădiri se găseau casele minerilor. Corpul 1 avea funcție de restaurant și cazare, iar Corpul 2 de bucătărie. Cele două corpuri de clădiri (C1 și C2) sunt legate între ele printr-o pergolă (construcție din grinzi de lemn susținute de coloane, folosite în parcuri și grădini pentru a se ridica pe ele plantele agățătoare), situată pe partea de nord, un turn care adăpostește casa scării și o încăpăre anexă, ambele situate în partea de sud a imobilului. Spațiul delimitat formează o curte. Accesul principal se face dinspre curtea interioară. C1 are două niveluri, plus mansardă. Inițial, primele două niveluri erau înconjurare pe cele patru laturi de galerii deschise. La etaj se află zece încăperi dispuse simetric. Încăperile sunt prevăzute cu acces individual, direct din galeriile laterale, fiind destinate cazării. Galerii de la etaj au stâlpi din lemn, tot etajul este construit din lemn, tencuit.

C2 are parter, trei încăperi și o galerie deschisă, cu stâlpi din lemn, pe latura lungă dinspre curtea interioară. Galeria este parțial închisă cu parapet din lemn, traforat. O

pergolă unește restaurantul cu bucătăria. În prezent, fațadele imobilului au grade diferite de finisare și de conservare. Înelitoarea originală era din șindrilă de lemn de brad.

În anfiladă (șir de camere, de clădiri, de portice sau de colonade care se succed în linie dreaptă) cu casa scării se află o încăpăre anexă. Intrarea ei este prevăzută cu o scară cu cinci trepte, care se păstrează și astăzi. Pe fațada de sud a imobilului se poate observa, în pozele vechi, o terasă cu parapet din lemn situată de-a lungul casei scării și a încăperii anexe.

Numeroase personalități ale vieții literare și culturale postbelice din România și-au petrecut vacanțele scriitoricești la Casa de Odihnă și Creație a Scriitorilor de la Valea Vinului. Unii dintre scriitori o socoteau foarte propice creației, consemnând acest lucru în memoriile personale.

Procesul creației artistice a fost favorizat și de împrejurimile locului; mulți din cei care au frecventat Valea Vinului au făcut excursii pe diverse trasee din rezervația naturală Ineu-Lala din Munții Rodnei. Vacanțele petrecute în Casa de Odihnă și Creație a Scriitorilor de la Valea Vinului erau prilej pentru întâlniri, dezbateri, schimb de idei între cei ce se regăseau aici ani la rând.

În prezent, imobilul necesită lucrări de întreținere pentru a-și păstra valoarea de patrimoniu istoric și a oferi în continuare un loc de refugiu cultural-artistice, acesta fiind unul din puținele exemple reprezentative pentru programul de arhitectură montană de vilegiatură de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea păstrate în zonă. ■

ȘCOALA DE BELLE-ARTE DIN IAȘI ÎN TIMPUL MARELUI RĂZBOI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Profesori ai Școlii în 1910

Intrarea României în război, în vara anului 1916, nu a afectat pentru moment activitatea Școlii de Belle-Arte din Iași, mai ales că în acel interval era vacanța școlară. Situația s-a modificat odată cu reînceperea cursurilor, în toamnă, când partea de sud a țării a fost ocupată de trupele Puterilor Centrale, iar Casa Regală și guvernul s-au refugiat la Iași.

Lipsurile de tot felul nu au întârziat să apară. În primul rând, nu era disponibil combustibilul pentru încălzirea claselor și a sălilor Pinacotecii. La 14 ianuarie 1917, directorul Gheorghe Popovici înainta două adrese către minister prin care solicita aprobarea închiderii muzeului și a școlii până la ameliorarea condițiilor atmosferice. Cererile au fost aprobate și instituțiile și-au întrerupt activitatea începând cu 17 ianuarie. La 18 martie, profesorii școlii, întruniți în consiliu, au decis că din 20 martie puteau fi reluate cursurile.

Câștigă artiștii militari

Lipsa combustibilului nu era cel mai mare impediment în desfășurarea activității instituției. Școala și Pinacoteca ocupând o clădire destul de mare pe str. Arcu, spațiul era tentant pentru comandamentele militare în căutare de imobile unde să își stabilească sediul. La 9 februarie 1917, prefectul Poliției Iași, Corbescu, trimitea directorului școlii un ordin ferm de rechiziționare a Pinacotecii. Popovici a fost sfătuit să pună la adăpost

BRUTAR

1

1932. Eva Braun, tânăra veselă, de 20 de ani, îndrăgostită nebunește de Führer (43 de ani) – și nu este deloc singura –, „Alfi“ al ei, cum îl alintă, se simte singură, neglijată de cel care are un singur obiectiv: să devină cancelar al Reichului. Alege să-și tragă un glonț în inimă. Este însă o sinucidere ratată, pentru că ea însăși, tipând, își alertează sora. Medicul nu are nicio dificultate să extragă glonțul, oprit în gât. Dar Evei lovitură îi reușește. Hitler apare imediat și știe acum că pasiunea ei este totală și, în plus, masochistă. Înconjurat de cele mai frumoase femei din lumea filmului și din societatea înaltă, Hitler este ușor agasat de această puștoaică, uneori chiar stânenitoare, „fermecătoarea lui rășușcă sălbatică“, de care își permite să uite. „În viitor va trebui să mă ocup mai mult de ea, fie și numai pentru a o împiedica să mai comită încă vreo prostie de felul ăsta“, își spune, foarte conștient că o asemenea afacere i-ar păta cariera politică. E în joc imaginea lui, atent lucrată. Or, la mai puțin de două luni de la incident, el va accede la postul de cancelar.

15

1843. După adoptarea Regulamentelor Organice, în cadrul preocupării autorităților de modernizare a societății, marele vornic Barbu Știrbei, șeful Departamentului Treburilor Dinlăuntru, inspirat de celelalte nații, mult mai disciplinate în folosirea „hârtiilor“, actelor civile eliberate la botez, la cununie sau cu alte ocazii, publică în *Învățătorul Satelor* un îndemn la păstrarea lor, omul de rând, mai ales de la țară având pornirea să le arunce. „Pe la noi, dimpotrivă, lucrurile stau nu rău, ci foarte rău, oamenii arată dispreț și refuză să primească hârtia, iar când sunt obligați să o primească unii dintr-înșii le leapădă, alții le dă drept jucărie copiilor, alții lipesc ferestrele cu dânsle, iar alții, în sfârșit, le ard.“

22

1682. Vărul protestant al reginei Anna a Marii Britanii, suveranul ducatului german de Hanovra, cel care în 1714 îi va succeda la tron acesteia, întemeind dinastia de Hanovra a Marii Britanii, se căsătorește nepotrivit cu verișoara lui, Sofia Dorothea de Celle, în vârstă de 16 ani. Este un mariaj aranjat din rațiuni de stat, care strânge laolaltă doi nemulțumiți. Ursitul Sofiei, grobianul ei văr, este „cel mai încăpățânat și îndărătnic băiat care a existat vreodată, al cărui creier se ascunde sub o crustă atât de groasă, încât provoacă pe oricine să descopere ce se află înăuntru“ (o spune mama lui); în plus are deja amantă și trei fiice, dar mireasa are o zestre substanțială. „100.000 de taleri pe an îl tentează, după cum ar ispiti pe oricine“, notează tot soacra mare. Sofia rămâne curând singură și izolată la Curtea plină de intrigi a Hanovrei.

24

1947. Din această zi până la 26 iulie 1948, Franța are în guvernul Robert Schuman prima femeie ministru, al Sănătății, moment de pionierat în istoria Republicii Franceze. Germaine Poinso-Chapuis are un *curriculum vitae* impecabil: doctor în Drept roman, avocat în baroul din Marsilia, membră a Rezistenței, feministă, consilieră municipală la Marsilia, deputat. Abia în 1974, prin Simone Veil, și ea ministru al Sănătății, guvernul francez va mai avea în alcătuirea lui o femeie.

25

1177. La Montgisard, lângă Ibelin, are loc în această zi o importantă bătălie între sultanul Egiptului și Siriei, Saladin, care încearcă să cucerească Regatul Ierusalimului, și Baudoin al IV-lea, care, cu efective reduse, cerând sprijinul Ordinului Templierilor și cu doar 500 de cavaleri, apără cu succes cetatea. Saladin este nevoit să se întoarcă la Damasc, dar zece ani mai târziu, după mai multe înfrângeri provocate armatei francezilor, el va cucerii Ierusalimul (2 octombrie 1187). Este un dezastru pentru creștini, care încheie un secol de cruciată și care, în 1189, va declanșa Cruciața a treia, condusă de Frederic I Barbarossa.

Constantin Artachino

la Comenduirea Pieței îi sunt cerute directorului Popovici o serie de lucrări care să decoreze pereții Cercului Militar, spre delectarea ofițerilor ce se adunau acolo în orele libere.

Spre a da curs acelei cereri, Popovici a ales câteva dintre tablourile mai recente, care nu făceau parte din patrimoniul Pinacotecii, și a solicitat aprobarea ministerului de resort. Aprobarea a fost acordată pe răspunderea personală a directorului pentru înstrăinarea respectivelor lucrări.

Spre finele verii anului 1917, când la cel mai înalt nivel se punea problema părăsirii țării de către familia regală, de guvern și armată pentru refacere și rezistență în Rusia, Gheorghe Popovici primise dispoziție de la forul tutelar să facă o selecție a lucrărilor cele mai valoroase, dar de mici dimensiuni, din Pinacotecă în vederea evacuării. La 10 august, directorul se adresa ministerului cerând să fie desemnată o persoană care să recepționeze acele lucrări. Cel delegat a îndeplini acea misiune și a întocmi inventarul a fost directorul contabilității din minister, Nae Dimitrescu.

La 21 august 1917, Gheorghe Popovici intervenea în favoarea profesorului Octav Băncilă, care urma să fie mobilizat. Era firesc să intervină în favoarea unui profesor de talia lui Băncilă care, pe lângă faptul că era mult mai folositor la școală decât ca sanitar, se mai apropia și de vârsta ștergerii din cadrele active ale armatei. În ciorna de adresă către șeful Statului Major de la Partea Sedentară se preciza: „D-ul profesor Octav Băncilă, împlinind la 25 ianuarie 1918 46 de ani, face parte, ca militar, din contingentul 1894 și e socotit la compania a 4-a sanitară din Iași. Fiind dat vârsta înaintată aproa-

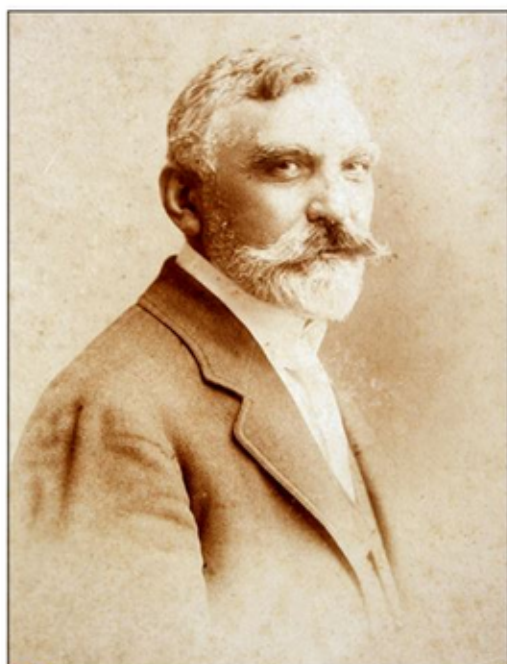
pe de limita care, după lege, îi dă dreptul de a fi în afară de orice serviciu și fiind dat și grija ce ministerul are ca colecția de tablouri din pinacotecă ca și întreaga avere a Școalei de Belle-Arte să fie cât mai bine și mai riguros supravegheată și îngrijită, nădăjduim, d-le general, că veți binevoi a încuviința mobilizarea pe loc a d-lui Băncilă, dând astfel d-lui director al școalei un ajutor indispensabil și prețios.”

Într-un raport către minister, datat 27 noiembrie 1917, directorul arăta că scumpetea vieții făcea dificilă menținerea a doi servitori cu plata unei diurne de doar 60 de lei și cerea suplimentarea acestora, explicând că, până atunci, îi ajutase din propriile fonduri. Ministerul sugerează să fie păstrat doar un singur om de serviciu, căruia să i se dea și diurna celuilalt, astfel că suma primită s-ar fi ridicat la 120 lei, deoarece bugetul nu permitea o sporire a remunerației. Ambii servitori au rămas, în continuare, în activitate cu aceeași modestă retribuție de 60 de lei.

Gheorghe Popovici deținea funcția de director al Școlii de Belle-Arte, dar și pe aceea de profesor de pictură și compoziție; celălalt profesor de pictură și de peisaj era Octav Băncilă, iar Constantin Artachino predă desenul și culoarea. Vasile Costin era profesor de arte decorative, Ion Mateescu de modelaj, iar Alexandru D. Atanasiu de perspectivă. Cursurile teoretice de anatomie și istoria artei erau susținute de dr. Ștefan Possa și, respectiv, dr. Sever Mureșanu. Artachino era bucureștean și făcea naveta, ajungând de multe ori la

Artiști mobilizați, în 1918

Gheorghe Popovici

busturile și, în termen de opt zile, până la instalarea acolo a unor birouri ale Marelui Cartier General, să elibereze spațiul. Directorul, luat prin surprindere, s-a adresat Ministerului Instrucțiunii, explicând că timpul de evacuare a respectivelor săli era insuficient pentru cele peste 770 de obiecte cu greutate variind între 1 kg și 2 t, iar mutarea acestora, fără o prealabilă inventariere și „fără asumarea de răspunderi”, era riscantă. Ministrul a așternut o apostilă seacă – „se ia act” –, și nimic mai mult. Gheorghe Popovici a trebuit să pună acel spațiu la dispoziția armatei spre a fi transformat în birouri pentru Cartierul General Imperial și în dormitor pentru militarii ruși aliați.

La finele lunii iunie 1917, generalul Constantin Prezan, șeful Statului Major General, emitea Ordinul Circular nr. 940 prin care un număr de plasticieni mobilizați constituiau un grup cu însărcinarea de a immortaliza scene de pe front care să formeze nucleul unui muzeu militar național. Artiștilor le-a fost pusă la dispoziție tot o sală de la Școala de Belle-Arte! Dar la școală nu mai erau disponibile decât două ateliere în care elevii își urmau instrucția după un orar concentrat. În ultima decadă a lunii septembrie 1917, doi dintre artiștii aflați sub arme, locotenentii Ion Theodorescu-Sion și Cornel Medrea, se adresau ministerului pentru a li se da un atelier de la etajul superior

al școlii spre a-și finisa operele. În acel spațiu ei deja lucraseră până atunci și chiar deschisera o expoziție în aceeași lună, așa că se considerau în dreptul lor de a-și continua activitatea acolo. Ministerul trimitea cererea, spre deliberare, corpului profesoral, care s-a întrunit la 27 septembrie și, după o analiză judicioasă, a conchis că nu se poate acorda artiștilor militari acel atelier.

Fără a se lăsa impresionat de răspunsul negativ, alți câțiva plasticieni din grup au făcut o adresă către minister la jumătatea lunii următoare. Ei arătau că sala de la parter a școlii, destinată orelor de sculptură și devenită dormitor pentru militarii ruși, fusese evacuată doar la intervenția pe lângă comandamentul rus a plasticienilor, spre a putea fi executate marile compoziții ce și le propuseseră, destinate muzeului militar. Însă tocmai în momentul când artiștii militari începuseră lucrări de mari dimensiuni, netransportabile în alt spațiu,

Octav Băncilă

directorul școlii insista să evacueze sala. Rezoluția ministerială, așternută pe aceeași filă, a dat câștig de cauză artiștilor Marelui Cartier General.

Navetă cu trenul de noapte

Între gradele superioare ale armatei existau oameni cu gust și aplecare spre artă, așa că de

PĂRINTELE NICODIM BUJOR ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Puțină lume știe că unul dintre membrii fondatori ai Asociației „Rugul Aprins al Maicii Domnului” este părintele Nicodim Bujor de la Mănăstirea Cernica. Poate tocmai smerenia acestuia l-a făcut să stea în umbră în privința aportului său la constituirea și funcționarea Rugului Aprins, chiar dacă la un moment dat rolul său a fost însemnat.

Părintele Nicodim Bujor în tinerețe...

Grație mărturiei profesorului Alexandru Mironescu, astăzi știm că părintele Nicodim Bujor a fost intermediarul întâlnirii dintre Sandu Tudor, părintele Benedict Ghiuș și Alexandru Mironescu însuși cu părintele Ioan Kulîghin (*Magazin istoric*, nr. 9/2018). Anul cel mai probabil al acestei întâlniri este 1944.

Părintele Ioan cel Străin (Ioan Kulîghin), reamintesc, a fost unul dintre principalii mentori ai Rugului Aprins, este cel care a adus tocmai de la Mănăstirea Optina (Rusia) regula acordării unei binecuvântări speciale pentru practica rugii isihaste. Fără îndoială, terenul era pregătit, părintele Benedict Ghiuș era deja un cercetător al acestor taine, după cum era și Sandu Tudor, care fusese încă din 1929 într-un pelerinaj de câteva luni la Sf. Munte Athos.

Așadar, într-unul dintre obișnuitele pelerinaje pe care le făceau la Mănăstirea Cernica, cei trei prieteni, părintele Benedict Ghiuș, poetul Sandu Tudor și profesorul Alexandru Mironescu, tocmai intenționau să se retragă spre București, când gazda lor din acel moment, ierodiaconul Nicodim Bujor, îi roagă să mai rămână, căci voia să-i conducă undeva: ajung astfel, cu toții, la chilia părintelui Ioan cel Străin.

Sosit la finele anului 1943 în România, părintele Ioan cel Străin nu știa să vorbească decât rusește, dar își găsisese un translator în persoana unui basarabean numit Leonte. Acesta din urmă era un om foarte simplu, fost muncitor, fără prea multă carte. Ei bine, relatează profesorul universitar Alexandru Mironescu, un atent observator al antropologiei creștine și al spiritualității ortodoxe,

cursuri, după un drum cu trenul de noapte, adormit și fără chef. Catedrei sale îi fusese schimbat numele în primăvara anului 1916 din „desen după natură și antic” în „desen și pictură”.

De-a lungul întregului an 1917, din primăvară și până toamna târziu, au fost depuse foarte multe cereri de înscriere la școală. Acestea erau făcute, în marea majoritate a cazurilor, de refugiați sosiți din Capitală sau din alte orașe ocupate de inamic. Toți acești solicitanți au fost supuși unui examen de admitere. Dar reușita la examen nu era urmată automat de accesul în școală, pentru că lipsa spațiului limita foarte mult primirea de noi elevi. În a doua săptămână după începerea anului școlar 1917 – 1918, între 11 și 14 octombrie, a fost ținut concursul pentru bursele ce aveau să fie acordate elevilor merituosi. În funcție de rezultatele obținute a fost stabilit cuantumul sumei alocate lunar, ce varia între 10 și 40 lei.

Suplinitorul prefectului Poliției Capitalei

Data fiind starea de război, era destul de dificil să fie găsite modele pentru studiile după natură. Așa că, pe lângă vreo câteva femei ce apăreau frecvent ca semnate ale chitanțelor pentru modeste sume cu care erau plătite, directorul școlii apela la serviciile soldaților invalizi de război spre a poza la cursurile de pictură pentru elevi.

Om prevenitor, Gheorghe Popovici i-a oferit găzduire în cancelaria școlii lui Iuliu Valaori, secretarul general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, atunci când, în primăvara lui 1918, după semnarea păcii separate cu Puterile Centrale la București, oficialii germani sosiți la Iași l-au evacuat pe acesta din locuința ce o avea la Școala Evanghelică. În iulie 1918, directorul a anunțat la minister că, după plecarea oaspetelui, cancelaria avea să fie restituită funcțiunilor inițiale.

În iulie 1917, profesorul I.D. Ștefănescu, suplinitor încă din 1911 al lui Alexandru Tzi-

I.D. Ștefănescu

gara-Samurcaș la catedra de istoria artei și de estetică de la Școala de Belle-Arte din București, unde funcționase până la evacuarea Capitalei, își cerea drepturile bănești ce nu-i mai fuseseră plătite din luna februarie a aceluia an. Bani i-au fost remiși, dar doar pe februarie și martie, așa că, în august profesorul revine cu o nouă petiție în care solicită salariul până la zi și abia după acest apel i se acoperă întreaga sumă datorată pentru activitatea depusă. Dar sincopel remunerației aveau să continue, așa că, în ultima zi a lunii mai 1918, făcea o nouă cerere către

minister. Își cerea printr-o petiție drepturile cuvenite ce-i fuseseră sistate pentru că nu putuse prezenta o dovadă din partea celui pe care-l suplinea și care, în acel timp, rămas în București ocupați de trupele Puterilor Centrale, deținea funcția de prefect al Poliției Capitalei. La Iași, Ștefănescu predase aceeași materie atât la școala de specialitate, cât și elevilor de liceu aflați în refugiu. Deoarece promisese că, în situația în care Tzigara-Samurcaș, titularul catedrei, ar avea oarecare pretenții bănești, el era gata să returneze sumele primite, ministrul dispunea să-i fie eliberat mandatul pentru bani.

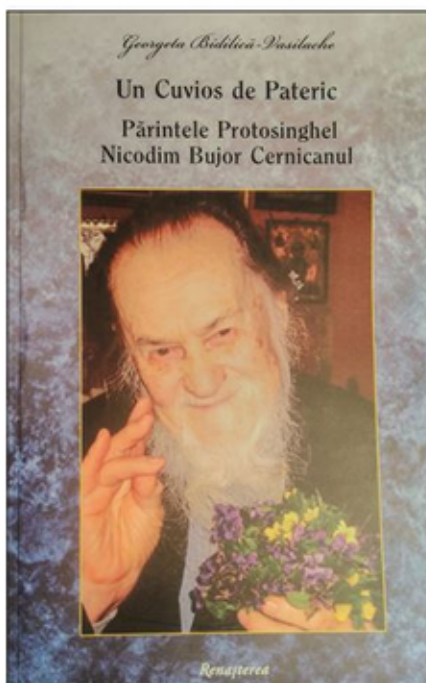
În pofida marilor greutăți cu care s-a confruntat Școala de Belle-Arte din Iași în timpul Marelui Război – de la lipsa combustibilului la micșorarea, prin rechiziții, uneori abuzive, a numărului sălilor de lucru, de la mobilizarea cadrelor didactice și a personalului administrativ la iminența evacuării patrimoniului muzeal și de la dificultatea găsirii modelelor necesare studiului la mărirea numărului de elevi prin aflulul de refugiați din Capitală –, totuși, printr-o conducere judicioasă și devotată a directorului și a corpului profesoral, instituția și-a desfășurat în bune condițiuni activitatea, iar cursanții au beneficiat de întreaga atenție a dascălilor, fără a fi făcute modificări în programa analitică ori în orar, unde perioadele de exersare a aptitudinilor plastice în atelier erau echilibrat susținute de cursurile teoretice, fără a fi nimic scăpat din procesul de formare a unor buni artiști. ■

codim Bujor pare să fi avut o relație privilegiată cu acesta. Când deja a fost arestat de ruși la finalul anului 1946 și deportat în U.R.S.S. în ianuarie 1947, unul dintre ultimii apropiați români care au reușit să-i facă o vizită în arest și să stea ceasuri bune alături de părintele Ioan a fost părintele Nicodim. Nu întâmplător, probabil, scaunul de rugăciune isihastă al părintelui Ioan cel Străin a fost păstrat cu evlavie de părintele Nicodim Bujor în chilia sa și se află astăzi în Muzeul Mănăstirii Cernica.

Una dintre amintirile cele mai vii ale părintelui Nicodim se referă la anul 1955, când a fost slujba de canonizare a Sf. Calinic de la Cernica, la care a participat nemijlocit. Nu mică i-a fost bucuria atunci când a aflat că, la „concurență” cu acatistele închinare Sf. Calinic scrise de monahii-poeți Bartolomeu Anania și Daniil Sandu Tudor, acatistul scris de el, de părintele Nicodim Bujor, a fost ales de Sf. Sinod al B.O.R. și a devenit cel oficial. De altfel, apropiații părintelui Nicodim relatează mai multe mărturii ale acestuia în care a avut semnificative viziuni cu Sf. Ierarh Calinic patronul nevăzut al Mănăstirii Cernica.

O slujbă pentru rândunele

Din păcate, aflat deja la pensie și foarte bolnav, în anii '80 părintele Nicodim Bujor se retracează la o familie de medici din Ploiești, cu care era rudă, tocmai pentru a-i fi mai bine îngrijită sănătatea trupească. Firește că a fost căutat și acolo de mulțime de credincioși. După mulți ani de exil în afara mănăstirii, din motive medicale, părintele Nicodim Bujor a ținut să revină acasă în ultimul an de viață, adică tot la Mănăstirea Cernica. A plecat din

Coperta volumului în care s-au publicat o parte dintre scrierile sale

această lume în ziua de 30 ianuarie 2011, iar osemintele sale sunt îngropate în cimitirul mănăstirii.

Unul dintre ucenicii părintelui Nicodim Bujor, părintele Ignatie Grecu de la Cernica, relatează la rândul său o întâmplare plină de sens. În ultimul an de viață, întrucât era foarte slăbit trupește, părintele Nicodim se afla într-un căruț, fiind ajutat să mai iasă la soare de un confrate mai tânăr. Foarte sensibil la poezie și la frumusețile naturii, părintele Nicodim află de la părintele Ignatie că, iată, fiind toamnă, tocmai au plecat și rândunelele. „Să facem o slujbă să ajungă cu bine”, i-a sugerat părintele Nicodim!

Personalitate desprinsă parcă din *Pateric*, părintele Nicodim Bujor avusese o amplă înclinare încă din tinerețe pentru actele caritabile. Student fiind, slujise la cantina săracilor care funcționa sub tutela Patriarhiei. Astfel, conform propriilor mărturii: „Această cantină a patriarhiei a funcționat 40 de ani în strada Sfinții Apostoli și aici erau primiți zilnic să ia masa 150 de oameni săraci. Ca student, ajutam și eu. Marțea și miercurea alegeam grâul, joia și vineria îl fierbeam, iar noaptea frământam pentru sâmbătă 20 de colive de sufletul voievozilor și eroilor neamului”. (*Lumea credinței*, nr. 33/aprilie 2006).

Tot părintele Ignatie de la Cernica aduce noi mărturii despre actele caritabile făcute cu mare discreție de părintele Nicodim Bujor care ajuta în taină familii nevoiașе din București. El dădea dovadă de mare smerenie: se punea în genunchi în fața unui confrate mai tânăr, ca să-i ceară un lucru banal. Patriot adevărat și discret, ținea în chilia sa un tablou de suflet care reprezintă alegoric istoria României Mari și care se regăsește astăzi tot în muzeul Mănăstirii Cernica.

pentru el personal, surpriza a fost deopotrivă întâlnirea cu duhovnicul rus, dar și cu basarabeanul. Căci în momentele în care le traducea spusele părintelui Ioan cel Străin, basarabeanul devenea parcă un alt om, cunosător al celor mai subtile taine ale teologiei! Ceea ce reiese din această mărturie a lui Al. Mironescu notată în volumul acestuia intitulat *Calea ini-mii. Eseuri în duhul Rugului Aprins* (Editura Anastasia, 1998, pp. 28-36) – este că părintele Ioan și translatorul său Leonte erau într-o remarcabilă comuniune spirituală. Aceasta este o lecție și pentru noi, cei care încercăm să ne apropiem astăzi de cunoașterea Rugului Aprins. Este modelul optim de la care putem porni pentru înțelegerea a ceea ce s-a petrecut în mod real la Rugul Aprins.

„Să nu fii ca popa-prostu!”

Părintele Nicodim Bujor s-a născut în Piatra Neamț, în anul 1915, în ziua de 5 mai. La botez a primit numele de Nicolae. Din propriile-i mărturisiri a făcut parte dintr-o familie săracă, tatăl fiind muncitor la pădure. A ajuns la Cernica la recomandarea lui Gala Galaction, profesorul său de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, fiind tuns în monahism la 8 septembrie 1942. La început a slujit ca ierodiacon timp de 15 ani, apoi a fost hirotonit preot.

Pasionat de limbi străine și de istorie alături de

... și la vârsta senectuții

teologie și de spiritualitatea creștină, ierodiaconul Nicodim Bujor a avut ca primă ascultare să predice în biserică și să-i îngrijească pe cei săraci care ajungeau la Mănăstirea Cernica.

Ucenici ai părintelui Nicodim Bujor vorbesc despre un monah plin de evlavie, smerit, cu umor și imensă milă față de orice ființă creată. Astfel, părintele Ioan Georgescu din București își amintește despre primii săi pași către viața de preot mirean, fiind găzduit în Mănăstirea Cernica la începutul

anilor '70. Părintele Nicodim Bujor l-a sfătuit pentru deprinderea integrală, pe de rost, a rugăciunilor: „să ții minte că ești tânăr, trebuie să le înveți pe de rost!... să nu fii ca popa-prostu dacă bate vântul și-ți dă o pagină, să nu știi ce să mai spui”.

Evlavia părintelui Nicodim avea să-și arate roadele: au început să-l caute mulțimi de oameni, astfel încât există presupuneri că într-o anumită perioadă a anilor '70 i s-a interzis să iasă din Mănăstirea Cernica. Însă, părintele Nicodim Bujor a scăpat de teroarea închisorilor comuniste în care fuseseră angrenați bună parte dintre membrii Rugului Aprins.

Tot părintele Ioan Georgescu ne-a vorbit

și despre relația constantă, apropiată, pe care părintele Nicodim Bujor o avea cu doi dintre membrii Rugului Aprins: părintele Sofian Boghiu și părintele Benedict Ghiuș.

Fiindcă în anii '40 a locuit în preajma părintelui Ioan cel Străin, la Mănăstirea Cernica, părintele Ni-

Mănăstirea Cernica, pictură în ulei pe carton de George Lövendal (1957)

La 20 iulie 1917 apărea la Kiev, cum am văzut în primul episod al acestui articol, o publicație menită să strângă la un loc și să-i organizeze pe voluntarii români care fuseseră încorporați în armata austro-ungară și căzuseră prizonieri în Rusia.

ROMÂNIA MARE, FOAIA VOLUNTARILOR ROMÂNI DIN AUSTRO-UNGARIA

Dr. MIOARA IONIȚĂ

Impresionantă este și prezentarea făcută de România Mare plecării spre țară a celui de-al doilea transport de voluntari, la mijlocul lui iulie 1917, când, de această dată, „autoritățile rusești au oferit... ele singure o muzică militară care să conducă pe militari până la gară“. De altfel, coloana voluntarilor români a fost însoțită în drumul său spre gară de o mare mulțime formată din locuitori ai Kievului care și-au manifestat simpatia și admirația față de români.

Ajunși la gară, „voluntarii s-au înșirat în rânduri strânse în fața trenului. Corul voluntarilor, condus de dl. Cornel Olariu, a executat *Deșteaptă-te române*: «Murim mai bine-n luptă cu glorie deplină/ Decât să fim sclavi iarăși pe vechiul nost pământ». Niciodată pare că nu ne-am pătruns mai bine de sfîntenia acestor cuvinte. Ele se ridicau la cer ca o chemare la luptă, ca un jurământ zguduitor, ca un strigăt de hotărâre nestrămutată și vecinică“.

Așteptăm să fim chemați sub steag

Ce puteau să trezească în sufletul prizonierilor români care citeau gazeta cuvintele rostite, de pildă, de către colonelul Pietraru la plecarea, din Kiev spre România, la 2 octombrie 1917, a celui de-al optulea batalion de voluntari format din 900 de ardeleni și bucovineni, decât dorința de a le urma exemplul: „Mergeți cu bine și luptați ca și frații voștri. Acolo veți găsi un rege mare și viteaz, generali și ofițeri iscusiți în conducerea lupte-

lor și soldați viteji oțeliți în luptă cu cel mai aprig dușman. Veți găsi o regină bună, care îngrijește de cei răniți cu o duioșie de adevărată mamă. Mergeți fără grijă! Vă așteaptă cinstea și onorurile țării românești, care salută în voi pe fiii teritoriilor subjagate de veacuri și cari dorește să le unească cu ea“.

În numărul din 22 decembrie 1917 al *României Mari* aflăm, dintr-o scrisoare trimisă din Iași redacției respectivei publicații, de intenția voluntarilor ardeleni deja sosiți acolo de a se organiza în regimente ce urma să poarte nume-simbol pentru scopul urmărit prin participarea lor la război în armata română, ce avea să aducă unirea tuturor românilor într-un singur stat: „Turda“, „Alba-Iulia“, „Caransebeș“, „Timișoara“ sau „Maramureș“.

Impactul pe care l-a avut publicația *România Mare* a fost imens, depășind toate așteptările, mai ales că ajungerea gazetei la destinație era îngreunată de distanțele mari între localitățile unde trăiau și munceau prizonierii români. Rubrica destinată a publica scrisorile sosite pe adresa redacției gazetei, intitulată

Fericirea de a ține fruntea sus

S-au păstrat de la părintele Nicodim Bujor puține scrieri, câteva predici, corespondență. Avea o caligrafie desăvârșită și exprimări de aleasă ținută duhovnicească. Iată în final câteva pagini de corespondență (multe au fost aruncate, din neglijență) salvate de la distrugere de inimosul părinte Ignatie Grecu și publicate recent într-un volum care-i este dedicat autorului *Acatistului Sf. Ierarh Calinic de la Cernica* (vezi *Amintiri despre Părintele Nicodim Bujor*, Mihaela Ion, Editura Andreas, 2013):

„Logosul intrat în istorie a crescut în noi ca o lumină lină lăuntrică fericirea. E fericirea de a respira: de a-ți asculta în adâncuri ritmul propriei vieți, este fericirea de a te bucura de lume fugind din duhul lumii, de a trăi în consonanță cu stelele și floarea, este fericirea de a trăi cu oamenii, de a iubi, de a face bine. E fericirea de a face bine (neîmpătimit). E fericirea de a înțelege, de a lucra, de a înfăptui și, mai ales, de a suferi, de a trăi adânc, sfredelitor, durerea; durerea altuia, durerea lumii, durerea ta, durerea celui înălțat de vină și fără vină, durerea celui oropsit, celui căzut, celui bolnav, celui chinuit de remușcări. E fericirea de a ține fruntea Sus și a căuta spre Stele, e fericirea de a încerca să te cunoști de fiu al Maicii Domnului...

E fericirea de a te simți muritor, de a ști că ești o undă printre undele lumii și de a putea răsfrânge în clipa fugară a propriei vieți ceva din acea rațiune divină nesfârșită a lucrurilor cerești, pământești și omenești (de care pomenește Sf. Maxim Mărturisitorul). Este puțința de a trăi marea liniște pe care grecii o numesc *euthymie* și pe care noi o numim *Seninătate*: împlinirea supremă a vieții în Duhul cel de Viață dător.

Fericirea de a crede în Providența Divină înseamnă a-ți dăruia viața spre Binele altora, a munci, a te îngriji să urmezi pilda iubirii și a purtării de grijă pentru cei ce sunt dați în seama ta.

Credința fericită în Providență e un nesecat izvor de activitate pentru binele semenilor, pentru propășirea neamului, pentru pacea a toată lumea, pregătindu-ne să fim actuali, dar să rămânem și tradiționali; să unim localul cu universalul; să ne explicăm localul prin universal și universalul prin local; să fim dinamici, dar să păstrăm statornicia, căci

numai așa vom fi noi înșine; să unim cunoașterea cu sentimentul de taină". ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Ca absolvent al Academiei comerciale din Viena și, apoi, a Școlii de Înalte Studii din Paris, lucrează mai întâi la Banca „Transilvania” din Sibiu, iar mai târziu la Banca „Lipovana” din Lipova. Sever Bocu se va dedica pasiunii sale de ziarist, punându-și cu pricepere și pasiune talentul în slujba luptei naționale a românilor din monarhia austro-ungară. Lucrează la ziarul *Tribuna* din Sibiu și se alătură eforturilor Partidului Național Român de susținere a mișcării memorandiste din 1892, organizând chiar o manifestație la Lipova, fiind arestat și închis la Timișoara. Din 1889 se mută la Arad ca redactor al ziarului *Tribuna poporului* [mai târziu *Tribuna - n.n.*], în paginile căruia duce o campanie de promovare a politicii activiste a Partidului Național Român, dar semnează și numeroase articole critice la adresa politicii antiromânești a guvernului de la Budapesta. Ca urmare i se inten-

tează 30 de procese de presă, primind și trei condamnări la închisoare. În anul 1906 face o vizită în România, oprindu-se în mai multe localități din regat pentru a cunoaște și schimba idei cu personalități politice și culturale de aici. Își întemeiază o familie, căsătorindu-se cu fiica primarului din Sinaia. Se întoarce la Arad, continuându-și activitatea de redactor la *Tribuna*, însă din cauza atitudinii sale socotite mult prea temperamentală, ziarul este desființat. Sever Bocu își ia familia și pleacă în România, stabilindu-se inițial la Constanța. Colaborează la publicația de la București a lui Onisifor Ghibu, *Tribuna*, dar, pentru a se întreține, dezvoltă și o afacere la Techirghiol, unde construiește un hotel devenit punct de atracție pentru oamenii po-

litici români, pentru diplomații străini și pentru familia regală.

A plătit cu viața vina de a-și iubi țara

La intrarea României în război alături de Antanta, deși avea 42 de ani, Sever Bocu se oferă voluntar în armata română. Este înrolat și i se oferă mai multe misiuni de comandă și organizare, între care și aceea de a face parte din Comitetul refugiaților români din Transilvania ce s-a ocupat și cu recrutarea pentru armata română a voluntarilor ardeleni, bănă-

țeni și bucovineni, prizonieri în lagărele din Rusia. În această calitate conduce publicația *România Mare*. Drept consecință, este acuzat de înaltă trădare și condamnat la moarte, alături de ceilalți membri ai Comitetului, de un tribunal militar din Ungaria, iar casa mamei sale din Lipova

Manifestație a voluntarilor ardeleni la Iași

este sechestrată. În ianuarie 1918 Sever Bocu se întoarce la Iași și, după semnarea Păcii separate de la Bufta, pleacă împreună cu Octavian Goga într-o călătorie plină de pericole pe teritoriul rusesc, pentru a ajunge la Paris și a se alătura Consiliului Național al Unității Române condus de Take Ionescu, care lupta pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat național. Aici editează câteva numere din *România Mare*, dar publică și o lucrare despre Banatul natal, care va fi folosită ca sursă de informare la Conferința de Pace de la Paris.

După înfăptuirea Marii Uniri, Sever Bocu revine în Banat, unde se implică în viața politică. Activează în Partidul Național Român, fiind ales deputat de Buziaș (1921) și președinte al organizației P.N.R. din județul Timiș-Torontal (1923), iar după fuziunea

„România Mare printre prizonieri“, va deveni curând neîncăpătoare.

Ioan Marcu, „român din comitatul Braşov“, prizonier în gubernia Eroslov, mulţimea redacţiei, în august 1917, pentru ziarul trimis, relatând: „O bucurie nemaipomenită a fost între noi când am primit jurnalul. L-am citit cu voce voioasă, cuvântul nostru românesc, pe care dorim să nu-l pierdem niciodată; pentru aceea suntem datori să ni-l apărăm şi cu iubire unul de altul să ni-l câştigăm“. Menţionând că, din 1916, a cerut să fie înscris voluntar, el roagă redacţia să-l sprijine în realizarea dorinţei.

Acceaşi cerere este adresată redacţiei *România Mare*, tot în august 1917, şi de Ioan Bota din Câmpeni, prizonier în gubernia Kiev, de „Toader Matei şi soţii“, de Iulian Flămându, „fost învăţător“, de Ludae Ion, prizonier în gubernia Perm, care, vorbind în numele altor 23 de români aflaţi în acel lagăr, menţionează: „noi încă aşteptăm cu căldură să fim chemaţi sub steagul naţional al dumneavoastră“.

Pleacă în România

Şapte români aflaţi prizonieri la Alapaievsk şi Verhoturie scriu redacţiei gazetei, la începutul lui septembrie 1917, că s-au înscris voluntari chiar de la izbucnirea războiului şi „am început a lucra un drapel [tricolorul românesc – n.n.], care ne-a costat 30 ruble“. Mai mult, pentru a-şi pune în aplicare intenţia de a intra în armata română, au fugit de două ori din lagăr, au fost prinşi şi bătuţi, iar drapelul le-a fost luat de ruşi. Şi exemplele ar putea continua la nesfârşit, pentru că paginile gazetei şi, mai ales, rubrica menţionată abundă în

asemenea ştiri şi întâmplări, uneori de-a dreptul incredibile şi impresionante.

Dincolo de scăderile inerente unei asemenea întreprinderi – o publicaţie apărută pe teritoriu străin, în condiţii deosebit de vitrege şi nedispunând întotdeauna de fondurile necesare –, *România Mare* se constituie nu numai într-o tribună de luptă, dar şi într-o cronică fidelă a problemelor cu care se confruntau prizonierii români din Rusia, în dorinţa lor de a deveni voluntari în armata română şi a sluji astfel idealul naţional al unirii tuturor românilor într-un singur stat.

Reuşitele de care s-a bucurat publicaţia se datorează, cu certitudine, în primul rând redactorilor ei, dar mai ales celui care a fost sufletul majorităţii acţiunilor întreprinse, bănăţeanul Sever Bocu, căruia încercăm să-i facem un succint portret. Cel care îşi afirma cu tărie convingerile măr-

Sever Bocu

turising „eu cred în destinele neamului meu şi perioadele-i de slăbiciune le socotesc efemere, trecătoare...“, s-a născut la 19 noiembrie 1874, în Şiştovăţ, judeţul Arad. S-a stabilit definitiv în localitatea Lipova din acelaşi judeţ. Dragostea de neam şi credinţa în drepturile românilor din Austro-Ungaria, în izbânda idealului naţional, le va fi moştenit de la Pavel Bocu, bunicul său, tras pe roată pentru participarea la răscoala condusă de Horea, Cloşca şi Crişan, dar şi de la tatăl său, învăţătorul care a fost condamnat la închisoare de autorităţile austro-ungare pentru răspândirea *Doinei lui Lucaci* prin satele arădene. El însuşi va fi permanent victima aceluiaşi autorităţi, începând încă de la terminarea liceului maghiar din Arad unde, din cauza refuzului de a purta pe piept panglica cu culorile drapelului maghiar, este exmatriculat de la bacalaureat.

Avanpremieră editorială

Nobili și artizani. O istorie neștiută a sașilor din Transilvania este titlul volumului scris de Rüdiger von Kraus și care urmează să apară la Editura Corint. Cartea se bazează pe o teză de master în istorie, redactată sub coordonarea marelui istoric american Charles S. Maier și susținută la Universitatea Harvard din Statele Unite, în martie 2017.

Lucrarea reconstituie istoria unei familii de sași din Transilvania, al cărei prim reprezentant atestat documentar a fost Thomas Kraus, născut în 1663, în Făgăraș. Ajuns ofițer la vârsta de 34 de ani în regimentul ardelean al contelui Rabutin, s-a distins în bătălia de la Zenta, din 1697, în care armata Imperiului Habsburgic a zdrobit armata otomană. Peste aproape cinci ani, la 9 iunie 1702, Thomas Kraus a fost înnoobilat de împăratul Leopold I „pentru fapte de credință săvârșite de sus-numitul supus în slujba Înaltei noastre Case Regale de Austria în mai multe prilejuri, momente și locuri, pe care acesta le va înnoi și înmulți neîndoios”.

Urmașii săi au continuat să trăiască în cetatea Făgărașului, iar o ramură a familiei s-a stabilit în Codlea, ocupându-se cu horticultura. Familia a trecut prin Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial, a cunoscut deportările în U.R.S.S. de la sfârșitul acestuia, pentru ca apoi să caute să plece în R.F.G.

Am ales din carte un fragment care povestește întâmplările prin care a trecut unul dintre membrii familiei, Erwin, înrolat în forțele militare ale Germaniei, asemenea multor sași, deși erau cetățeni români. El a luptat în unitatea specială SS comandată de Otto Skorzeny. Titlul și subtitlurile aparțin redacției.

Diploma de înnoobilare a lui Thomas Kraus

POVESTE DE RĂZBOI

RÜDIGER VON KRAUS

Cum de a fost posibilă recrutarea de soldați de către Germania din rândurile populației unui stat suveran? Întrunirile din preajma acordului (verbal) stabilit la 12 aprilie 1943 nu anunțau deloc așa ceva. România avea și ea nevoie de populația germană, chiar mai mult decât Germania. Pierduse 18 dintre cele 26 de divizii la Stalingrad. La începutul întâlnirii cheie de la Castelul Klessheim, lângă Salzburg, Hitler l-a chestionat pe Antonescu pe tema negocierilor vice-premierului său Mihai Antonescu cu Aliații. Când mareșalul Antonescu a încercat să dea vina pe alții, Hitler i-a amintit că reprezentanții mareșalului ceruseră la Berlin să se treacă cu vederea tratativele cu Aliații. Silît să-și recunoască „trădarea”, Antonescu a avut doar o tentativă vagă de a opri recrutarea directă a germanilor din România, în loc să se opună categoric, așa cum își propusese. În afară de asta, Antonescu avea nevoie disperată de armamentul greu al nemților pentru a-și redota trupele rămase fără armament de acest tip după Stalingrad. Se mai temea și să nu-și piardă de tot autoritatea atunci când nemții aveau să-i solicite participarea în forță a românilor la război, lucru pe care nu-l putea oferi.

Ribbentrop s-a folosit de toate aceste puncte nevralgice în următoarea întâlnire, silindu-l pe Antonescu să-și dea acordul, deși cu doar câteva ore în urmă ar fi părut imposibil. Unii istorici explică această schimbare radicală de poziție prin „capacitatea de convingere” a lui Hitler, care probabil că a jucat un rol, nefiind, din câte se pare, factorul decisiv. România fiind un aliat care deținea rezerve importante de petrol și alte resurse naturale, nu era recomandat să se facă uz de forță. Așadar, a fost probabil cel mai bine pentru ambele părți să ajungă la o înțelegere diplomatică.

acestui cu Partidul Țărănesc, în 1926, devine președinte al național-țărăniștilor bănățeni. În timpul guvernării țărăniste începute în anul 1928, Sever Bocu îndeplinește funcția de ministru (fără portofoliu) al Banatului, dar este ales și primar al Lipovei, unde face minuni în administrarea și gospodărirea orașului. El nu-și trădează dragostea pentru presa scrisă, editând cu începere din 1921, publicația *Voința Banatului*, pentru ca în anii '40 să fie ales președinte al Sindicatului Ziariștilor din Banat. Notabile au fost eforturile depuse de Sever Bocu pentru înființarea Universității de Vest din Timișoara, soldate, din fericire, cu succes, dar abia în 1944, când regele Mihai I semnează decretul regal de constituire a acesteia. La instaurarea dictaturii regale a lui Carol al II-lea, patriotul bănățean își reduce prezența pe scena politică românească, dar nu ezită să se alăture protestului oamenilor politici ai vremii – Nicolae Iorga, Iuliu Maniu, Gh. Brătianu ș.a. –, împotriva cedării Ba-

Steagul voluntarilor de la Darnița

sarabiei și Bucovinei, ca și împotriva Dictatului de la Viena, care rupea din trupul țării partea de nord-vest a Transilvaniei.

După instaurarea regimului comunist, deși retras din viața politică și aflat în casa sa de la Lipova, unde-și începuse redactarea memoriilor, este atacat de presa comunistă care îl etichetează ca „ilustru agent nazist” ce a militat „cu o rară consecvență, într-un larg front manisto-legionarobrătienist a tuturor forțelor huliganismului român”. În ciuda acestor atacuri, în alegerile din noiembrie 1946 câștigă locul de deputat P.N.Ț. în circumscripția Lipova, dar refuză să-și ocupe locul într-un parlament care nu mai respecta

regulile democrației. Este arestat de agenții Securității în noaptea de 5 spre 6 mai 1950, deținut mai întâi la Timișoara și apoi încarcerat în închisoarea de la Sighet, unde și moare la 21 ianuarie 1951, sporind numărul martirilor neamului care au plătit cu viața „vina” de a-și fi iubit țara și de a fi luptat pentru binele ei. ■

DIN ȚĂRILE ARABE (Triverb: 4, 3, 7)

M R M R T D I A

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului DREPTURILE OMULUI, din nr. 10/2018

ADEVARATE – L – FIRE – OPINIE – I – SNOB – N – NG – RR – IDENTICI – MONTESQUIEU – AURA – P – I – TI – SA – GIA – MAR – IS – DREPTATE – DECLARAȚIE – IAR – URS – ONU – SUIERE – ARIE.

Soluția jocului DIN GEORGIA, din nr. 10/2018

DE ORIGINE GRUZINA

(DE – ORI – G / – I – NEGRU / – Z – IN – A)

iar să pătrundă pe intrarea principală. De data asta gărzile au cedat, iar Skorzeny a ajuns primul în camera lui Mussolini.

După raid au circulat mai multe versiuni ale acțiunii, toate purtând amprenta martorilor orgolioși. Skorzeny și-a atras mai toată atenția publicului și s-a bucurat de cele mai înalte onoruri. Orice tânăr ambițios care fusese implicat oricât de puțin, chiar dacă nu direct, în raidul lui Skorzeny s-ar fi simțit tentat să-și atragă o parte din gloria acestuia. Erwin a susținut că a trăit că a luat parte la raid. Chiar a ținut prelegeri în permisiile sale pe tema misiunii de salvare, una dintre acestea la liceul din Brașov unde învăța nepoata lui, Rosemarie. Deși nu i-am reperat numele în niciuna dintre relațiile incomplete, am descoperit totuși o fotografie de grup

Codlea la începutul secolului trecut

luată în timpul operațiunii, ce înfățișează un chip (indicat printr-un cerc) care îi seamănă. În lipsa altor dovezi concludente, unii membri ai familiei, precum și alți contemporani i-au pus declarația sub semnul întrebării. Această poză i-ar putea confirma povestea, dar doar la nivel de ipoteză, dat fiind că nu oferă o imagine prea clară. Participarea lui Erwin la operațiune a fost confirmată, cel puțin parțial, de trei surse independente, astfel încât nu prea mai e loc de incertitudini.

Commando la Predeal

În 1944, un mic contingent al unității lui Skorzeny a primit sarcina de a sabota pătrunderea Armatei Roșii în Transilvania prin cele trei trecători principale din Carpați. După întoarcerea bruscă a armelor din 23 august 1944, unitățile germane au fost silite să se retragă în Transilvania, unde au găsit doar un refugiu temporar. Misiunea contingentului a

fost să încetinească înaintarea și să strângă informații despre punctele forte și poziția Armatei Roșii. La începutul lunii septembrie, 90 de soldați au aterizat la Târgu Mureș, unul dintre puținele orașe dotate cu aeroport din apropierea trecătorilor aflate încă sub ocupația trupelor germane. De aici urma să se împartă în trei grupuri egale, fiecare însărcinat cu câte o trecătoare. Erwin a fost repartizat în Grupul de Est și s-a deplasat spre trecătoarea Predeal. Soldații vorbitori de română avuseseră întâietate, precum și cei ca Erwin, care cunoșteau bine împrejurimile trecătorii,

un factor crucial într-o operațiune clandestină.

Pentru a nu stârni suspiciuni pe teritoriul acum inamic, au avansat în grupuri de cinci – zece oameni. Au reușit să arunce în aer mai multe poduri din trecătoarea

Predeal. A survenit o confruntare cu Armata Roșie cu scopul de a salva 3.000 de soldați nemți de la împresurare, iar Erwin a fost luat prizonier. Un alt soldat din grupul său a căzut în luptă, iar restul au reușit să se întoarcă la Târgu Mureș.

Erwin și, probabil, restul grupului se îmbrăcaseră în uniforme românești pe care le aveau în dotare. Așa l-a cunoscut Hans Reck, care avea să consemneze în scris incidentul, într-un buncăr din Brașov transformat de sovietici în punct de interogatoriu. Nu este clar de ce l-a suspectat Reck că ar fi fost agent NKVD atunci când Erwin l-a ajutat să evadeze și să scape de alte interogatorii ale NKVD-ului. Erwin a reușit și el să evadeze și s-a ascuns într-un buncăr pe care i l-a construit o familie săsească din Hălchiu (Heldsdorf) în grădina casei. Potrivit unui martor, acesta s-a declarat locotenent german, nu ofițer sas din trupele speciale, cum era de fapt. Astfel și-a atras mai mult respect la început, pe care

După încheierea acordului, agenții de recrutare germani, cu sprijinul total al organizațiilor naziste săsești, s-au mișcat cu o viteză care a depășit-o pe cea de reacție a autorităților române, căci instalaseră puncte de verificare încă dinainte de realizarea înțelegerii. La vremea când autoritățile s-au pus în mișcare, ultimul tren încărcat cu recruți plecase din România, la 30 iulie.

Eliberându-l pe Mussolini

În prima tranșă au fost recrutați cei născuți între 1908 și 1925. Erwin, născut în 1915, se încadra de minune. Istoricul ca Paul Milata (de origine română, autorul unei monografii despre etnicii germani înrolați în unitățile Waffen SS) explică hotărârea celor 63.569 de germani din România prin faptul că statul român plănuia o acțiune de recrutare mai târziu în același an. 20.000 de sași mai în vârstă, care luptaseră în

Cetatea Făgăraș

armata română la Stalingrad, intraseră în armata germană după ce unitățile militare române fuseseră decimate. Ei simțiseră pe pielea lor diferența dintre cele două armate în privința armamentului, uniformei din dotare și a comportamentului superiorilor. În acest ultim caz, mai mulți soldați sași au relatat că fuseseră biciuiți de superiorii lor români pentru că erau germani, iar germanii începuseră războiul. În localitățile cu populație germană din România s-a aflat rapid despre toate aceste diferențe dintre cele două armate.

Erwin s-a înrolat la începutul anului 1943 în Waffen SS. Prin firea sa de aventurier era un recrut ideal pentru unitatea specială SS „Friedenthal“, instruită pentru îndeplinirea

unor „misiuni secrete de recunoaștere, sabotaj și tactici de asasinare“. Unitatea trecuse recent sub comanda locotenent-colonelului Otto Skorzeny, un austriac care avansase în grad datorită unor calități apropiate de ale lui Erwin. Prima misiune pe anul acela a unității „Friedenthal“ a fost să participe la salvarea lui Mussolini. Dictatorul italian, cel mai apropiat aliat al lui Hitler, fusese arestat și era deținut într-un loc greu accesibil.

Planorul lui Skorzeny, al patrulea din zece, a aterizat primul, deoarece primele trei au executat mai multe survolări pentru a lua altitudine deasupra muntelui. Elementul surpriză pe care contaseră nu se baza neapărat pe silențiozitatea planoarelor, ci pe impresia pe care o crea

descinderea în sine. Meyer, pilotul, a scris în raportul său: „Soldații [carabinierii italieni] nu au avut deloc o atitudine ostilă. S-au oprit cu toții să se uite, cu puștile și semiautomatele în mâini, evident uimiți de apariția aeromobilului necunoscut“. Suprafața pe care trebuia să aterizeze,

asupra căreia se decisese după cercetarea fotografiilor aeriene, era prea stâncoasă, astfel încât pilotul a cotit aeroplanul „direct spre hotel. Când a aterizat, planorul se afla la 40 m de hotel.“ Deoarece se abătuseră atât de la planul inițial, Skorzeny a luat inițiativa. A pornit în goană spre hotel, lăsându-și oamenii în spate și ignorând gloanțele de avertizare ale gărzilor italiene. În hotel se aflau în jur de 100 de militari italieni baricadați după mobila masivă, așa că Skorzeny a trebuit să aștepte întăririle. Când au sosit primii oameni, Skorzeny a încercat fără succes să urce până în camera lui Mussolini, pe care îl reperaseră la o fereastră. După ce au aterizat și alte planoare, au încercat

La doar câteva luni după ce am părăsit România împreună cu soția mea, în decembrie 1975, am aflat că Erwin a obținut aprobare să emigreze în Germania, unde camarazii săi din armată l-au ajutat să înceapă o viață nouă. Erwin n-a mai întâlnit-o niciodată pe Jeana,

care divorțase de el după ce fusese condamnat, pentru a putea să se angajeze. S-a căsătorit cu o nemțoaică pe nume Vera. Peste câțiva ani a sucombat în urma unui stop cardiac.

Traducere de Ioana FILAT

GENERALUL IACOB ZADIC ȘI UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA

(Urmare din p. 15)

Ziarul *Glasul Bucovinei* îl numea, la 2 ianuarie 1919, „generalul eliberator“, iar la 5 februarie 1919 lăuda prestația sa în fața Congresului învâțătorilor, președintele acestui for declarând: „Numele generalului Zadic va rămâne legat de cea mai importantă faptă istorică petrecută pe pământul Bucovinei“. N. Iorga scria că generalul Zadic este „un om isteț și dibaci“. O stradă din Cernăuți i-a purtat numele, iar el a fost declarat cetățean de onoare. Meritele i-au fost recompensate cu avansarea la gradul de general de divizie, începând cu 1 aprilie 1919.

Mai trebuie amintit și faptul că generalul Zadic, în fruntea diviziei și a altor forțe puse la dispoziție, a ocupat, în perioada 24 – 26 mai 1919, Pocuția, scopul fiind asigurarea legăturii cu trupele române ce operau în Maramureș și cu aripa dreaptă a armatei poloneze. Ocuparea Pocuției a durat până la sfârșitul lunii august 1919, când, pe baza unei înțelegeri între România și Polonia, a intrat în componența acesteia din urmă. A

părăsit Bucovina în martie 1920, fiind numit comandant al Corpului 4 Armată, al cărui sediu era la Iași. Ulterior, el a îndeplinit funcții și misiuni de mare importanță în armată, care i-au consacrat prestigiul dobândit în anii războiului. A ieșit la pensie pentru limită de vârstă la 1 octombrie 1929, dar a rămas activ în viața publică.

Recuperat și omagiat de regimul comunist

În anii '60 ai secolului trecut, pe fondul reevaluării unor momente semnificative ale istoriei naționale, între care s-a aflat și participarea Românilor la Primul Război Mondial, regimul comunist l-a „redescoperit“ pe generalul Iacob Zadic. A fost invitat la emisiuni de radio și televiziune, i s-a solicitat elaborarea unor articole despre activitatea în timpul bătăliei de la Mărășești, a participat la diverse întâlniri.

La împlinirea vârstei de 100 de ani, la Casa Centrală a Armatei (fostul Cerc militar al ofițerilor din garnizoana București, în prezent Cercul

Militar Național) s-a organizat o „masă tovarășească“, la care, alături de membrii familiei și cunoscuți, au participat ofițeri superiori din Ministerul Apărării Naționale. Generalul Ion Ioniță, ministrul Apărării Naționale, i-a oferit o sabie, ca semn de prețuire, înmănată de generalul Iacob Teclu.

La 27 august 1967, când se împlinea o jumătate de secol de la bătăliile din sudul Moldovei, generalul Zadic a publicat în *Scânteia* un articol intitulat *Mărășești*.

Prin Decretul nr. 915 din 22 septembrie 1967, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România i-a conferit Ordinul „Apărarea Patriei“, „pentru faptele sale de arme săvârșite în Primul Război Mondial, în luptele de la Mărășești“. Regimul, deși îl omagia, trecea sub tăcere activitatea sa în Bucovina în anii 1918 – 1920, întrucât, în acel moment, numele provinciei era încă prohibit, jumătatea de nord a provinciei fiind anexată de sovietici la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial.

Generalul Zadic a murit la 4 aprilie 1970, la vârsta de 102 ani și patru luni, fiind înmormântat, cu înalte onoruri militare, la cimitirul Bellu. ■

l-a pierdut total atunci când familia care îl adăpostea a aflat că era din Codlea.

După ce a fost demascat, temându-se să nu ajungă zvonurile din sat la urechile autorităților, Erwin s-a mutat în casa mamei sale de pe Weihergasse, din Codlea. Până atunci evitase casa, gândindu-se că autoritățile aveau să-l caute sigur acolo. În timpul descinderilor sale nocturne, a aflat că nu mai era vreun pericol.

Căsătoria cu fiica unui înalt ofițer român

Se poate să fi contribuit la mutarea în Codlea și un incident petrecut în Hălchiu. Al doilea membru al grupului rămas în zonă, Hans Laten, a reușit cumva să-i dea de urmă la Hălchiu. Potrivit martorilor, Erwin l-a împușcat, declarându-l trădător. Însă Hans nu a murit, astfel că Erwin a luat o foarfecă de pe masă și l-a înjunghiat mortal. Incidentul nu putea fi raportat autorităților, căci toată

lumea ar fi făcut închisoare pentru că găzduise în secret soldați nemți. Au hotărât să arunce cadavrul în Bârsa, cu o greutate de gât. Vecinii au descoperit cadavrul gol după câteva săptămâni și, neputând să-l identifice, l-au înmormântat ca pe un soldat necunoscut în cimitirul săsesc din Hălchiu.

Probabil primăvara, pe vreme bună, Rosemarie, sora mea, a venit din Brașov la Codlea, pe bicicletă, să-și vadă bunica. S-a mirat să-l vadă pe Erwin ascuns în casă. Ziua, când ieșea din casă, se îmbrăca în hainele mamei sale. Când Rosemarie a venit iar să-și vadă, peste mai multe săptămâni, nu l-a mai găsit.

În timpul unei permisii sau poate într-una dintre cele zece zile din septembrie 1944, când participase la operațiunea secretă din trecătoarea Predeal, Erwin a cunoscut-o pe Jeana Nicolescu, fiica unui înalt ofițer român, în Timiș, un oraș din trecătoare. Aceasta se îndrăgostise, pesemne, de el și i-a dat adresa sa din București. Capitala României, cu cei 900.000 de locuitori, i s-a părut un loc unde se putea da la fund fără probleme. A hotărât să-i facă o vizită Jeanei. Cecilia, sora ei, a reușit să-i obțină o nouă carte de identitate datorită contactelor sale, sub numele de Vereș. Jeana și Erwin s-au căsătorit. Folosindu-se de contactele familiei sale, Erwin a reușit să-și deschidă o companie care fabrica boilere. Viața a reintrat în normal.

Însă după un accident petrecut în 1956 situația s-a schimbat. Schela unui boiler masiv s-a prăbușit, ducând la moartea șefului de echipă și a unui alt angajat. Erwin a fost acuzat de neglijență în serviciu, pentru nerespectarea măsurilor de siguranță. La

proces i-a fost demascat și trecutul de militar Waffen SS. Procurorii au cerut pedeapsa cu moartea. După ce a vândut din pietrele prețioase și bijuteriile familiei, Jeana a reușit să mituiască oficialitățile, care i-au redus pedeapsa mai întâi la închisoare pe viață și apoi la 25 de ani. A fost eliberat pentru bună purtare în 1974, după 16 ani petrecuți în mai multe închisori. La vremea aceea, eu, nepotul său, lucram la Ambasada S.U.A. din București, ca specialist comercial. În toamna aceluia an, am fost anunțat printr-un telefon de la recepție că mă căuta un domn Kraus.

Fotografia în care ar fi prezent și Erwin Kraus, marcat cu un cerc

Fragmente din
Stela vulturilor

cel mai adesea pe zeița energiilor feminine, Nekhet, ca și pe mama tuturor divinităților, Mut. La rândul ei, Maat, protectoarea adevărului, era reprezentată purtând pene de vultur. Maiestuoasa înaripată a fost, de asemenea, și emblema zeiței Isis (a bunăstării, căsătoriei și înțelepciunii), care, se spune într-una dintre legende chiar s-ar fi întrupat în pasăre. Ca și Hathor, zeița dragostei și a familiei, al cărei cap, pe lângă forma de bovină, mai preia și trăsături de vultur.

Atât alfabetul hieroglif egiptean, care l-a imortalizat în caracterul A, cât și denumirea uzuală – „Farao-nul Hen“, ce reprezenta principiul femininului, asociat cu masculinitatea scarabeului – îi demonstrează caracterul sacru.

3. Garuda (pajura românească) și Templul vulturilor

Atât pentru hinduși, cât și pentru budiști, Garuda a reprezentat un personaj cu o importanță aparte. Uriașa creatură mitică, cu forma unui vultur monstruos (ce face parte din aceeași familie a păsărilor măiestre, ca și pajura noastră), îl însoțește pe Vishnu, purtându-l pe aripile sale. Hindușii i-au conferit diverse

nume prin care să-și arate venerația: *Amritahana* („cel care a furat amritul, nectarul zeilor“), *Gaganeshvara* („stăpânul cerului“), *Suparna* („purtătorul unor aripi spectaculoase“).

Povestea nașterii sale apare încă din prima carte a *Mahabharatei*. Conform epopeii antice, primele crăpături în oul ce îl proteja ar fi produs un cutremur devastator în lume. Îngroziți, toți zeii l-ar fi implorat să aibă milă. Auzindu-le ruga, Garuda a decis să își reducă atât dimensiunile, cât și puterea. Apoi, în tot firul epic al *Mahabharatei*, personajul este invocat ca un simbol al forței violente, al vitezei și al stăpânirii artelor marțiale. Numele îi apare în legătură cu unele dintre cele mai strate-

gice formațiuni de atac gândite de preceptorul imperial Drona (Rajaguru Devadrona), dar și cu Întruparea divină Krishna.

Membrii comunității parsi credeau că pământul, apa și focul sunt sacre și nu trebuie să intre în contact cu păcătoasele și spurcatele corpuri umane. Tocmai de aceea, în cadrul unor ceremonii funerare, cadavrele erau atârinate și lăsate să fie curățate de vulturi bătrâni.

Templul de la Thirukazukundram (în sudul Indiei actuale, în apropiere de Chengalpattu, în statul Tamil Nadu) – în traducere, Templul vulturilor (derivat din formele *thiru* – respect; *kazhughu* – vultur și *kundram* – munte) – este renumit în întreaga lume pentru povestea lui ciudată. Legende spun că, de secole, o pereche de vulturi îl vizitează, găsind hrană și adăpost la preoții locului. Li se aduc ofrande din orez, grâu, uleiul de bază în bucătăria indiană *ghee* și zahăr, toate menite a-i îmbuna pe stăpânii înălțimilor. Și când vulturii își iau zborul deodată sau nici măcar nu coboară pe pământul sacru, se spune că suflete păcătoase s-ar afla în templu.

Reprezentarea unui Annunaki...

Poveștile animalelor

ZECE LUCRURI MAI PUȚIN CUNOSCUTE DESPRE VULTUR

THEO STĂNESCU-STANCIU

Aproape peste tot pe glob, în aproape toate culturile, vulturul este înaripata ce simbolizează curajul fără limite și libertatea. Specialiștii consideră că este singurul caz de similitudine simbolistică la atât de multe culturi, dispate geografic, și de-a lungul unei așa de mari perioade de timp.

1. Stela vulturilor

Pentru locuitorii din Orientul Mijlociu din cele mai vechi timpuri, vulturul a fost perceput ca o divinitate cu puteri însemnate.

Grupul de zeiți sumerieni, babilonieni și akkadieni *Anunnaki* (copii regali) a fost reprezentat adesea, în forma lor non-umană, cu aripi și capete de vultur. Mai mult chiar, în jurul anului 2450 î.H., Eannatum, regele orașului-stat sumerian Lagash, pentru a celebra victoria strălucită împotriva rivalului din Umma, Enakalle, a ridicat o stelă impozantă (1,8 m înălțime și 1,3 m lățime) de piatră plată, purtând, pe ambele părți inscripții și desene. O parte îl

înfrățisează pe zeul ocrotitor al fermierilor, tămăduitorul Nin-girsu (sau Ninurta), în timp ce își capturează dușmanii, iar cealaltă pe regele însuși conducându-și armatele în luptă. Ea a fost denumită *Stela vulturilor* tocmai datorită numeroaselor păsări ce pot fi observate ținând în gheare capete umane.

Un fragment poate fi admirat, astăzi, la Luvru; el face parte dintre cele doar șapte care s-au păstrat. Acestea au fost identificate în aproape aceeași perioadă – ultimele decenii ale secolului al XIX-lea: trei, în 1880, în timpul campaniei arheologice conduse de Ernest de Sarzec la anticul Girsu (Irak), alte trei –

câțiva ani mai târziu (1888 – 1889); ultima a fost achiziționată de reprezentanții British Museum dintr-o piață de antichități în 1898.

2. Egiptenii credeau că toți vulturii sunt de sex feminin

În credințele vechilor egipteni, vulturii erau de sex feminin, puii lor ieșind direct din ou, fără nicio intervenție a vreunui mascul. Și datorită faptului că își protejau mai mult timp odraslele (în jur de trei luni) în comparație cu alte păsări, deveneau simbolul maternității și al purității, dar și al multor figuri importante din panteonul poporului de pe Valea Nilului. O însoțeau

leul îl atrăgea și pe contele de Ségur, mai ales că se vedea mai feroce și decât leopardul britanic. Lui Jean Laumond, cel mai puternic animal îi părea elefantul. Generalul Michel Duroc dorea schimbarea registrului, tinzând spre stejar. La fel și Charles-François Lebrun, dar falnicul arbore era înlocuit cu delicata floare de crin, pe care o considera simbolul Franței, și nu al dinastiei de Bourbon. În final a fost ales vulturul.

Pe parcursul întregului veac al XIX-lea, germanii au luptat pentru unificare sub același simbol. Bismarck a transformat vulturul cu un singur cap, în mod definitiv, în marcă națională, alăturându-i și celelalte motive emblemă pentru statul prusac: o coroană, un lanț și un scut. În timpul Republicii de la Weimar (1918 – 1933), capătă o nouă formă, grație propunerilor lui Tobias Schwab pentru emblema echipei naționale participante la Jocurile Olimpice. De astă dată, are mai puține pene – cei mai acizi spuneau că s-ar fi datorat crizei economice!

Punându-l pe zvastică, Hitler i-a întins aripile, imagine a ideilor sale expansioniste. Noua republică federală, în 1950, l-a reales ca simbol național. Trei ani mai târziu, Ludwig Gies a creat impresionanta sculptură ce tronează, de atunci, pe clădirea Parlamentului din Bonn.

La puțin timp după citirea Declarației de Independență, Congresul american le-a încredințat lui Benjamin Franklin, Thomas Jefferson și John Adams sarcina de a gândi un simbol al noii națiuni. Cei trei părinți fondatori

Vishnu călare pe Garuda, statueta de la sfârșitul mileniului I d.H.

ai S.U.A. nu au reușit să ajungă la o decizie comună. În primele luni ale anului 1782, sarcina a preluat-o secretarul Congresului, Charles Thomson. Acestuia i s-a părut cel mai potrivit tot vulturul, motiv prezentat de un avocat din Pennsylvania, William Barton. Dar spre deosebire de varianta inițială, Thomson a propus ca micuțul vultur să fie

Acvila bicefală a Paleologilor bizantini, miniatură din secolul al XV-lea

înlocuit cu unul pleșuv, iar, la 20 iunie 1782, Congresul l-a adoptat. Unele istorii oferă și o altă perspectivă, subliniind că Franklin s-ar fi opus din răspuțerie, opțiunea sa reprezentând-o... curcanul, pe vultur considerându-l, într-o scrisoare adresată fiicei, în 1784, „o pasăre cu un caracter rău”.

În spațiul românesc, prima versiune a stemei Valahiei ce conținea o acvilă cu o cruce în cioc, cu soarele în dreapta și, respectiv, luna crai nou, în stânga, este atestată în timpul domniei lui Vladislav I, pe un document emis la 20 ianuarie 1368. Și, de aici, întrebarea...

6. Vultur sau acvilă?

Ca și în cazul bufnițelor și al cucuvelelor, puțini fac diferență între cele două înaripate, cu toate că ele nu numai că au caracteristici aparte fiecare, ci chiar fac parte din două familii separate. Abilitățile acvilei sunt asociate, în mod eronat, de mulți cu cele ale vulturului. Vulturii sunt păsări incapabile să vâneze prăzi agile, fiind adaptate perfect consumului de leșuri. Cea mai de succes pasăre de pradă de mari dimensiuni rămâne acvila de munte, specie răspândită pe patru continente.

7. Metodă de supliciu

În legenda întemeierii orașului York de către danezi, cronicarul Saxo Grammaticus (aprox. 1150 – aprox. 1220), în vestita sa *Gesta danorum* (Faptele danezilor), povestește cum trei dintre fiii lui Ragnar, Ivar, Siward și Biorn, au hotărât să-și răzbine părintele și au întreprins un raid împotriva regelui Aella al Northumbriei. După ce l-au capturat, Saxo descrie cum l-au torturat, creștându-i pe

... și a lui Nekhbet

4. Urmasul grifonului, păzitorul vieții și al morții

În mitologia greco-romană, ca și în cea asiriană, vulturul este o pasăre sacră, un posibil urmaș al grifonului, asociată cu Hades, zeul Infernului, dar și cu divinitatea războiului, Pallas sau Ares sau cu zeul luminii și al artelor, Apollo. Unele legende povestesc chiar că, pentru a se feri de tunete și fulgere și a zbura în înalt, însuși Zeus i-a luat chipul.

În general, în întreaga cultură a vechilor etrusci și în cea a Romei antice, păsările au ocupat poziții speciale, fiind considerate adevărați mesageri ai zeilor. Cei 16 auguri, preoții care puteau prevesti viitorul, se bazau fie pe zborul sau cântecul păsărilor, fie pe măruntaiele animalelor sacrificate. La fondarea Romei, istoria spune că Romulus și Remus ar fi ales locul perfect urmărind traseul unui vultur.

Pentru hitiți, un talisman cu două capete de vultur te făcea să fii mereu pregătit la orice s-ar fi întâmplat. Încă de la începuturile lui, creștinismul a perceput vulturul ca pe un simbol al speranței, al salvării. În islam el reprezintă conducătorul, cel care, totodată, trebuie să fie și nobil, dar și feroce (uneori), dominant, dar și flexibil, maleabil, cel care te înțelege, te ascultă, dar... tace! Indienii nord-americani sunt siguri că marea

putere, forța, viziunea și calitatea de lider îi aparțin și numai el decide dacă și oamenii sunt demni să le primească. Cei din tribul Pueblo (Ohio) îl asociază cu energia soarelui – fizică, dar și spirituală –, dar și cu puterea de a prevedea viitorul. În legende nordice, datorită înțelepciunii dovedite, pasărea este asimilată cu Odin, zeul suprem; în timp ce mexicanii îl consideră simbol al regenerării, al vegetației.

Pentru popoarele din spațiul balcanic și, în special, la turci și bulgari, o specie aparte – vulturul alb – este percepută ca un „tată”. Un vechi mit povestește că însuși Mahomed a fost salvat de o asemenea pasăre din ghearele unui vultur auriu. Pentru a-l recompensa, i-a fost acordată viața eternă, dar și penajul alb – simbol al purității, al înțelepciunii și al curajului.

5. Simbol imperial

Divinitatea supremă a popoarelor nordice, Odin, apare adesea în legende sub formă de vultur. În anul 800, Carol cel Mare alegea pasărea ca simbol al imperiului. În Evul Mediu, în timpul cruciatelor, mulți cavaleri proveniți din spațiul german îl purtau imprimat pe stindarde sau pe scuturi.

În veacul al XII-lea, vulturului i se adaugă alte motive puternice: în gheara dreaptă – o spadă, iar în cea stângă, un sceptru sau un glob crucifer. Trei secole mai târziu, devine bicefal și se confundă cu imaginea

regelui sau a împăratului. Două capete ce vor supraviețui, din înălțimi, toți supușii și imensitatea cuceririlor. Imperiul Bizantin i-a deschis noi perspective. Un istoric rus (Evgheni Pcelov) sublinia faptul că, chiar dacă bizantinii nu au avut un blazon oficial, acvila cu două capete apărea pe toate veșmintele imperiale, simbolizând unitatea. „Prin aceasta, doreau să arate că Imperiul se întinde atât în est, cât și în vest, sub aceleași aripi. Acvila are două capete, dar un singur corp”.

Pe aceeași filieră, apare și vulturul bicefal, emblemă a Rusiei țariste, dar și a Serbiei, Albaniei, Muntenegrului.

Napoleon, proclamat împărat la 18 mai 1804, decide că vechile embleme ale statului francez nu mai pot fi folosite sub noile auspicii. Urmează o alegere destul de dificilă. Emmanuel Crétet de Champmol, ministrul de Interne, i-a propus un vultur, un leu și un elefant. Jean-Jacques Régis de Cambacérès, al doilea om al imperiului, prefera o albină, pornind de la ideea că Franța poate fi considerată ca un stup. Tot

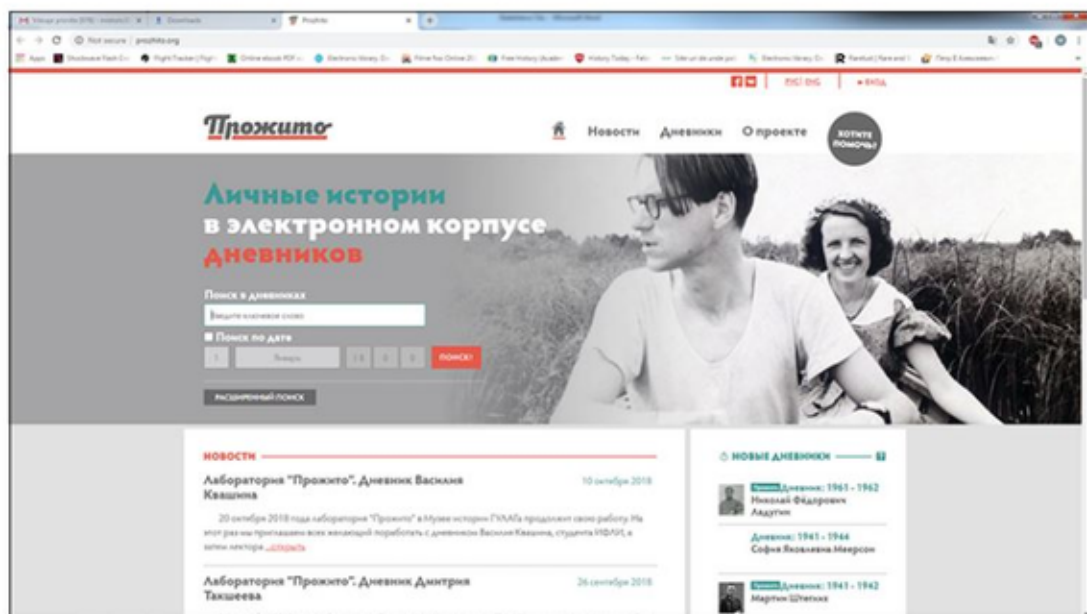
Spirit protector din Templul lui Ninurta

Clio anunță

PROIECTUL „PROJITO” („TRĂITE”)

ANNA GLADIȘEVA

„25 februarie 1953. Astăzi am fost la Teatrul Bolșoi, la Cenușăreasa. Pe Cenușăreasă a dansat-o Ulanova, iar pe prinț Preobrajenski. Am procurat un bilet cu mare dificultate, am înghețat timp de o oră și jumătate în fața teatrului și l-am luat cu cinci minute înainte de începerea spectacolului. Baletul și, în special, soliștii mi-au plăcut foarte mult. Iarna m-a plictisit groaznic, vreau căldură, dar pe de altă parte, primăvara am întotdeauna probleme. În camera noastră, acum ne certăm în fiecare zi, toată lumea a devenit atât de nervoasă și iritabilă, că este tot timpul o nenorocire. În cameră avem o nouă colegă, în locul scorpiei noastre.”

În aprilie 2015, pe Internetul rusesc a apărut un proiect deosebit, „Projito” („Trăite”) <http://prozhitto.org/>, care prezintă o colecție de jurnale personale ale unor oameni obișnuiți, dar și ale unora celebri. Însemnările cu care am deschis articolul aparțin Ninei Alekseevna Akimkina, doctorandă la Facultatea de Istorie a Institutului Pedagogic de Stat „V.I. Lenin” din Moscova.

Autorul proiectului este un istoric moscovit, Mihail Melnicenko. Inițial el și-a propus

să adune jurnale din perioada sovietică, dar după dezvoltarea proiectului limitele cronologice s-au extins. Începe cu o însemnare din 11 august (30 iulie) 1804, din jurnalul poetului și îndrumătorului personal al viitorului țar rus Alexandru al II-lea, Vasili A. Jukovski, și se termină cu însemnări din 2015. Limita superioară de timp a prelucrării manuscriselor este 31 decembrie 2000. Însemnările din perioade mai recente se primesc, dar încă nu sunt descifrate. Pe site sunt încărcate doar

spate vestitul „vultur“ viking, obținut prin tăierea costelor, pe lângă coloana vertebrală și plierea lor spre exterior, pentru a semăna cu o pasăre cu aripile deschise. Pentru a obține o durere de-a dreptul uci-gătoare, se presăra pe rănile astfel deschise, ca și pe plămâni, mâini bune de sare!

8. Personaj de proverbe

Pentru mulți dintre noi, când încercăm să ne aducem aminte cunoștințele de limbă latină dobândite în școală, *aquila non capit muscas* – vestitul „vulturul nu prinde muște“ – este primul lucru ce ne vine în minte.

În lumea proverbelor, pasărea este, din nou, erou la mare căutare. Caracterul și calitățile sale aparte, forța și perseverența apar atât la eschimoși – „Nici cel mai puternic vultur nu poate zbura până la stele“ –, cât și la japonezi – „Ai ochi de vultur când ca-

uți ce te interesează“; la indieni – „Dacă nu ai un tigrul în curte, sigur ai un vultur în minte“, dar și la nemți – „Vaca și oaia merg împreună, dar vulturul se ridică singur“. Balcanicii îi atribuie înțelepciune, curaj, observându-i însă și punctele sensibile: „Vârsta înaintată a unui vultur este mai bună decât tinerețea unei vrăbii“ (Grecia); „Apără-ți patria, așa cum vulturul își apără cuibul“ (Albania); „Vulturul a fost străpuns cu săgeata făcută din pana sa“ (Turcia). Dar și viață fără de moarte – în legendele noastre, „când ajunge la 30 de ani, se

duce și se scaldă în Iordan, reîntinerind“ (Ovidiu Bârlea).

9. Și în superstiții

Totemurile-vultur au devenit elementul de protecție totală a spațiului în care sunt poziționate. Ele reprezintă puterea supremă, vizionară. Contemplându-l (cel mai adesea este realizat pe înălțime, în mai multe trepte/etaje/module și, astfel, trebuie să dai capul pe spate și să studiezi atent detaliile), te învață să ai răbdare, să schimbi perspectivele, să nu irosești

gur ou de vultur fierț și mâncat de două persoane le păzește de vrăjitoare.

În spațiul nostru, moștenind, în mod clar, tradițiile romane, atenția s-a îndreptat spre zborul vulturului. Când el este unul lin, spun românii, se schimbă vremea. Iar când doi vulturi zboară împreună prevăd moartea cuiva drag în doar câteva zile!

Dacă îți apare în vis, înălțându-se spre adâncul cerurilor, se întrevăd nemulțumiri mari. Îl visăm planând, aparent fără nicio țintă – întârzieri în pla-

nuri și numeroase probleme ne vor pune bețe în roate. Dar, dacă îl zărim rănit, banii ni se vor scurge printre degete!

10. Aliment

La multe dintre populațiile antice, exista credința că unele părți din corpul vulturului dețin puteri magice: inima – ingredient de bază pentru un puternic afrodisiac;

vezica – amestecată cu miere, trata unele probleme oculare; măduva osoasă – pe post de contraceptiv. Consumul de creier de vultur proaspăt ucis se considera că ar produce efecte halucinogene.

Ciudățenie a starurilor muzicii de astăzi: nu puține dive au declarat că alimentele de bază pot fi alunele de pădure și carnea de... vultur! Motivația poate aduce însă zâmbete: „Este delicioasă și, mai mult, sunt sigură că aceste păsări nu mănâncă vreo prostie. Dar și costă enorm!“ – crede cântăreața americană Gwen Stefani. ■

Sculptura lui Ludwig Gies pe peretele Bundestagului din Bonn

cuvintele, să nu te pierzi în emoții.

Dacă pentru cei pasionați de Feng shui, vulturii aduc promovări și respect, vechii persani îl considerau și apărător, crezând că dacă îl ai aproape, ești ferit de fulger!

Cele mai multe superstiții care îl au personaj principal se regăsesc în spațiul britanic. Englezii cred că dacă vezi un vultur pe un vârf de biserică sau pe o stâncă succesul și onoarea te vor înconjura. În timp ce, pentru galezi, el este, prin definiție, o pasăre magică: Dacă îi furi ouăle, niciodată nu îți vei găsi liniștea. Un sin-

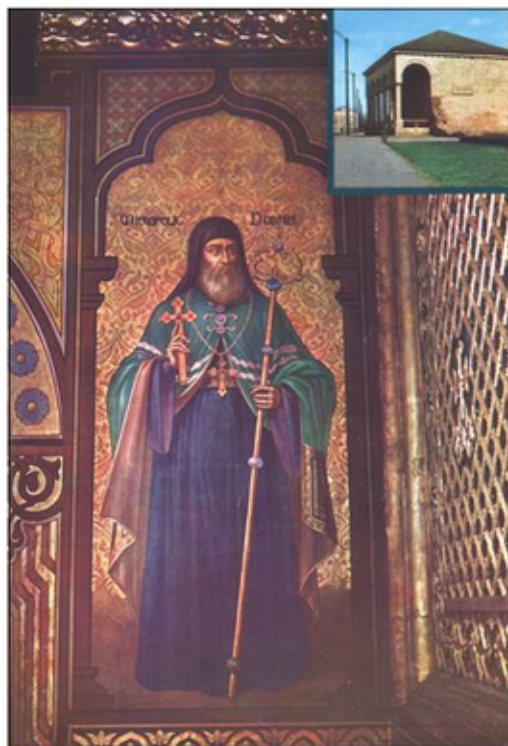
SOLIA MITROPOLITULUI DOSOFTEI

IONUȚ BADEA

După victoria austriecilor și a polonezilor asupra otomanilor, de sub zidurile Vienei, din 1683, polonezii, în luna decembrie a aceluiași an, au trimis două contingente armate în Moldova, pentru a-l urca pe tron pe Ștefan Petriceicu (la a treia sa domnie, anterior ocupând tronul între 20 august 1672 – noiembrie 1673 și, respectiv, decembrie 1673 – februarie 1674). Noul domn, Petriceicu, nu a reușit să se mențină decât până în februarie 1684. Drept consecință, încrederea sa, alături de cea a boierilor și a clerului, în posibilitatea ca polonezii să elibereze țara de sub dominația otomană a scăzut. În schimb, prindea contur, în mintea domnitorului, a mitropolitului Dosoftei, dar și printre episcopii eparhioți și o parte dintre boieri, un nou plan – să se adreseze Imperiului Rus, cerând sprijin împotriva dominației otomane.

În ianuarie 1684, s-a ajuns la trimiterea unei petiții adresate celor doi frați aflați pentru scurtă vreme în fruntea Imperiului Rus, Ivan și Petru (fiii țarului Aleksei Mihailovici). Ea era redactată de însuși mitropolitul Dosoftei (13 martie 1671 – 13 decembrie 1693), în numele domnitorului Ștefan Petriceicu, dar și al țării întregi. Conținea rugămintea primirii Moldovei sub protecția Imperiului Rus și a trimerii de oști care să-i izgonească pe otomani din țară. Trebuie remarcat faptul că acele cereri erau făcute în condițiile în care Înalta Poartă reprezenta încă o mare putere la Dunărea de Jos și în întreg spațiul Balcanilor.

În ultima jumătate a secolului al XVII-lea, între țaratul Moscovei și voievodatul Moldovei au avut loc câteva încercări de apropiere. O solie rusă sosită la Curtea domnitorului moldovean Gheorghe Ștefan (la a doua domnie, 16 iulie 1653 – 13 martie 1658) propunea Moldovei sprijinul, fără plata tributului, înapoierea Bugeacului, a Chiliei, Ismailului, a Cetății Albe și a Tighinei. Mitropolitul Ghedeon (1653 – 1659; 1664 – 1671), care era episcop și pentru rușii din Regatul Polon,

Dosoftei, frescă din Biserica Trei Ierarhi; în medalion casa lui Dosoftei din Iași

a făcut parte din solia care a mers în capitala țaratului Moscovei, pentru a fi martor la jurământul țarului Aleksei Mihailovici (1645 – 1676) în biserica Sfântul Ioan de la Kremlin. Solii moldoveni au primit și o învoire de negoț, după cum se stabilise în prealabil, acordată de țar la 29 iunie 1656. În acea vreme, se clădea, tot cu bani rusești, o mănăstire la Soveja, iar la Mănăstirea Putna rușii erau pomeniți drept binefăcători. Apropierea dintre cele două state a fost însă împiedicată de rivalitatea dintre țaratul Moscovei și diaspora grecească pentru întâietatea în lumea ortodoxă, în 1699 fiind ales patriarh al Ierusalimului Dositei Nottara (1670 – 1707), adversar al politicii ruse.

„Într-un glas strigăm“

Revenind la solia mitropolitului Dosoftei, impresionează și astăzi patetismul petiției ce trebuia adresată țarilor Ivan și Petru de către

**Manuscrise
și fotografii
prezentate pe site**

semnări conține texte ale unor oameni de diferite vârste și poziții sociale: scriitori, ziariști, doctori, elevi, studenți, soldați, ofițeri, țărani etc. Autorii proiectului adună și descifrează tot felul de jurnale, orice tip de însemnări, pe care le primesc de la rudele autorilor, de la cercetători, de la posesori ai jurnalelor sau direct de la autori. De asemenea, în colecție sunt și jurnale care au fost publicate fizic în volume separate sau în periodice ce pot fi accesate pe Internet. Pe site se găsesc însemnări din jurnale aparținând nu doar unor oameni care au încetat din viață, ci și unora care trăiesc și și-au dat acordul de publicare.

Despre fiecare autor sunt prezentate scurte date biografice, sursa din care a fost preluat textul, dacă a mai fost publicat vreodată sau dacă a fost editat special pentru acest proiect. La proiect poate participa oricine dorește să ajute la descifrarea manuscriselor sau la prelucrarea lor electronică. Numele voluntarilor este publicat pe pagina jurnalului la care au lucrat.

Există pagini create despre cei care au ținut jurnale, dar care deocamdată nu au fost încărcate pe site, numele autorilor putând fi găsite într-o bază de date.

Proiectul prezintă interes atât pentru cercetători, cât și pentru publicul larg. Cercetătorii au posibilitatea să caute materiale din anumite perioade, după date concrete din diferite jurnale, după temele care îi interesează.

textele trimise în variantă definitivă de publicare.

Colecția electronică de jurnale și în-

Informația poate fi găsită, de asemenea, după numele autorilor, locul unde au fost scrise jurnalele, limba în care au fost scrise, după vârsta și genul autorului, după persoanele menționate în text și după anumite cuvinte-cheie. Publicul interesat mai mult de poveștile de viață ale oamenilor, de trăirile lor, caută printre autori eroi spectaculoși.

Conținutul jurnalului este determinat de mulți factori: vârsta, educația, viziunea autorului despre ceea ce este potrivit a nota etc. Mulți autori realizează că jurnalul lor poate fi citit de alți oameni sau de urmași și ei vor asta sau, dimpotrivă, se jenează.

Însemnările în jurnale se fac adesea în momente dificile, în situații stresante, pentru a te justifica sau a calomnia pe cineva, pentru a te face cunoscut sau a câștiga ceva. Ca orice alt text de natură personală, jurnalul cere cititorului să îl interpreteze critic; gama de motivații ale celui care ține jurnalul poate fi mult mai largă decât dorința de a înregistra imparțial evenimentele.

Nu toate jurnalele sunt publicate integral pe site. Anumite informații, la rugămintea autorilor sau a celor care dețin manuscrisele, sunt scoase din text. De asemenea, din jurnalele publicate în ultimii 75 de ani sunt excluse fragmentele care încalcă legislația rusă, însemnările personale care pot aduce daune unor terțe persoane sau conțin anumite jigniri. Din păcate, fiind o colecție de texte, „Projito” nu conține ilustrații, tabele și scheme, dar existența lor este menționată și cercetătorii pot consulta manuscrisele originale.

Cu ajutorul proiectului, putem afla ce reacție au avut contemporanii la un eveniment sau altul, putem descoperi starea de spirit în primele zile după moartea lui Lenin, care au fost visurile oamenilor sovietici etc. ■

Fotografii de la cititori

EVADARE DIN LAGĂR

Sunt un cititor al revistei și abonat din anul 1975, dar am numere începând cu anul 1/1967.

Vă trimit poza bunicului meu, Nicolae Ciolacu, făcută în orașul ungar Kaposvar, îmbrăcat în haine nemțești. Știm că el a reușit să evadeze din prizonieratul austriac

unde căzuse la începutul războiului – august 1916 –, undeva în zona Orlat, județul Sibiu, unde a și murit fraatele său, Teodor Filip. Mai știm că în timpul fugii s-a hrănit cu grâu și fructe rămase pe câmp, ceea ce înseamnă că evadarea a reușit-o cu o lună sau două înaintea capitulării Austro-Ungariei, în noiembrie 1918.

Hainele cu care este îmbrăcat le-a procurat de la o femeie. Nu știm în ce împrejurări a ajuns în Kaposvar, dar știm că și-a regăsit unitatea militară în Transilvania. A primit două înalte decorații și o ținută militară nouă. Așa a ajuns acasă în satul său, Cireșu, județul Vâlcea, înainte de Paștele anului 1919.

El a murit în 1956, când eu aveam 3 ani.

Întrucât este anul Centenarului, v-am trimis fotografia și aceste rânduri, care amintesc și de contribuția familiei noastre la marele război de întregire.

Gheorghe CIOLACU

Țarii Aleksei Mihailovici, Ivan și Petru

reprezentanții voievodatului Moldovei. „Smeriții robi ai Sfintei Voastre Împărății, toți locuitorii țării moldovenești, arhieriei, boieri și toți împreună, de orice vârstă și stare, cu umilință ne închinăm, ascunzând ambele mâini și înclinând genunchii, și într-un glas strigăm din toată inima și din tot sufletul, vărsăm neîncetat lacrimi din ochii noștri, ne tânguim spintecând văzduhul, ieromonahii, monahii și preoții sfințelor mănăstiri, bătrâni și tineri, plângem și ne rugăm să ne scăpați de necazurile ce au dat peste noi...” În continuare, era invocat pericolul otoman drept motiv al plângerilor: „pentru că noi de acum ne apropiem de pierzarea cea din urmă, din cauza turcilor și a tătarilor fără de Dumnezeu, care au început a-și da veninul lor barbar și sunt gata a ne distruge țara noastră din ură și invidie...”. Motivul viitoarei acțiuni militare a otomanilor este apoi prezentat, insistându-se tocmai pe ideea diminuării forței lor de către creștini: „văzându-și puterea slăbită și micșorată de servii lui Hristos...”

Ca urmare, după consfătuirea domnului Ștefan Petriceicu cu reprezentanții Mitropoliei Moldovei, s-a stabilit ca mitropolitul Dosoftei să fie însoțit în Rusia de căminarul Lupu. În finalul documentului apare și data trimiterii petiției: 1 ianuarie 1684.

Venit după tribut și ucis

O epidemie de ciumă a oprit solia moldovenească la Kiev.

S-a păstrat însă textul unei discuții purtate de mitropolitul Dosoftei cu boierii și voievodul Alexie Pe-

trovici Saltikov, la Kiev, la 3 martie același an. Documentul, trimis apoi la Moscova alături de textul petiției, menționa hotărârea, luată de domnul moldovean „împreună cu toți locuitorii”, ca mitropolitul Dosoftei să meargă în solie pentru a se închina țarilor Moscovei, deoarece Moldova era ruinată de otomani, care impuneau, fără voia moldovenilor, obligații foarte mari și greu de suportat. În continuare, se scria că, la rândul lor, și polonii le produceau moldovenilor necazuri și că nu se putea cineva încrede în ei, pentru că, din fire, nu își țineau cuvântul.

De asemenea, se menționa că voievodul Gheorghe Duca al Moldovei (de trei ori: septembrie 1665 – mai 1666; noiembrie 1668 – 10 august 1672; noiembrie 1678 – 25 decembrie 1683, dar și al Munteniei: noiembrie/decembrie 1674 – 29 noiembrie 1678) a fost primit în exil de poloni, acordându-i-se, de către regele polon, favoruri, cauză din care Moldova a fost ocupată, distrusă de către otomani, care pretindeau și tribut sporit. În același an, sultanul a trimis pentru luarea tributului un om, iar moldovenii nu au vrut să-l plătească, pretextând că nu o puteau face din pricina devastărilor prea dese.

Într-un alineat următor al discuției, se preciza că și domnul muntean Șerban Cantacuzino (1678 – 1688) era stăpânit de dorința de a se supune acelorași țari Ivan și Petru. Cantacuzino îl ucisese pe trimisul otoman însărcinat cu perceperea tributului. La data discuției sus-pomenite, domnitorul moldovean se afla în cetatea Sucevei. Regele polon îi promisese 20.000 de oșteni, cu singura condiție de a-și duce la capăt promisiunea.

La cererea de ajutor politic și militar din partea țarilor Moscovei nu s-a primit niciun răspuns. Țarii Moscovei i-au trimis, ulterior, lui Dosoftei 100 de ruble. Cu toate stăruințele mitropolitului și ale soliei sale, otomanii au instalat un nou domn, în persoana lui Dumitrașcu Cantacuzino. ■

Gheorghe Duca

REVOLUȚIONARI DE LA 1848 DIN TRANSILVANIA

IOAN	→	AXENTE	→	SIMION	→	FĂRĂ CURAJ	→		→	ANDREI	→
ANDREI		UZAT		FULAR		ACAPARA	→			„ROMÂNIA REVOLUȚIONARĂ”	→
	↓		↓		↓				APEL	→	
									PCRI		
TALPĂ	→					100 DE OCHI	→		↓		
CHEF						PERSO-NAL					
VELE	→						↓	PE SCUT	→		
MUZICALĂ	→							INDICĂ TIMPUL		DAVID	
	→						↓				
		CÂNTEC BISERII-CESC		FRUCTI-FER	→			NAȘ	→		
				ÎMPRE-UNA				LA HOCHEI	↓		
ÎN CÂNTEC	→	↓		CETE!	→				↓		
EFTIMIE				LOC ÎN INDIA		DIFE-RENȚĂ	→				
SCUND	→										
	↓					LUMINĂ-TOR MARIN	→			SAMA HENȚIA	→
										AUGUST TREBONIU	
		BIO!	→			TABLOU	→			↓	DE ANUL NOU
		AL-PAPIU				APĂ CURGĂ-TOARE		PĂMÂNT	→		
		TIMOTEI									
	→							REGE IUDEU	→		
								ÎN ALUNI			
ÎN PLAN!	→										
SIMION				DE CUSUT	→			DAFIN	→		
CA 2				NEGAȚIE				BIJUTERII SPORTIVE	→		PETRU
ALIFIE	→								↓		
	→									MĂSOARĂ RADIAȚII	→
										NUC GOL	
	→										
		BINE!		PRIN BANI!	→			FĂRĂ RETINERI	→		
				STATELE UNITE ALE EUROPEI				ANIMAL ARCTIC	↓		
TEXTILĂ	→										
AVRAM		↓		IOAN-ȘULUȚIU	→						DE ROS...
ȚINE				CELE!							
ÎN CÂNTI	→										
	→					PE ALEȘ!	→			PE CER	→
		ION BRAN	→							PE CAL	→

Ioan SONEA, Bistrița

ÎNALTE DORINȚE REGALE

În Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu, se păstrează și documentul a cărui publicare o începem în acest număr, mulțumind, ca de obicei, doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Domnului Alex. Cretzianu
Secretar General al Comitetului Național
3307 Woodley Road – Washington D.C.

Comitetul Național Român
Înreg. la no. 181
din 9 aug. 1949

Domnule Ministru,

Vă rog să binevoiți a primi, pentru Secretariatul General al Comitetului Național de Coordonare Românească, alăturata copie a scrisorii trimise din Înalt ordin d-lui gen. N. Rădescu, ca răspuns la raportul înaintat de d-sa, la 12.VII.1949, în calitate de președinte, asupra activității Comitetului Național.

Vi se va trimite aceasta cu rugămintea de a dispune confirmarea primirii și de a înlesni, în limita puterilor și atribuțiilor dv., aducerea la îndeplinire a Înaltelor dorințe regale.

Binevoiți a primi, domnule Ministru, asigurarea considerațiunii mele deosebite.

G-ral C. Petre Lazăr

Domnului gen. N. Rădescu
Președinte al Comitetului Național de Coordonare Românească
164, East, 72nd street
New York, 21 N.Y., U.S.A.

Domnule Președinte,

Am supus Majestății Sale, la reîntoarcerea din Norvegia, întreaga dv. corespondență, din 12.VII.1949, compusă din: o scrisoare-raport a dv. (7 pg.); programul de activitate al Comitetului (9 pg.); fragment dintr-o scrisoare din țară (1 pg.); proiect de regulament-statut prezentat de domnul Cretzianu (2 pg.); răspuns dat d-lor Cretzianu și Vișoianu (5 pg.); scrisoarea d-lui N. Caranfil (1 pg.); o adresă necorespunzătoare, care anunță un plic pentru Majestatea Sa, plic care nu există în această corespondență.

Majestatea Sa regele a binevoit a lua cunoștință, în întregime, de corespondența dv. din 12.VII.1949 și mă însărcinează a vă transmite următoarele:

În raportul dv. personal, Majestatea Sa constată că, după ce din nou arătați greșita, după opinia dv., alcătuire a Comitetului Național, spuneți că, totuși, sunteți de părere ca el (Comitetul) „să rămână în ființă”, ca apoi, la pagina 6, să afirmați categoric că, în actuala formație de lucru, Comitetul Național se află „fără nicio posibilitate de a păși la ceva constructiv”, din pricina unei majorități ostile bunelor dv. intenții; dar nu spuneți cum, totuși, înțelegeți a lucra fără sau împotriva majorității absolute a Comitetului.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) **I. Nistor** Bukovina's fate under the Austrians • **C. Ungureanu** The fight for the union of Bukovina with Romania (II) • **P. Otu** The general Jacob Zadic and the Union of Bukovina • **C. Sircuța** The intellectuals and the Great Union: Patriarch Miron Cristea • **G. Filitti** Letters from former days: the testimony of the commander of the national guards from the commune and county of Șiria, 1918 • **N. Mareș** Galați, October 18th, 1938: Carol II meets with the Polish foreign minister, Jozef Beck • **D. Deletant** Iuliu Maniu's relations with British secret services during WWII (II) • **S. Chefani-Pătrașcu** The presence of French soldiers in Alexandria, 1918 – 1919 • **C. Moise** The story of the writers' rest and creation house from Wine Valley • **A.-S. Ionescu** The School of Belle-Arts from Jassy during the First World War • **M. Vasileanu** Father Nicodim Bujor and the Burning Bush • **M. Ioniță** „Great Romania“, a sheet of Romanian volunteers from Austria-Hungary (II) • **R.H. von Kraus** The story of a German ethnic from Transylvania in Otto von Skorzeny's unit • **I. Badea** Metropolitan Dosoftei mission to the Russian emperors • **Gh. Ciolacu** My grandfather picture, after he escaped from a prisoners' camp, during First World War • Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **И. Нистор** Судьба Буковины под австрийским господством • **К. Унгуряну** Борьба за объединение Буковины с Румынией (II) • **П. Оту** Генерал Якоб Задик и объединение Буковины • **К. Сиркуца** Интеллигенция и Великое Объединение: патриарх Мирон Кристя • **Дж. Филиитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: рассказ командира национальных гвардий в деревне и во волости Ширия, 1918 г. • **Н. Мареш** Галац, 18 октября 1938. Кароль II встречается с польским министром иностранных дел, Юзефом Беском • **Д. Делетант** Связи Юлиу Маниу с британскими секретными службами во время Второй Мировой Войны (II) • **С. Кефани** Пэтрашкю Французские военные в городе Александрии, 1918 – 1919 • **К. Моисе** История Дома отдыха и творчества писателей в селе Валя Винулуй • **А.-С. Ионеску** Школа изящных искусств в Яссах во время Первой мировой войны • **М. Василяну** Отец Никодим Бужор и Неопалимая Купина • **М. Ионицэ** «Ромыния Мареш», еженедельник румынских добровольцев из Австро-Венгрии (II) • **Р.Х. фон Краус** История сакса, призванного в части Отто Скорцени • **И. Бадя** Послание митрополита Дософтея русским царям • **Г. Чолаку** Фото моего деда, сбежавшего из лагеря для военнопленных во Первой мировой войне • Румынские документы в Гуверском Институте (CXLXII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

STEJARUL UNIRII

Domnul prof.dr. JEAN CIUTĂ, din Războieni, Bacău, ne scrie: În urmă cu 48 de ani, după cinci ani în funcția de director al Liceului „Vasile Alecsandri”, am revenit la catedra de istorie a Liceului Nr. 3, Bacău. Pentru că a fost transformat în liceu de chimie, am cerut transferul la Liceul „George Bacovia” (azi, Colegiul „Ferdinand I”).

Profesorul de fizică de la prestigiosul Liceu „George Bacovia”, Ioan Neculce, după ce a aflat specialitatea mea, m-a abordat și mi-a arătat mai mulți stejari în partea de nord-vest a școlii. Profesorul Neculce mi-a spus că la 1 Decembrie 1918, de ziua școlii (fondată la 1 decembrie 1867) și Ziua Marii Uniri, directorul de atunci al liceului, Gheorghe Gavrilăscu, profesor de latină, împreună cu profesorii și elevii au plantat acei stejari, drept simbol al Marii Uniri.

Împreună cu directorul din momentul transferului meu, Virgil Filimon, tot profesor de istorie, am ales un stejar pe care am decis să îl înconjurăm metalic, pentru a reprezenta evenimentul de la 1 Decembrie 1918. Urmând exemplul nostru, învățătorul Levărdă, din Roman, a marcat un stejar cu un mesaj asemănător celui de la liceu, în apropierea bustului cronicarului Miron

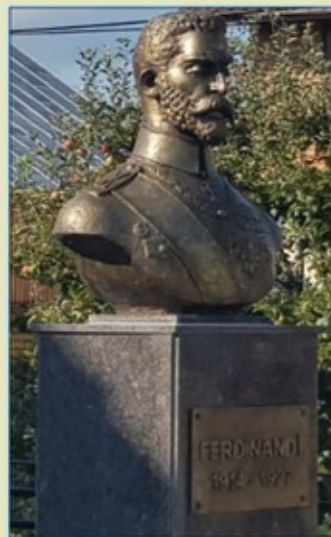
Costin, din Parcul Municipal Roman.

De atunci am început să organizăm manifestări culturale-educative și evocări ale momentelor Marii Uniri la Stejarul Unirii, cum a rămas cunoscut copacul respectiv.

Anul acesta, un grup de elevi și profesori francezi vor veni în vizită la Liceul „Ferdinand I” și ar fi foarte frumos ca oaspeții noștri să afle de Stejarul Unirii. Este regretabil că, în urma pensionării mele (1990), activitățile de la Stejarul Unirii nu au mai continuat.

UN BUST NOU

Domnul MIHAI PLEȘA, din Valea Dof-tanei, Prahova, ne informează: La 6 sep-

tembrie 1918 a fost instalat pe soclu bustul lui Ferdinand I (foto) în comuna Valea Dof-tanei. El a fost realizat de sculptorul George Dumitru. Proiectul a fost finanțat prin programul „Centenar”, realizat de Consiliul Județean Prahova în anul 2016.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul POPA EMANOIL, din Alba Iulia, oferă spre achiziție colecția completă Magazin istoric, aprilie 1967 – august 2018. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0734.18.53.23 sau 0258.82.46.16.

Domnul NICULAE STAN, din Conțești, județul Dâmbovița, solicită următoarele numere care îi lipsesc din colecția personală: 1/1989; 8/1992, 2,11/2010. Domnul Stan oferă la schimb 45 de numere disparate, apărute în perioada 1968 – 2010. Cei care doresc să îl ajute îl pot contacta la numărul de telefon 0729.80.48.83.

Domnul POPOACĂ AU-RELIAN vinde două colecții Magazin istoric, aprilie 1967 – decembrie 2011, complete, la prețul de 280 de lei fiecare și cumpără numere disparate ianuarie 2012 – octombrie 2018. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0730.92.49.44.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074

11